

Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer

Rapport for 2018

Rapport nr. 17/2019

15.03.2019

Landbruksdirektoratet
Eanandoalldirektoráhtta

Rapport: Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer –
Rapport for 2018

Avdeling: Avdeling handel og industri

Dato: 15.03.2019

Ansvarlig: Seksjon markeds- og prisutvikling

Bidragstere: Avdeling ressurs og areal, Avdeling landbruksproduksjon

---

Rapport-nr.:   17/2019

Forsidebilde: www.pixabay.com

Forord

Denne rapporten presenterer utviklingen av produksjonen og omsetningen av økologiske landbruksvarer i Norge i 2018 og i korte trekk utviklingen internasjonalt i 2017.

Rapporten er organisert på samme måte som verdikjeden fra jord til bord. Først beskriver vi utviklingen i areal og husdyrtall, som er grunnlaget for produksjonen. Deretter kommer flere detaljer om produksjonen innen hver sektor, etterfulgt av informasjon om omsetningen av økologiske landbruksvarer i forskjellige salgskanaler. I tillegg inneholder rapporten et kapittel om tilskudd som utbetales for å fremme økologisk produksjon og omsetning i Norge, og et kapittel om utviklingen i produksjon og omsetning internasjonalt. Bak i rapporten finner du en ordliste som forklarer sentrale begrep og ordninger som vi refererer til.

Landbruksdirektoratet utarbeider denne rapporten på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet i forkant av jordbruksforhandlingene, men rapporten er utformet for også å gi en oversikt over produksjonen og omsetningen av økologiske landbruksvarer for andre interesserte.

For informasjon om markedsutviklingen i Norge for konvensjonelt produserte landbruksvarer, kan du lese Landbruksdirektoratets "Markedsrapport 2018 – Vurdering av markedene for norske landbruksvarer" (rapport nr. 3/2019). Årets markedsrapport beskriver i tillegg, på et overordnet nivå, noen av de viktigste verdikjedene i norsk landbruk.

Vi viser for øvrig til vår nettside www.landbruksdirektoratet.no for tidligere utgitte rapporter og annen informasjon om økologisk landbruk.

Oslo, 15. mars 2019

Jørn Rolfsen

Administrerende direktør

Innhold

Forord	2
Innhold	1
Sammendrag	3
1 Økologisk produksjon i Norge	6
1.1 Sterk økning i karensarealet.....	6
1.2 Færre gris og sau i 2018	11
1.3 Færre sau og lam i alle fylker	12
1.4 Areal og husdyrtall i 2025 – framskrivinger.....	13
2 Korn og kraftfôr	15
2.1 Stor nedgang i kornproduksjonen.....	15
2.2 Økning i salget av mel produsert i Norge.....	16
2.3 Høyere kraftfôrpriser	17
2.4 Rekordhøyt salg av økologisk kraftfôr til drøvtyggere	18
3 Melk	20
3.1 Pris til produsent opp med 11 øre per liter.....	20
3.2 Produksjonen av økologisk melk 0,2 mill. liter lavere.....	20
3.3 Lavere andel økologisk kumelk	21
3.4 Lavere produksjon på Sør- og Vestlandet og i Midt-Norge	22
3.5 Lavere anvendt volum økologisk melk.....	23
3.6 Økologiske produkt og produsenter	24
4 Kjøtt	25
4.1 Storfe, småfe og svin.....	25
4.2 Sterk økning i produksjonen av fjørfekjøtt.....	33
5 Egg	34
5.1 Økning i produksjonen av økologiske egg i 2018.....	34
5.2 Etterspørselen etter økologiske eggprodukter er stabil.....	35
5.3 Høyere pristillegg for økologiske egg i 2018.....	35
6 Poteter, grønnsaker og frukt	36
6.1 Lavere omsetning av norske økologiske poteter, grønnsaker og frukt	36
7 Pris til produsent for økologiske produkter	40
8 Omsetning i forbrukermarkeder	42
8.1 Omsetning gjennom dagligvarehandelen økte i 2018	42
8.2 Salgskanaler utenom dagligvare	51
9 Internasjonal utvikling	58
9.1 Rekordstor økning i økologisk jordbruksareal i 2017	58
9.2 90 prosent av den globale omsetningen foregår i Nord-Amerika og Europa	60
10 Tilskudd til økologisk jordbruk	64
10.1 Lite endringer i sum utbetalt produksjonstilskudd siste året.....	64
10.2 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	66
11 Bakgrunnsinformasjon	68
11.1 Hva er økologisk landbruk? – idébakgrunn.....	68
11.2 Forvaltning av økologisk landbruk	68

11.3 Regelverk for økologisk produksjon	68
11.4 Import av økologiske landbruksvarer	68
11.5 Om omsetningsdata fra Nielsen	69
Ordliste	70
Vedlegg	71

Sammendrag

Produksjon av økologiske jordbruksvarer gikk stort sett opp i 2018, selv om areal brukt til økologisk dyrking ned. Salget av økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen økte med rundt 8 prosent.

Produksjon av økologiske jordbruksvarer

Norges økologiske areal var på 418 000 dekar i 2018. Det er en nedgang på nesten 20 000 dekar fra 2017, mens karensareal økte med 13 000 dekar. Andelen økologisk- og karensareal av totalt jordbruksareal var stabil på 4,8 prosent i 2015–2017 men gikk ned til 4,7 prosent i 2018.

Antallet økologiske husdyr økte i 2018, med unntak av sau og gris. Veksten var spesielt sterk for slaktekylling. Beholdningen av kalkuner økte stekt. Antallet verpehøns har økt jevnt siden 2011.

Tabell 1: Oversikt over økologisk produksjon i 2017 og 2018, og andel økologisk av total produksjon

	Total økologisk produksjon		Endring siste år	Andel økologisk av total produksjon	
	2017	2018		2017	2018
Økologiske areal (dekar)	436 804	417 977	-4,3 %	4,4 %	4,2 %
Karensareal (dekar)	33 611	46 907	39,6 %		
Korn, erter og oljefrø (tonn)	15 053	5 488*		1,2 %	0,9%
Melk (mill. liter)	50	50	0,4%	3,4 %	3,3%
Kjøtt (storfe, sau/lam, gris, geit) (tonn)	2 685	2 642	-1,6%	1,1 %	1,0%
Fjørfe (kylling og kalkun) (tonn)	328	459	28%	0,3 %	0,5%
Egg (tonn)	4 149	4 670	12,5%	6,6 %	7,4%

*For 2018 (kornåret 2018–2019) er tallene innlevert korn per 14.2.2018. Den totale mengden forventes imidlertid å havne rundt 6 000 tonn når alt kornet fra sesongen er levert inn.

Produksjonen av økologisk korn er ventet å gå kraftig ned i kornåret 2018–2019 på grunn av tørken sommeren 2018. Totalen er forventet å havne på under halvparten av forrige kornår. Produksjonen av havre og bygg ser ut til å bli uvanlig lav.

Produksjonen av økologisk melk fortsatte trenden fra de siste årene, og gikk litt ned også i 2018. Nedgangen var på 0,4 prosent. Andelen av den økologisk produserte melken som ble solgt som økologisk har holdt seg stabil de siste to årene på 58 prosent.

Produksjonen av økologisk kjøtt samlet sett gikk ned i 2018. Mens produksjonen av gris og sau og lam gikk ned med henholdsvis 16 og 5 prosent, gikk produksjonen av storfekjøtt opp med 1 prosent. Produksjonen av slaktekylling økte kraftig, med 28 prosent.

Produksjonen av økologiske egg økte med 12,5 prosent i 2018. Andelen økologisk av total produksjon økte også til 7,4 prosent.

Salg fra grossist

Salget av økologisk kraftfôr økte med 5 prosent i 2018. Mens salget av økologisk kraftfôr til drøvtyggere og fjørfe gikk opp, gikk salget av økologisk kraftfôr til svin ned. Prisen på økologisk kraftfôr til samtlige dyreslag økte i 2018.

Tabell 2: Andelen økologiske råvarer videresolgt fra mottaks-/foredlingsledd som økologisk merket vare, 2017 og 2018

	2017	2018
Melk*	58 %	58%
Kjøtt (storfe, sau/lam og svin)**	52 %	61%
Egg	87 %	95%

*Videresalg fra Tine Råvare til videre bearbeiding.

** Videresalg fra de tre største slakteri- og markedsaktørene.

Omsetningen av økologiske poteter, grønnsaker og frukt gikk ned i 2018. Salget av norske poteter gikk ned med 8 prosent men andelen i totalomsetningen øker. Gulrot er den største norske, økologiske grønnsakskulturen, og salget fra grossist gikk ned med 3 prosent.

Gunstig vær i 2018 ga gode fruktavlinger, men det ble solgt færre økologiske epler og plommer. Salget gikk ned med henholdsvis 15 og 53 prosent.

Omsetning i forbrukermarkedet

Det ble omsatt økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen for 2,8 mrd. kroner i 2018, en økning på 8 prosent fra året før. Veksten var sterk for meieriprodukter, brød og bakervarer og barnemat, mens omsetningen av frukt, bær, nøtter og drikkevarer gikk ned.

Omsetningen gjennom andre kanaler enn dagligvarehandelen økte med rundt 1 prosent, ifølge Landbruksdirektoratets registreringer. Veksten kom først og fremst fra storhusholdninger og bakerier.

Tabell 3: Omsetning av økologiske matvarer i dagligvarehandelen og andre salgskanaler i 2017 og 2018. Mill. kroner.

	Total omsetning		Endring siste år	Andel økologisk av total omsetning	
	2017	2018		2017	2018
Meieriprodukter	361	402	11,2 %	2,0 %	2,1 %
Kornprodukter og bakervarer	279	326	16,5 %	1,9 %	2,1 %
Kjøtt (alle slag)	97	109	11,8 %	0,5 %	0,5 %
Egg	185	211	13,6 %	8,7 %	9,5 %
Frukt, bær og nøtter	242	232	-3,9 %	2,3 %	2,2 %
Grønnsaker og poteter	558	560	0,5 %	4,3 %	4,2 %
Totalt matvarer i dagligvarehandelen*	2 607	2 816	8,0 %	1,9 %	2,0 %
Andre salgskanaler**	493	498	1,1 %		
Registrert omsetning alle salgskanaler	3 100	3 314	6,9 %		

*Kilde: Nielsen

**Omsetning rapportert til Landbruksdirektoratet fra storhusholdning samt direktesalg som Bondens marked, abonnementsalg, bakeri utenom dagligvare og spesialforretninger.

Internasjonal utvikling

Det økologiske arealet øker fortsatt i alle verdensdeler, og samlet økologisk jordbruksareal økte med 20,0 prosent til 69,8 mill. hektar i 2017. Mer enn halvparten av dette arealet befinner seg i Oseania, mens arealet i Europa og Nord-Amerika til sammen utgjør en fjerdedel.

Danmark var i 2017 det første landet i verden til å passere 10 prosent markedsandel for økologiske næringsmidler.

Tilskudd til økologisk jordbruk

Det ble utbetalt nesten 109 mill. kroner i direkte tilskudd til økologisk primærproduksjon i 2018. Dette var en liten nedgang på rundt 0,4 mill. kroner fra året før.

Det ble satt av 31 mill. kroner til utviklingstiltak for å fremme produksjon og omsetning av økologiske jordbruksvarer i 2018.

1 Økologisk produksjon i Norge

I 2018 gikk det økologiske arealet ned med nesten 19 000 dekar, tilsvarende 4,3 prosent, mens karensarealet økte med 13 000 dekar. Andelen økologisk og karens av totalt jordbruksareal gikk ned med 0,1 prosentpoeng og endte på 4,7 prosent.

Det var arealet til eng og beite, korn og oljevekster samt poteter som sto for nedgangen, mens arealet til grønnsaker, frukt og areal til fôrretter økte i 2018.

Tallet på økologiske husdyr økte videre i 2018, med unntak av svin og sau. Veksten var spesielt sterk for slaktekyllinger, men for disse dyrene er andelen økologisk lav. Antallet verpehøns har steget jevnt siden 2011.

Dette kapitlet gir en oversikt over den økologiske primærproduksjonen i Norge. Med bakgrunn i tallmateriale fra Landbruksdirektoratet, Debio og SSB, presenteres status og utvikling i areal, dyretall og driftsenheter.

1.1 Sterk økning i karensarealet

Det økologiske arealet gikk 4,3 prosent ned i 2018, fra 437 000 dekar til 418 000 dekar. Karensarealet økte derimot med over 13 000 dekar tilsvarende en økning på 40 prosent. Likevel har totalt økologisk og karensareal til sammen gått ned de siste tre årene.

Det økologiske arealet utgjorde 4,2 prosent av totalt jordbruksareal i 2018, en nedgang på 0,2 prosentpoeng fra 2017. Samlet utgjorde det økologiske arealet og karensarealet 4,7 prosent av totalt jordbruksareal i 2018. Dette var 0,1 prosentpoeng mindre enn de siste tre årene.

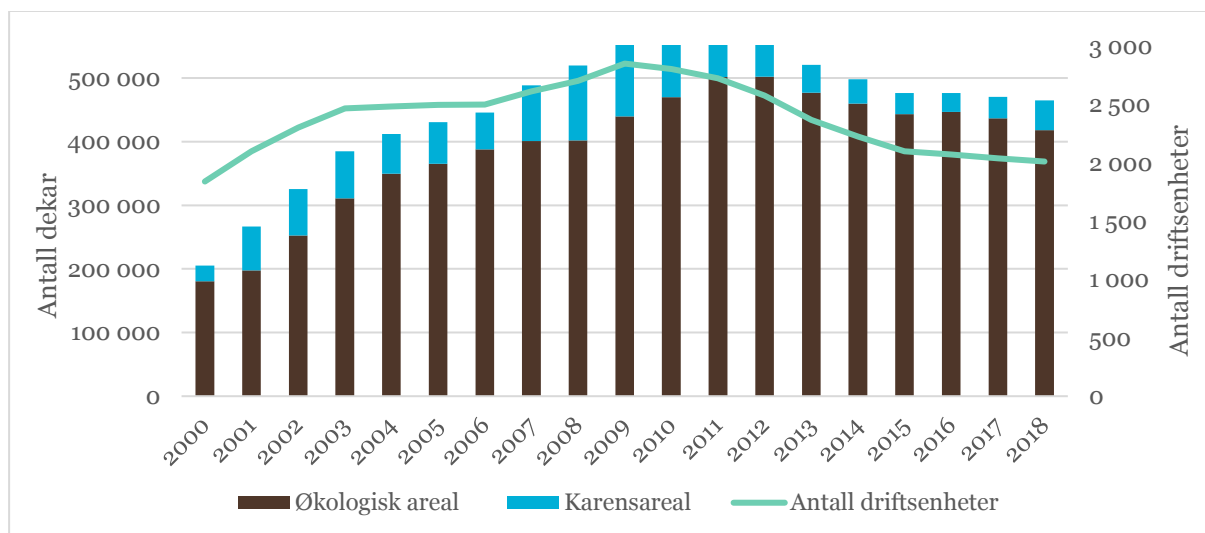
Tabell 4: Økologisk areal, dekar og prosent av totalt jordbruksareal i drift, 2000 og 2016–2018

	2000	2016	2017	2018	Endring siste år
Totalt jordbruksareal	10 421 798	9 836 608	9 851 116	9 855 100	0,04 %
Økologisk areal	180 841	446 809	436 804	417 977	-4,3 %
Karensareal	24 387	29 400	33 611	46 907	39,6 %
Totalt økologisk og karensareal	205 228	476 208	470 415	464 885	-1,2 %
Prosent økologisk av totalt jordbruksareal	1,7 %	4,5 %	4,4 %	4,2 %	
Prosent økologisk og karens av totalt jordbruksareal	2,0 %	4,8 %	4,8 %	4,7 %	

Tallene presentert i tabellen er jordbruksareal i drift.

Kilde: Debio, tall for 2018. Totalt jordbruksareal i drift fra SSB (Foreløpige tall for 2018)

Samtidig som det totale jordbruksarealet har gått ned, har det økologiske jordbruksarealet mer enn doblet seg de siste 18 årene. Figur 1 viser utviklingen i økologisk areal, karensareal og antall driftsenheter med sertifisert økologisk produksjon fra år 2000 og fram til i dag. Det økologiske arealet hadde en sterk vekst fram til 2012, før det gikk ned årlig fram til 2015, og har siden holdt seg stabilt fram til 2017. I 2018 var det igjen nedgang.

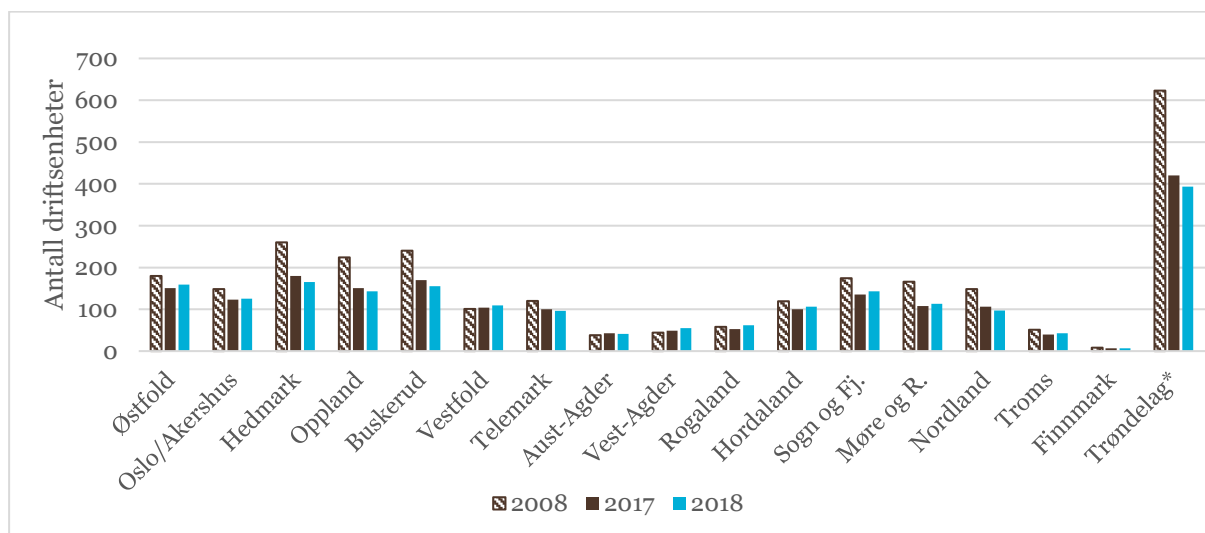
Figur 1: Utvikling i økologisk- og karensareal samt driftsenheter med økologisk produksjon, 2000–2018

Kilde: Debio, tall for 2018 per 31.12.2018

Antallet gårder (driftsenheter) som driver økologisk sertifisert husdyr- og/eller planteproduksjon økte fram til 2009, men siden har det gått ned årlig. Det totale antall gårder i Norge har også gått ned i samme periode, men andelen økologisk gikk likevel ned fra 6 prosent i 2009 til 5 prosent i 2018. Andelen har holdt seg stabil på 5 prosent de siste tre årene, og i 2018 drev 2 012 gårder med økologisk sertifisert produksjon. Det var 28 gårder mindre enn i 2017.

1.1.1 Trøndelag har største arealer og flest driftsenheter

Den fylkesvise fordelingen av økologiske driftsenheter (se Figur 2) viser at flesteparten ligger i Trøndelag. Hvis man ser på utviklingen siden 2008 (skravert), har de fleste fylkene hatt en nedgang i antall enheter, med unntak av Vestfold, Aust-Agder og Vest-Agder.

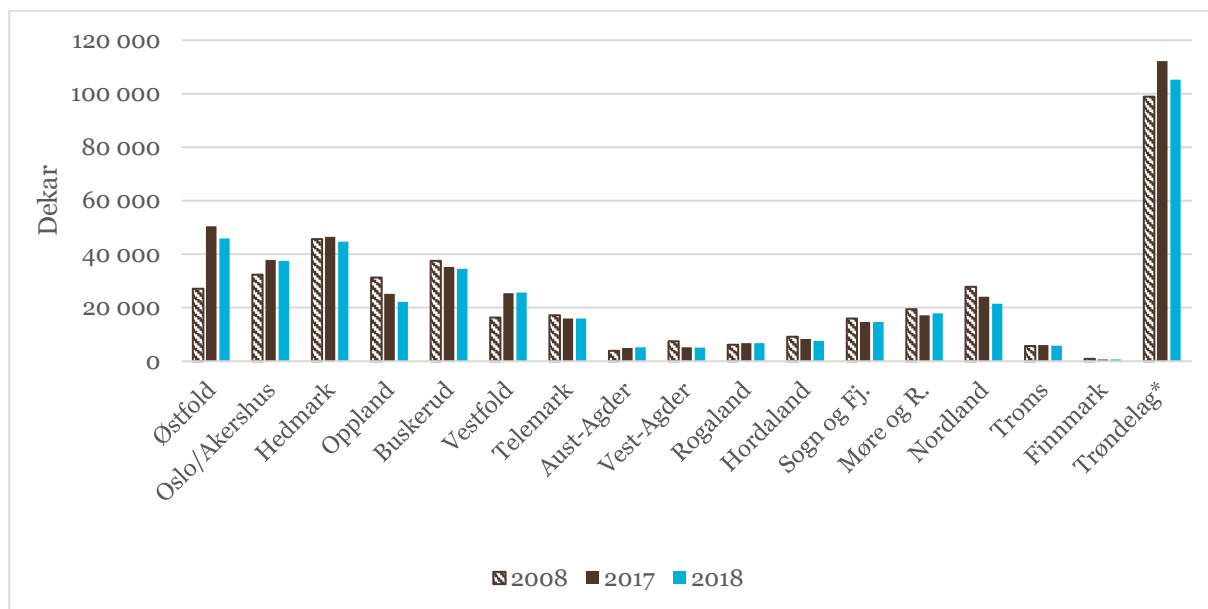

Figur 2: Utvikling i antall driftsenheter er fylke, 2008 og 2017–2018

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2018

*Tall for 2018 er for det nye fylket Trøndelag, mens tall t.o.m. 2017 er summen av driftsenheter for Nord- og Sør-Trøndelag

Mens antall driftsenheter har gått ned siden 2007, har det økologiske arealet økt fram til 2012. Her har det imidlertid vært større variasjon i utviklingen mellom fylker, og om lag halvparten av fylkene har hatt en arealnedgang siden 2008 (se Figur 3). Østfold var det fylket med størst prosentvis vekst, med en økning på 19 000 dekar fra 2008 til 2018. Økoarealet i Vestfold økte i samme periode med 9 000 dekar, og hadde dermed den nest største veksten. I det nye fylket Trøndelag var veksten mellom 2008 og 2018 på over 6 000 dekar¹. Trøndelag er fortsatt fylket med de største arealene for økologisk produksjon. I 2018 økte de økologiske arealene kun i Møre og Romsdal, Vestfold, Aust-Agder og Rogaland.

Figur 3: Fylkesvis utvikling i økologisk areal, 2008 og 2017–2018

Kilde: Debio, tall for 2018 per 31.12.2018

Tabell 5 viser antall dekar økologisk areal per fylke de siste to årene, prosentvis endring det siste året og andelen økologisk av totalt jordbruksareal i fylket. Fylkene er rangert etter størrelsen på økologisk areal i 2018.

Andelen økologisk av totalt jordbruksareal var størst i Buskerud og Trøndelag, som i 2018 hadde en andel på henholdsvis 6,8 og 6,6 prosent. Andelen var også stor i Vestfold, Telemark og Østfold, som alle hadde en andel over 6 prosent. Lavest andel økologisk areal hadde Finnmark og Rogaland. I disse fylkene var kun 0,7 prosent av totalt jordbruksareal økologisk i 2018.

¹ Det økologiske arealet for det nye fylket Trøndelag ble i perioden fram til 2018, da Nord- og Sør-Trøndelag slått sammen, beregnet som sum mellom det økologiske arealet i de to fylkene.

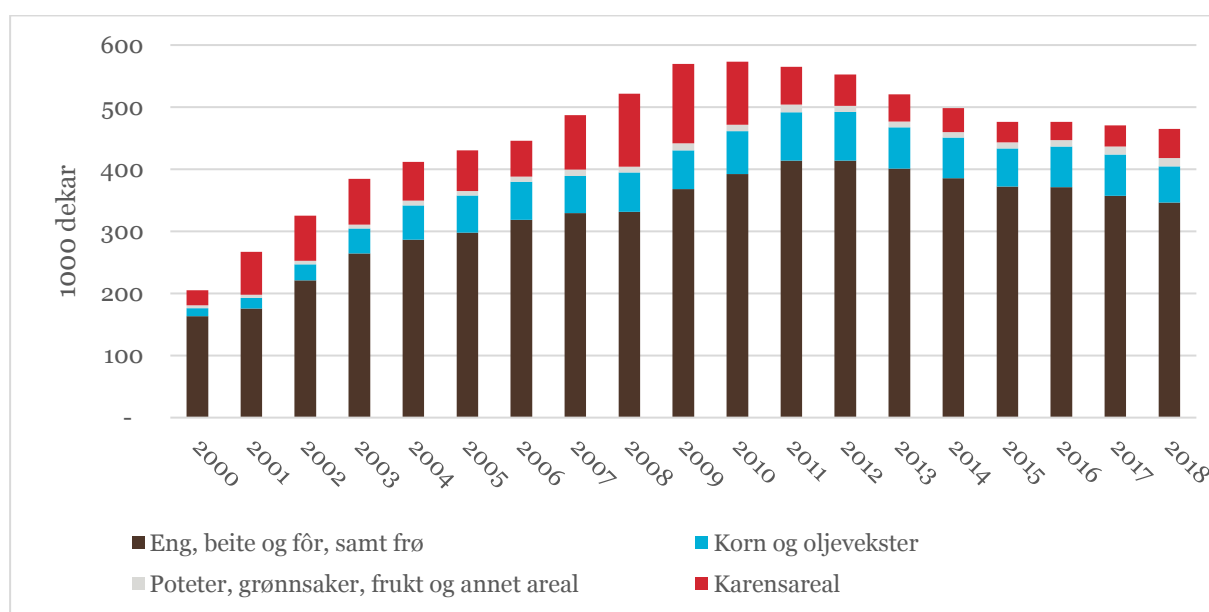
Tabell 5: Økologisk areal i drift per fylke 2017 og 2018. Dekar og prosent av totalt jordbruksareal

Fylke	Antall dekar		Endring siste år	Andel økologisk av totalt jordbruksareal i fylket
	2017	2018		
Trøndelag*	112 190	105 211	-6,2 %	7,0 %
Østfold	50 434	45 931	-8,9 %	6,9 %
Hedmark	46 458	44 681	-3,8 %	4,4 %
Oslo/Akershus	37 832	37 460	-1,0 %	5,0 %
Buskerud	35 236	34 554	-1,9 %	6,9 %
Vestfold	25 423	25 718	1,2 %	6,3 %
Oppland	25 205	22 208	-11,9 %	2,5 %
Nordland	24 166	21 482	-11,1 %	4,4 %
Møre og R.	17 133	17 847	4,2 %	3,2 %
Telemark	16 006	15 959	-0,3 %	6,5 %
Sogn og Fj.	14 690	14 672	-0,1 %	3,4 %
Hordaland	8 375	7 640	-8,8 %	2,1 %
Rogaland	6 762	6 783	0,3 %	0,7 %
Troms	6 091	5 785	-5,0 %	2,5 %
Aust-Agder	4 977	5 222	4,9 %	4,4 %
Vest-Agder	5 178	5 078	-1,9 %	2,7 %
Finnmark	648	629	-2,9 %	0,7 %

Kilde: Debio, tall for 2018 per 31.12.2018. Totalt jordbruksareal i drift fra SSB (foreløpige tall for 2018).

1.1.2 Mindre korn- og beiteareal, men økt areal til frukt og grønt

Nedgang i areal til eng og innmarksbeite bidro til at det samla økologiske arealet gikk ned fra 2017 til 2018. Også areal brukt til korn og oljevekster falt mye i 2018. Samtidig gikk arealet til poteter, grønnsaker, frukt, bær og annet areal noe opp. Arealfordelingen mellom enkeltkulturene er illustrert i Figur 4 og detaljert i Vedlegg 1.

Figur 4: Utvikling i økologisk areal for planteproduksjon og karens, 2000–2018

Kilde: Debio, tall for 2018 per 31.12.2018

Eng og beite

Arealet til eng og beite har gått ned hvert år siden 2012. Mer enn 80 prosent av Norges økologiske areal nyttes til eng, beite eller fôr, og dette arealet gikk ned med tilnærmet 10 000 dekar, eller 2,8 prosent, i 2018. Mens arealet til fulldyrket eng, innmarksbeiter og annen eng og grovfôrvekster gikk ned, ble arealet til erter til fôr tredoblet. Arealet til grønn gjødsel var på omtrent samme nivå som i 2017. Samtidig gikk antallet drøvtyggere opp i 2018 og er på høyeste nivå noensinne. Se mer om utviklingen i antall husdyr i kap. 1.2 og 1.3 nedenfor.

Korn

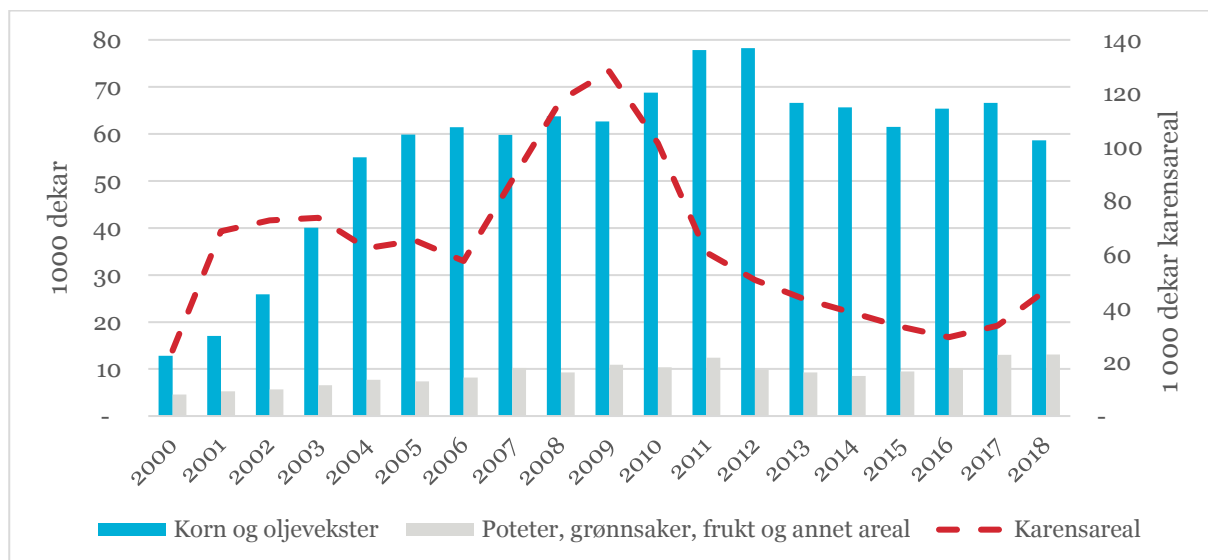
Arealet til korn og oljevekster økte med 8,4 prosent mellom 2015 og 2017, men gikk ned 12 prosent i 2018. Arealet var på 58 600 dekar i 2018, og var dermed lavere enn i 2005. Det siste året er det havrearealet og areal til «annet korn og oljevekster» som har sunket mest. «Annet korn» inkluderer bl.a. rug og rughvete.

Av de ulike kategoriene vist i vedlegg 1, er det også annet korn og oljevekster som har høyest andel økologisk av total areal, med 7 prosent. For havre er andelen økologisk 2,8 prosent, mens den samlede andelen for korn og oljevekster er 2,1 prosent, dvs. 0,2 prosentpoeng lavere enn i 2017.

Poteter

Det økologiske potetarealet gikk ned med 21 prosent i 2018. Etter tre sammenhengende år med vekst mellom 2015 og 2017, var potetarealet i 2018 på nivå med 2016. Arealet har dermed økt fra 918 dekar i 2014 til 1 470 dekar i 2017, for å deretter gå ned til 1 167 dekar i 2018. Arealet er fortsatt mindre enn halvparten så stort som i 2009, da det var på topp med 2 534 dekar. I 2018 utgjorde det økologiske potetarealet én prosent av samlet norsk areal til potetproduksjon.

Figur 5 gir et detaljert bilde av utviklingen av areal til korn, grønnsaker, frukt og annet areal, og utviklingen i karensareal.

Figur 5: Utvikling i økologisk areal for korn og oljevekster og poteter, grønnsaker, frukt og annet areal, og totalt karensareal (høyre akse), 2000–2018

Kilde: Debio, tall for 2018 per 31.12.2018

Grønnsaker

Arealet til grønnsaker økte med 5,3 prosent fra 2017 til 2018. Med unntak av kålrot som gikk ned 9 prosent, økte arealet for alle underkategoriene. Se Vedlegg 1 for detaljert oversikt. «Andre frilandsgrønnsaker» økte med 240 dekar.

Det totale arealet til grønnsaksproduksjon gikk opp med 650 dekar i 2018, mens det økologiske arealet økte med 190 dekar. Dette tilsvarer en økning på 5,3 prosent fra 2017. Mens andelen økologisk areal for grønnsaker var 4,9 prosent i 2017, ble andelen økt til 5,1 prosent i 2018.

Frukt og bær

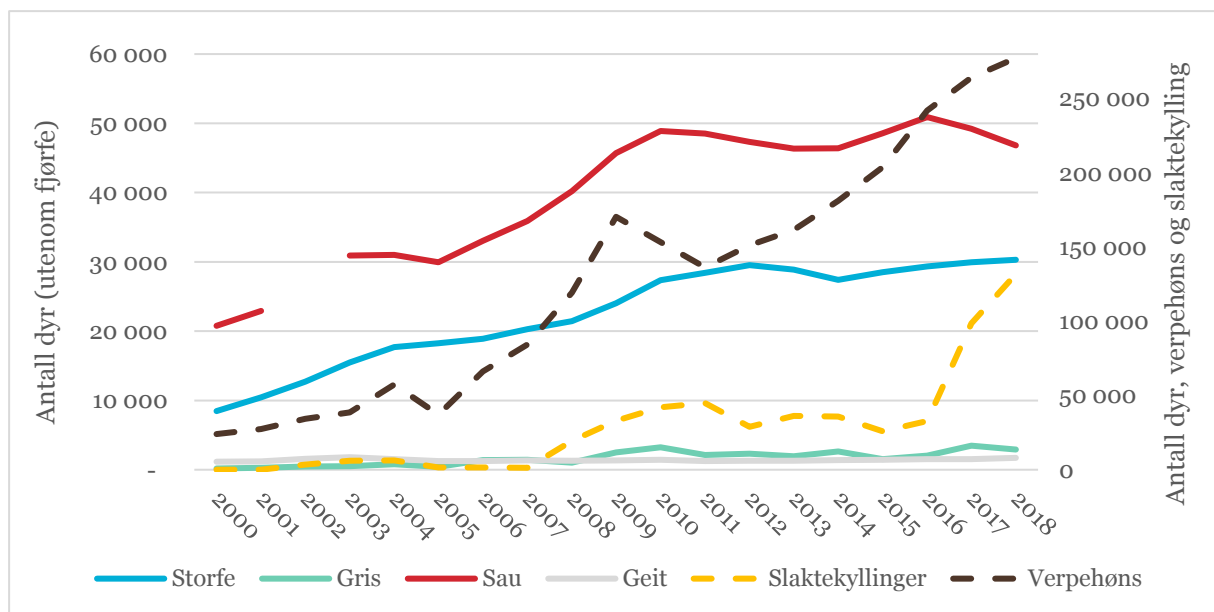
Arealet til økologisk frukt- og bærproduksjon økte i 2018 med 8,6 prosent. Arealet til epler gikk opp med 9 prosent, tilsvarende 100 dekar, mens arealet til «andre bær» og «annen frukt» gikk opp med henholdsvis 57 og 46 dekar. Arealet til økologiske jordbær gikk også opp i 2018. Totalt ble andelen økologisk areal på 6,3 prosent i 2018.

1.2 Færre gris og sau i 2018

Figur 6 viser utviklingen i antallet av de forskjellige økologiske dyreslagene per 1. januar fra 2000 til 2018. Antallet økologiske gris og sau/lam gikk ned i 2018, mens antall dyr fra de andre dyreslagene gikk opp. Antall bikuber gikk opp med 11 prosent i 2018, fra 1 553 til 1 721.

I 2018 økte antall livkyllinger og slaktekyllinger med over 30 000 dyr, dette skyldes blant annet et utvidet tilbud av økologisk kyllingkjøtt i dagligvarehandelen. Andelen økologisk er imidlertid lav, men økende for slaktekylling, og var bare på 0,8 prosent i 2018.

Bestanden av økologiske gris gikk ned med 550 dyr i 2018, tilsvarende 16 prosent. I likhet med kylling er imidlertid andelen økologisk gris lav, og var på 0,2 prosent i 2018.

Figur 6: Utvikling i antall økologisk storfe, gris, sau, geit, slaktekylling og verpehøns 2000–2018

Kilde: Debio, tall for 2018 per 31.12.2018, telledato 1.10.2018.

Antallet fjørfe vises på høyre akse

Bestanden av økologiske verpehøns har økt jevnt siden 2011, i takt med økt omsetning av økologiske egg. I 2018 økte antallet verpehøns med 5 prosent sammenlignet med 2017. Andelen økologisk var på 6,4 prosent i 2018.

Bestanden av økologisk sau og lam gikk ned med 2 400 dyr fra 2017 til 2018, noe som tilsvarte 5 prosent. Andelen økologisk var på 4,0 prosent i 2018.

Antallet storfe økte med 376, til 30 300 dyr i 2018. Antallet melkekyr økte med kun 13 dyr, mens andre storfe økte mest, med 188 flere dyr i 2018 enn året før. Andelen økologisk av totalt antall storfe var 3,5 prosent.

1.3 Færre sau og lam i alle fylker

Tabellen under viser bestanden av økologisk storfe, sau og verpehøns fordelt på fylker i 2018.

Trøndelag var fylket med flest økologiske kyr og flest sau og lam, men et lavt antall verpehøner. Det nye fylket Trøndelag har nesten 2 900 melkekyr, mer enn dobbelt så mye som det nest største fylket Hedmark. Østfold har også stor bestand melkekyr. Bestanden økte i sju fylker og gikk ned i de andre.

Trøndelag har også den største bestanden sau og lam, med mer enn dobbelt så mange dyr som i Sogn og Fjordane, fylket med nest flest sau og lam. Sauebestanden er også stor i Nordland. Bestanden av sau og lam gikk ned i alle fylker i 2018.

I Finnmark var det ingen registrerte dyr i 2017 og 2018.

Tabell 6: Antall økologiske husdyr per fylke i 2018, og endring i antall dyr siste år

Fylke	Melkekyr		Ammekyr		Sau/lam		Verpehøns	
	Antall	Endring siste år	Antall	Endring siste år	Antall	Endring siste år	Antall	Endring siste år
Østfold	1 222	107	386	34	1 491	-31	111 498	-1 783
Akershus/Oslo	670	30	363	-52	1679	-37	14955	278
Hedmark	1 256	-39	451	87	2 126	-389	15 270	7 477
Oppland	267	-20	200	-15	2019	-385	37757	8
Buskerud	211	-29	630	-26	3143	-280	19510	-885
Vestfold	564	42	481	74	593	-93	44279	278
Telemark	226	7	172	-6	1852	-136	7633	65
Aust-Agder	54	-20	38	29	1410	-316	230	-10
Vest-Agder	84	-12	87	18	770	-930	172	32
Rogaland	163	-1	83	-8	1135	-574	15145	7 535
Hordaland	58	-19	78	8	2436	-547	268	145
Sogn og Fjordane	87	16	80	1	4567	-1 109	7672	40
Møre og Romsdal	331	-15	118	7	2604	-745	165	142
Nordland	186	22	189	-17	4397	-1 021	68	-527
Troms	101	10	16	-	874	-368	107	34
Finnmark	-	-	-	-	-	-	-	-
Trøndelag	2 873	-66	944	41	9 746	-1 434	2 613	367
Sum	8 353	13	4 316	175	40 842	-8 395	277 342	13 196

Kilde: Debio, tall for 2018 per 31.12.2018, telledato 1.1.2018

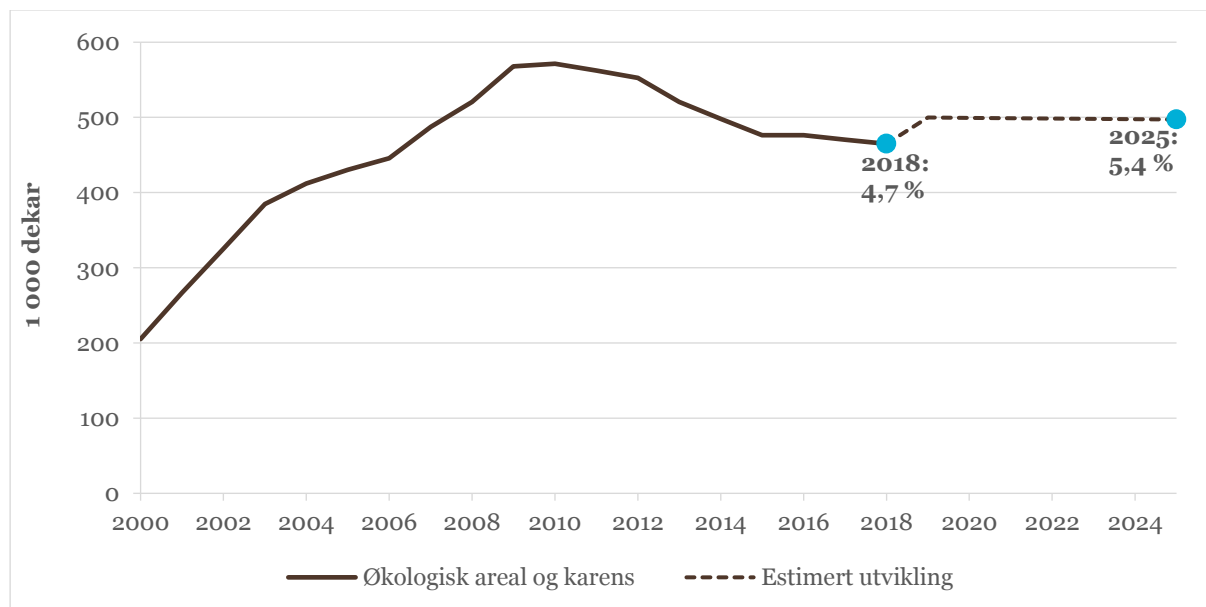
Østfold er det dominerende fylket for produksjon av økologiske egg, og hadde mer enn 40 prosent av landets økologiske verpehøner i 2018. Bestanden i Østfold gikk ned med nesten 1 800 dyr i 2018, etter flere år med økning. Samlet økte antall verpehøns med nesten 13 200 dyr, med størst økning i Rogaland og Hedmark.

1.4 Areal og husdyrtall i 2025 – framskrivinger

I dette avsnittet har vi gjort enkle beregninger for å anslå hvor stort det økologiske arealet vil være i 2025, og hvor mange økologiske husdyr² det vil være i 2025.

Beregningene for arealutvikling er gjort med utgangspunkt i hvor stor den gjennomsnittlige veksten var fra 2005–2018. For dette formålet utelates dermed den betydelige veksten i årene 2000–2005. Dette fordi vi ikke tror det er sannsynlig at det vil skje en like stor prosentvis vekst som for denne perioden i årene fremover.

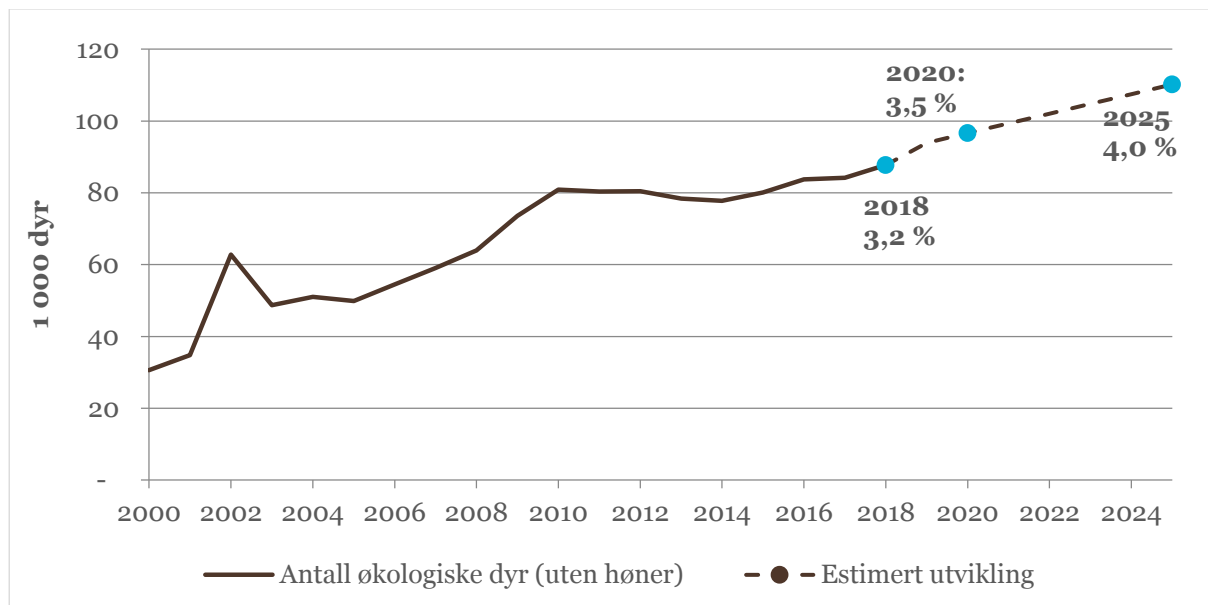
Figur 7: Utvikling i økologiske areal (omlagte og i karens) 2000–2018, samt anslag for 2019–2025

Kilde: Debio og Landbruksdirektoratet

I 2018 var det økologiske arealet og karensarealet i drift i Norge på totalt 464 885 dekar, dette utgjorde 4,7 prosent av totalt jordbruksareal i Norge. Gitt samme trendvekst som i perioden 2005–2018, vil samlet økologisk areal og karensareal i 2025 bli rett under 500 000 dekar. Med samme tilnærming for den totale landbruksproduksjonen vil andelen økologisk være på rundt 5,14 prosent i 2025. Ved tilsvarende beregninger i fjorårets rapport ble det anslått at arealet i 2025 kom til å være på i underkant av 520 000 dekar i 2025. Framskrivningen er dermed litt nedjustert sammenlignet med fjorårets beregninger.

I Figur 8 presenteres utviklingen i samlet antall storfe, gris, sau og geit fra 2000–2018. Av disse dyreslagene var det i 2018 totalt rundt 87 700 økologiske dyr. Dette utgjorde 3,2 prosent av totalt antall av disse dyrene i Norge. Med en antakelse om at veksten fremover vil tilsvare veksten i årene 2003–2018, vil antallet i 2025 være på omtrent 110 000 dyr, og utgjøre 4,0 prosent av totalt antall. I 2020 er økologisk bestand anslått til 3,5 prosent. En slik vekst i antall husdyr vil imidlertid forutsette at arealet øker mer enn hva anslagene i Figur 7 viser, forutsatt samme fordeling på grovfôrbaserte og kraftfôrbaserte produksjoner. Dersom økningen i dyretallet skjer ved at det produseres mer gris, som er kraftfôrbasert, vil en ikke være like avhengig av økt areal, men da må fôret importeres.

² I dette avsnittet er det kun økologisk storfe, gris, sau/lam og geit som regnes som totalt antall husdyr.

Figur 8: Utvikling i antall økologiske husdyr 2000–2018, samt anslag for 2019–2025. Antall husdyr er summen av storfe, gris, sau og geit

Kilde: Debio og Landbruksdirektoratet

Den estimerte utviklingen som er presentert i Figur 8 viser en lavere vekst i antall økologiske husdyr enn i fjorårets rapport. I fjor ble det estimert, basert på historiske tall, at antall dyr kom til å være på i overkant av 94 000 dyr i 2018. Men antallet økologiske dyr endte opp på omtrent 92 000 dyr. Fjorårets estimer tok utgangspunkt i en årlig vekst på i underkant av 3 000 dyr, basert på utviklingen i 2003–2017. Men ettersom utviklingen ikke har fortsatt i samme takt i 2018, er den årlige veksten nedjustert til omtrent 2 711 dyr per år fram til 2025.

2 Korn og kraftfôr

Det ser ut til at produksjonen av korn i inneværende kornår er halvparten så stor som de siste årene. Nedgangen skyldes den tørre sommeren i 2018 som både ga lavere avlinger per dekar, og som bidro til at enkelte ikke høstet kornet, men i stedet slo kornet til fôr.

I 2018 ble det solgt nesten 4 200 tonn mel produsert i Norge. Det økologiske melet utgjør 1,5 prosent av melet som produseres i Norge.

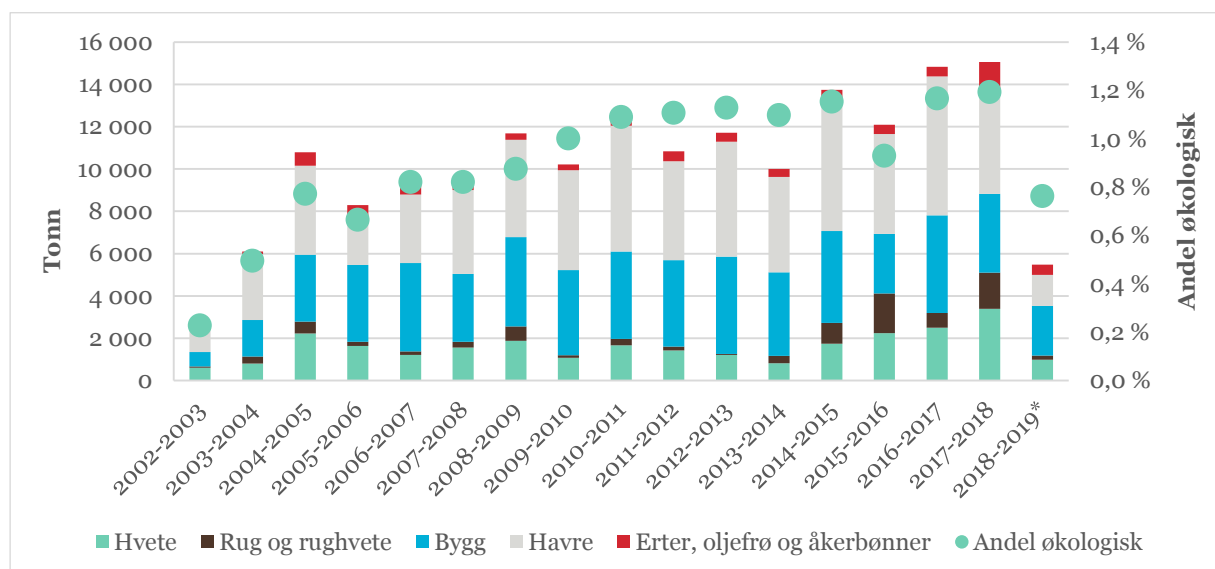
Salget av økologisk kraftfôr økte med 5 prosent i 2018. Mens salget av økologisk kraftfôr til drøvtyggere og fjørfe gikk opp, gikk salget av økologisk kraftfôr til svin ned. Prisen på økologisk kraftfôr til samtlige dyreslag økte i 2018.

I denne rapporten blir foreløpige tall for produksjon i kornåret 2018–2019 presentert. Beskrivelse av produksjonen i kornåret 2017–2018 kan du lese om i tilleggset til fjorårets rapport, «Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer. 1. halvår 2018. Tillegg til rapport nr. 9/2018», som Landbruksdirektoratet publiserte 17.9.2018.

2.1 Stor nedgang i kornproduksjonen

Den tørre sommeren i 2018 ser ut til å ha gitt stor innvirkning på kornavlingen for kornåret 2018–2019. Normalt blir omtrent 80–85 prosent av produksjonen levert til kornmottak fra juli det året avlingen høstes til januar påfølgende år. Resten leveres fra februar til og med juni påfølgende år. Dersom dette også stemmer for inneværende kornår, vil årets kornavling bli på under 6 000 tonn. Dette er mye mindre enn tidligere år, jf. Figur 9. Gjennomsnittet for de fem foregående årene har vært på 13 000 tonn.

Selv om det var krevende forhold for kornproduksjon i 2018, ble det søkt om produksjonstilskudd for 67 000 dekar det året. Dette var bare 8 prosent mindre enn året før, men produksjonen ser ut til å bli mindre enn halvparten så stor som i 2017. Dette kan både skyldes mindre avlinger per dekar, men også at noen arealer ble slått til fôr i stedet for at kornet ble tresket. På grunn av den tørre sommeren ble det åpnet for at bønder kunne slå kornet til fôr, og likevel søke om produksjonstilskudd for kornareal. Normalt gis det kun tilskudd for kornarealer dersom det høstes korn.

Figur 9: Levert mengde økologisk korn, erter og oljefrø per art, og andel økologisk

*2018–2019: Innleverte mengder per 14.2.2019.

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapportering fra kornmottakene. Inkluderer ikke såkorn og leiemaling

Til og med januar 2019 ble det levert 985 tonn hvete til kornmottak. 425 tonn av dette var av matkvalitet, og av de 425 tonnene utgjorde spelt og annet spesialkorn rundt 100 tonn. Året før var det stor produksjon av hvete, men lite av den holdt god nok kvalitet til å brukes til mat.

Det er ikke uvanlig at hveteproduksjonen er relativt liten. En så liten produksjon av havre og bygg som det ser ut til å være i år, er imidlertid svært uvanlig. Produksjonen av bygg har de ti foregående årene ligget på rundt 4 000 tonn, mens produksjonen av havre har ligget på rundt 5 000 tonn. Landbruksdirektoratet anslår at produksjonen i inneværende år er på rundt 2 800 tonn bygg og 1 700 tonn havre.

Det har vært store svingninger i produksjonen av rug og rughvete. Etter en svært stor produksjon i 2017–2018, ser det i inneværende kornår ut til å ha blitt produsert lite rug og rughvete.

Fra 2017 ble det i deler av landet satset på økt produksjon av økologiske åkerbønner. Så langt i kornåret er det levert over 350 tonn økologiske åkerbønner til kornmottak. Selv med utfordrende værforhold i inneværende kornår er dette vesentlig mer enn det som ble produsert før satsingen. Les mer om satsingen i tillegget til fjorårets rapport, «Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer. 1. halvår 2018. Tillegg til rapport nr. 9/2018»

2.2 Økning i salget av mel produsert i Norge

Landbruksdirektoratet innhenter tall for salg av både økologisk og konvensjonelt mel fra møller som søker om matkorntilskudd. Dette gjelder mel basert på både importert og norsk korn. Tallene i dette kapitlet kan avvike fra tallene for salg av mel gjennom dagligvarehandelen, vist i kap. 8.1.5. Grunnen til det er at tallene i dette kapitlet viser hvor mye mel som er produsert i Norge, både det som er omsatt gjennom og utenfor dagligvarehandelen, mens tallene i kap. 8.1.5 viser omsetningen gjennom dagligvarehandelen av både importert og norskprodusert mel.

I 2018 ble det solgt nesten 4 200 tonn mel. Det var en økning på 10 prosent. Salget av mel fra handelsmøllene økte med 5 prosent, mens salget av mel fra bygdemøllene økte med 16 prosent.

Det har de siste årene vært en større økning i salget av økologisk mel gjennom bygdemøllene enn handelsmøllene. I 2015 utgjorde salget av mel fra handelsmøllene to tredjedeler av salget av norskprodusert mel, men de siste årene har salget utviklet seg i retning av at salget gjennom handelsmøllene og bygdemøllene blir mer og mer likt i størrelse.

1,5 prosent av melet som produseres i Norge er økologisk. Av det totale salget av mel gjennom handelsmøllene utgjør det økologiske melet kun 0,85 prosent, og andelen har vært lav de siste ti årene. Salget av økologisk mel gjennom bygdemøller utgjør en større andel, og har økt siden 2015. I 2015 var andelen 11 prosent, mens andelen i 2018 var 27 prosent.

Tabell 7: Salg av økologisk mel fra møller, 2015–2018. Tonn og andel i prosent

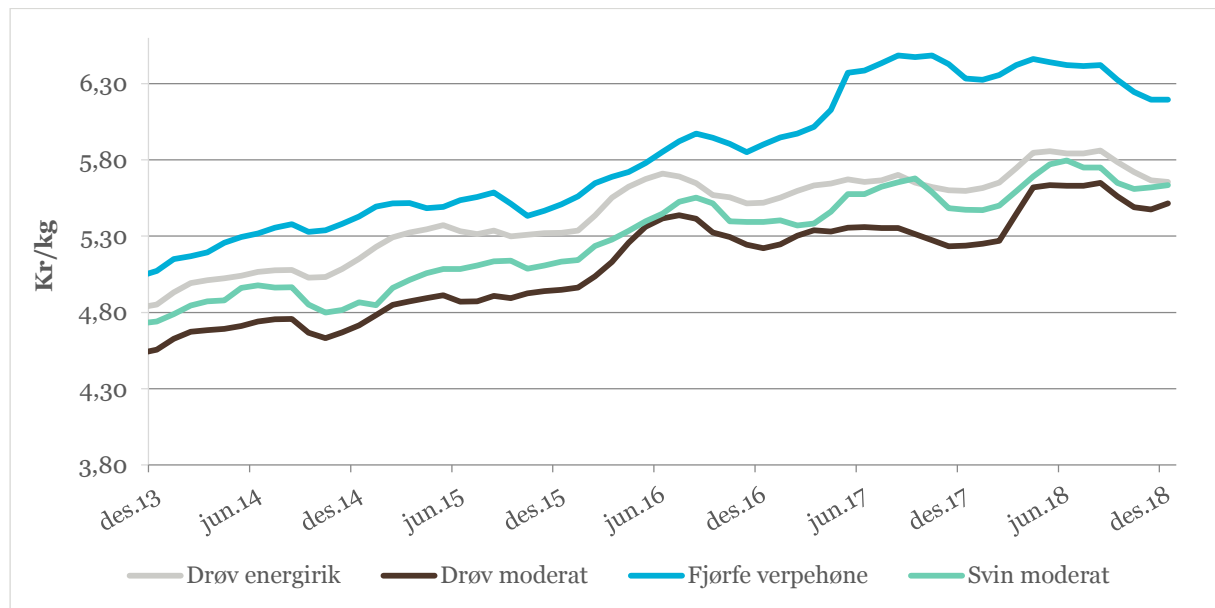
År	Handelsmøller			Bygdemøller		
	Totalt	Økologisk	Andel økologisk	Totalt	Økologisk	Andel økologisk
2015	254 163	1 453	0,57 %	6 694	732	11 %
2016	263 776	2 082	0,79 %	6 920	1 089	16 %
2017	278 194	2 227	0,80 %	6 028	1 587	26 %
2018	274 782	2 338	0,85 %	6 725	1 848	27 %
Endring siste år	-3 412	112		696	262	

Kilde: Landbruksdirektoratet

2.3 Høyere kraftfôrpriser

Prisen på økologisk kraftfôr til alle dyreslag økte i 2018. Ifølge Norske Felleskjøp importeres rundt 60 prosent av råvarene til økologisk kraftfôr³. Dette gjør fôret mer sensitivt for prissvingninger på verdensmarkedet enn konvensjonelt kraftfôr. 2018 har vært preget av høye kornpriser på verdensmarkedet⁴.

Prisen på kraftfôr til verpehøner har ligget høyt de siste to årene, men gikk en del ned mot slutten av 2018. Gjennomsnittsprisen for fjørfe fôr ligger likevel 1 prosent høyere i 2018 enn i 2017. Prisen på konvensjonelt fjørfe fôr har også steget i 2018. Differansen mellom økologisk og konvensjonelt gikk dermed ned med 2,4 prosent sammenliknet med året før, jf. Figur 11. En av årsakene til den høyere prisen for konvensjonelt fjørfe fôr var den høye soyamelprisen i 2018.

Figur 10: Utviklingen i kraftfôrpriser 2013–2018. Justert for rabatter og fraktkostnader.

Kilde: Landbruksdirektoratet

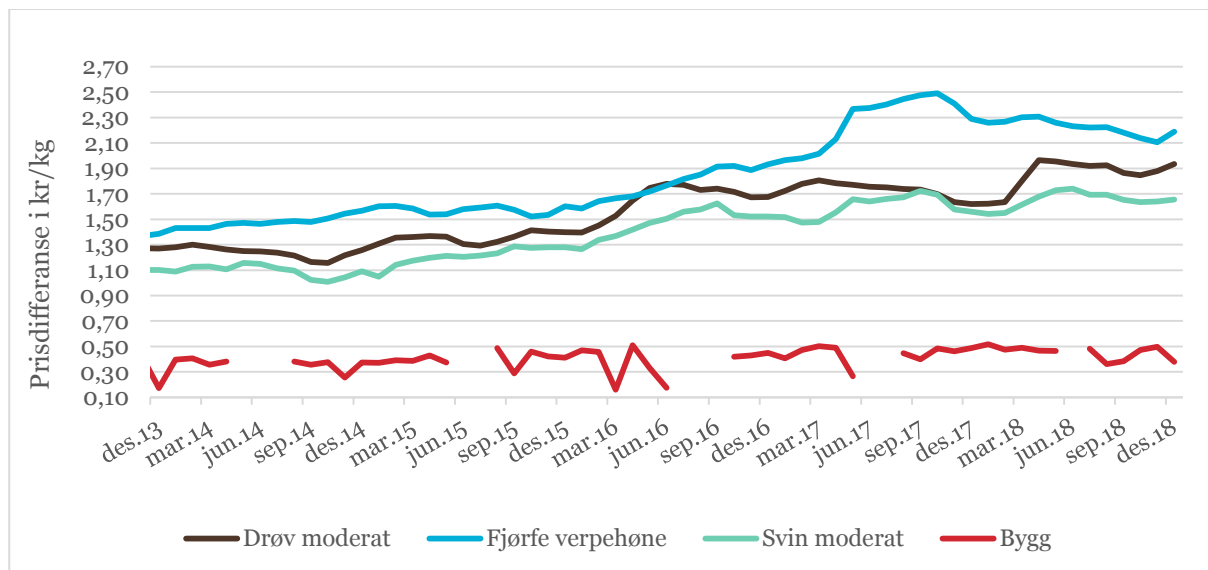
Den store prisoppgangen for moderat drøvtyggerfôr⁵ i mars–april, henger ifølge Felleskjøpet Agri sammen med økte priser på importerte råvarer. Prisøkningen førte til økt differanse mellom prisen på økologisk og konvensjonelt kraftfôr til drøvtyggere.

Prisdifferansen mellom økologisk og konvensjonelt bygg har gått litt ned det siste halvåret, etter at prisnedskrivningstilskuddet ble økt med 3,7 øre. Differansen er likevel 1 prosent høyere i 2018 enn den var i 2017, og kan bidra til å forklare økningen i prisforskjellen mellom økologisk og konvensjonelt kraftfôr til svin og drøvtyggere.

³ Norske Felleskjøp (2017) Rom for bruk av norsk korn

⁴ Les mer om utviklingen i kornmarkedet i Omverdenen til norsk landbruk og matindustri 2018.

⁵ Drøv moderat er en kraftfôrtype med moderat energiinnhold til drøvtyggere. Det betyr at det har færre kalorier per kilo enn for eksempel Drøv energirik.

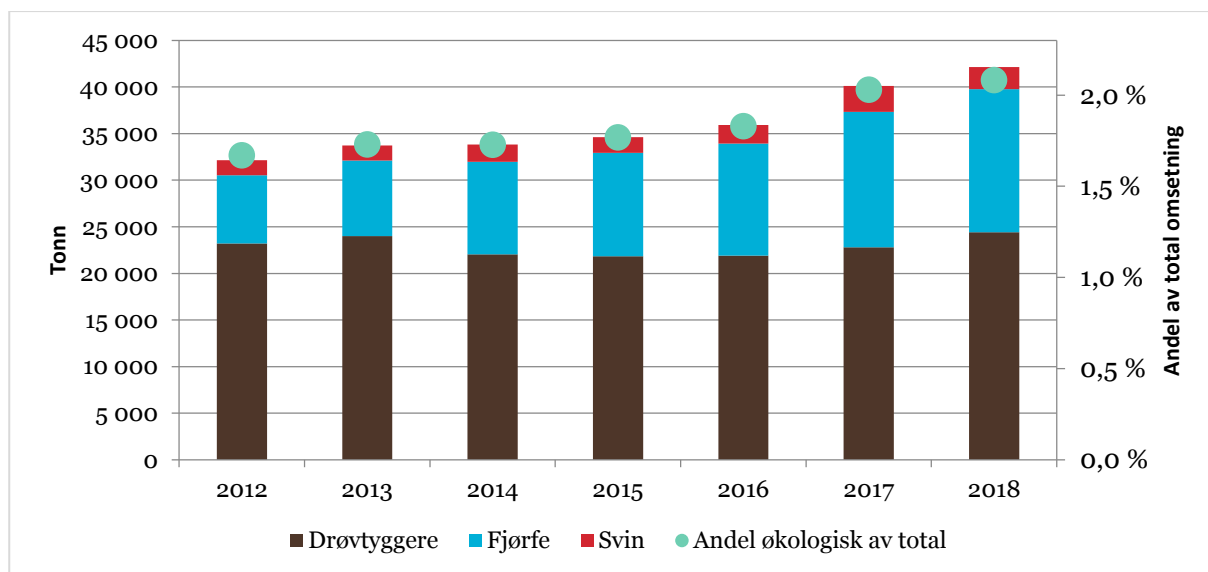
Figur 11: Utvikling i prisdifferanse mellom økologisk og konvensjonelt kraftfôr, samt norsk bygg fratrukket prisnedskrivingsstilskudd, 2013–2018.

Kilde: Landbruksdirektoratet

2.4 Rekordhøyt salg av økologisk kraftfôr til drøvtyggere

I 2018 ble det solgt 42 100 tonn økologisk kraftfôr. Dette var rett i overkant av 2 000 tonn mer enn året før, en oppgang på 5 prosent.

Spesielt økte omsetningen av økologisk kraftfôr til drøvtyggere, drevet av tørken sommeren 2018. Mens salget i årets første halvår gikk ned med rundt 100 tonn, økte salget i siste halvdel kraftig. Salget endte på i overkant av 24 400 tonn, opp 1 600 tonn, eller 7 prosent, fra året før. Det har ikke tidligere blitt solgt så store mengder økologisk kraftfôr til drøvtyggere i Norge. Ettersom også salget av konvensjonelt kraftfôr økte i 2018, forble andelen økologisk av det totale salget av kraftfôr til drøvtyggere omtrent uendret, på 2,26 prosent.

Figur 12: Omsetning av økologisk kraftfôr per forslag, og andel økologisk av total kraftfôrromsetning, 2012–2018. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet

For fjørfe endte salget på rett i overkant av 15 300 tonn i 2018. Dette var en økning på 6 prosent fra året før, og salget fortsetter dermed den stigende trenden. Sammenlignet med økningen i 2017, var derimot veksten noe mindre i 2018. Dette støttes opp av utviklingen i produksjonen av økologiske egg, som økte med henholdsvis 26 prosent i 2017 og 13 prosent i 2018. I 2018 var rundt 3,4 prosent av kraftfôret som ble solgt til fjørfe økologisk.

Salget av kraftfôr til svin gikk ned i 2018 med nesten 400 tonn, tilsvarende 14 prosent. Til sammenligning gikk salget av konvensjonelt kraftfôr til svin ned med 3,4 prosent.

3 Melk

Produksjonen av økologisk melk fortsatte trenden fra de siste årene og gikk litt ned også i 2018. Økt melkeproduksjon mot slutten av 2018 bremsset trenden litt. Nedgangen var på 0,2 prosent. Mengden anvendt økologisk melk gikk ned med 0,3 prosent til 29,1 mill. liter. Andelen av den økologisk produserte melken som ble solgt som økologiske var stabil fra 2017 til 2018, på 58 prosent.

I dette kapitlet presenteres innmålt og omsatt mengde økologisk melk. Mesteparten av den økologiske melken som produseres i Norge leveres til Tine råvare. Tine råvare foredler ikke melken, men selger den videre til foredling i meieriindustrien.

3.1 Pris til produsent opp med 11 øre per liter

I 2018 betalte Tine kr 6,48 per liter til sine produsenter av økologisk melk i gjennomsnitt. Dette var 11 øre per liter mer enn i 2017. Innbakt i denne prisen var et tillegg for økologisk melk på 75 øre per liter. Siden 2010 har prisen til produsent av økologisk melk økt med kr 1,20 per liter. Dette er basert på gjennomsnittlig utbetalt beløp fra Tine råvare og Tine industri til deres produsenter av konvensjonell melk tillagt pristillegget for økologisk melk, jf. Tabell 8. Geografisk lokalisering og pristillegg knyttet til kvalitet på den leverte melken, kan gjøre at prisen utbetalt til hver enkelt bonde kan avvike fra denne beregnede prisen.

Tabell 8: Anslag for pris til produsent for økologisk melk, i kroner per liter, 2010–2018

	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Utbetalt fra Tine råvare	4,20	4,85	5,02	5,03	5,05	5,16
Utbetalt fra Tine industri	0,33	0,43	0,59	0,66	0,57	0,57
Pristillegg for økologisk melk	0,75	0,65	0,65	0,70*	0,75	0,75
Pris til produsent for økologisk melk	5,28	5,93	6,26	6,39	6,37	6,48

*Pristillegget for økologisk melk i 2016 var kr 0,65 per liter i første halvår og kr 0,75 per liter i andre halvår.

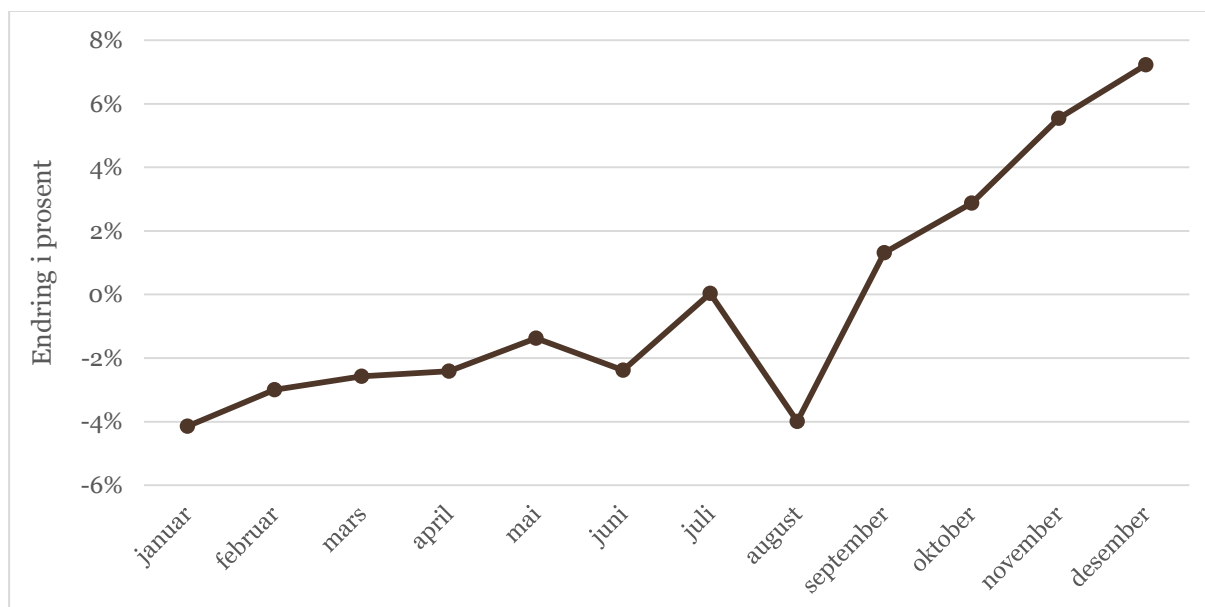
Kilde: Tine SA årsmeldinger 2010 - 2018

3.2 Produksjonen av økologisk melk 0,2 mill. liter lavere

Det ble innmålt 50,1 mill. liter økologisk produsert melk hos Tine råvare i 2017. Dette er en nedgang på 0,4 prosent, tilsvarende 0,2 mill. liter, fra 2017. Siden 2013, da volumet økologisk melk var størst, har økologisk produksjon blitt redusert med 4,4 mill. liter eller 8,1 prosent. Totalt for all kumelk i 2018 (økologisk og konvensjonell) viser tallene en økning i innmålte mengder på 1,7 prosent sammenlignet med 2017. Økt nyttbar melkekvote⁶ som følge av tørken i sommer, ga en økt produksjon i andre halvår av 2018 for all kumelk. For økologisk kumelk så vi en slik økning i perioden september til desember 2018, men det var likevel ikke nok til at produksjonen for hele 2018 økte.

⁶ Forholdstallet for melkekvote ble økt to ganger i løpet av sommeren 2018.

Figur 13: Endring i innmålt mengde økologisk kumelk per måned i 2018 sammenlignet med samme måned i 2017

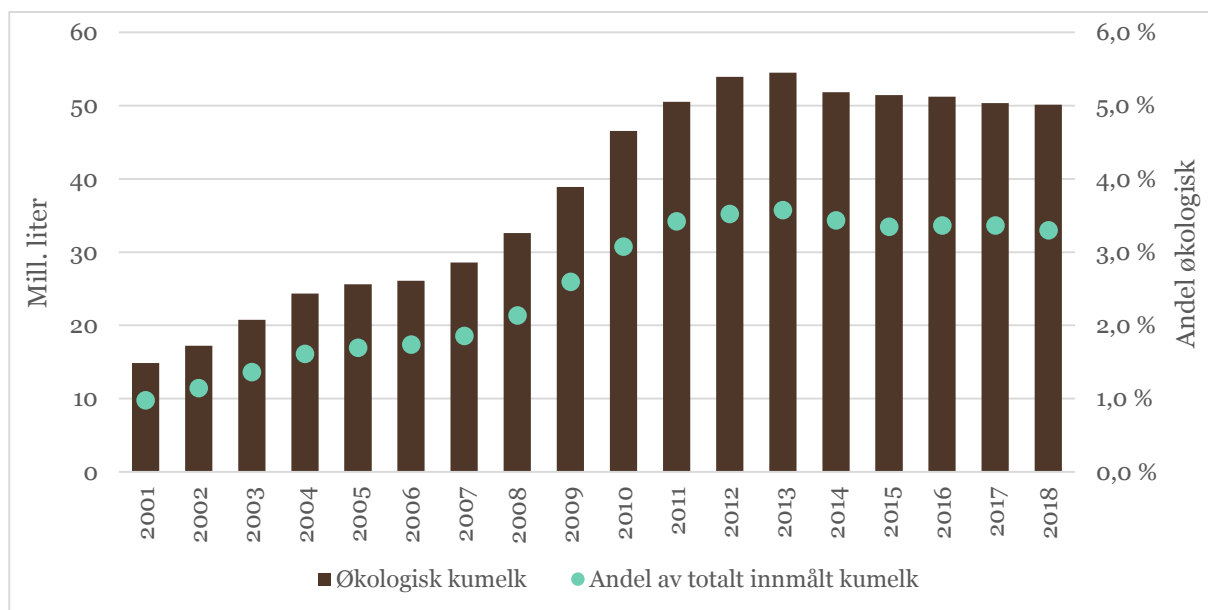
Kilde: Tine SA

3.3 Lavere andel økologisk kumelk

Det ble innmålt i alt 1 520,4 mill. liter kumelk hos Tine råvare og Q-meieriene i 2018, opp 25,5 mill. liter fra 2017. Andelen som økologisk produsert melk utgjorde, gikk ned fra 3,4 prosent i 2017 til 3,3 prosent i 2018.

Tabell 9: Totalt innmålt kumelk og innmålt økologisk kumelk, 2005 og 2012–2018

	Totalt kumelk, mill. liter	Økologisk kumelk, mill. liter	Andel økologisk kumelk
2005	1 511	25,6	1,7 %
2012	1 531	53,9	3,5 %
2013	1 525	54,5	3,6 %
2014	1 509	51,8	3,4 %
2015	1 536	51,4	3,4 %
2016	1 523	51,2	3,4 %
2017	1 495	50,3	3,4 %
2018	1 520	50,1	3,3 %
Endring siste år	1,7 %	-0,4 %	-2,0 %

Figur 14: Innmålt økologisk kumelk og andel av totalt innmålt kumelk, 2001–2018. Mill. liter og prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet og Tine SA.

3.4 Lavere produksjon på Sør- og Vestlandet og i Midt-Norge

Produksjonen av økologisk melk er ujevnt fordelt mellom de ulike eierområdene i Tine. Det er på Østlandet og i Midt-Norge at mestparten av produksjonen skjer. 92 prosent av den økologisk produserte melka lages her. På Østlandet øker produksjonen og er på det høyeste nivået siden 2013. I Midt-Norge er derimot produksjonen fallende. Nedgangen var på 4,8 prosent i 2017 og 1,9 prosent i 2018. 7 prosent av den økologiske melken ble produsert i Sør/Vest og Nord. Det er en nedgang på 1 prosentpoeng fra 2017.

Tabell 10: Innmålt økologisk melk til Tine i 2013–2018. 1 000 liter

Eierområde	2014	2015	2016	2017	2018	Endring siste år	Regional andel av total 2017
Tine Øst	25 767	25 955	26 087	26 304	26 610	1,2 %	53 %
Tine Sør /Vest	2 753	2 696	2 574	2 343	2 188	-6,6 %	4 %
Tine Midt-Norge	21 789	21 299	21 174	20 162	19 784	-1,9 %	39 %
Tine Nord	1 531	1 492	1 385	1 519	1 557	2,5 %	3 %
Total landet	51 841	51 441	51 220	50 329	50 138	-0,4 %	100 %

Kilde: Tine SA

Det er i eierområdene Øst og Midt-Norge at Tine har den høyeste andelen økologiske melkeleveranser. I Øst økte andelen litt fra 2017 til 2018, mens tendensen i Midt-Norge og Sør/Vest var motsatt. I Nord gikk andelen litt opp. Endringene i andeler var små og knapt synlige på første desimalen. Totalt for Tine på landsbasis var andelen økologisk produsert melk litt lavere i 2018 enn i 2017.

⁷ Andel økologisk melk av totalt innveid kumelk (dvs. til Tine og Q-meieriene) blir som omtalt tidligere, noe lavere.

Tabell 11: Innmålt kumelk og innmålt økologisk kumelk til Tine i 2018, samt andel økologisk 2017 og 2018. Mill. liter

Regioner	Tines leveranser 2018		Andel økologisk	
	All kumelk	Økologisk kumelk	2018	2017
Tine Øst	367,5	26,6	7,2 %	7,2 %
Tine Sør/ Vest	444,8	2,2	0,5 %	0,5 %
Tine Midt-Norge	470,8	19,8	4,2 %	4,3 %
Tine Nord	151,7	1,6	1,0 %	1,0 %
Tine totalt	1434,9	50,1	3,5 %	3,6 %

Kilde: Tine SA

3.5 Lavere anvendt volum økologisk melk

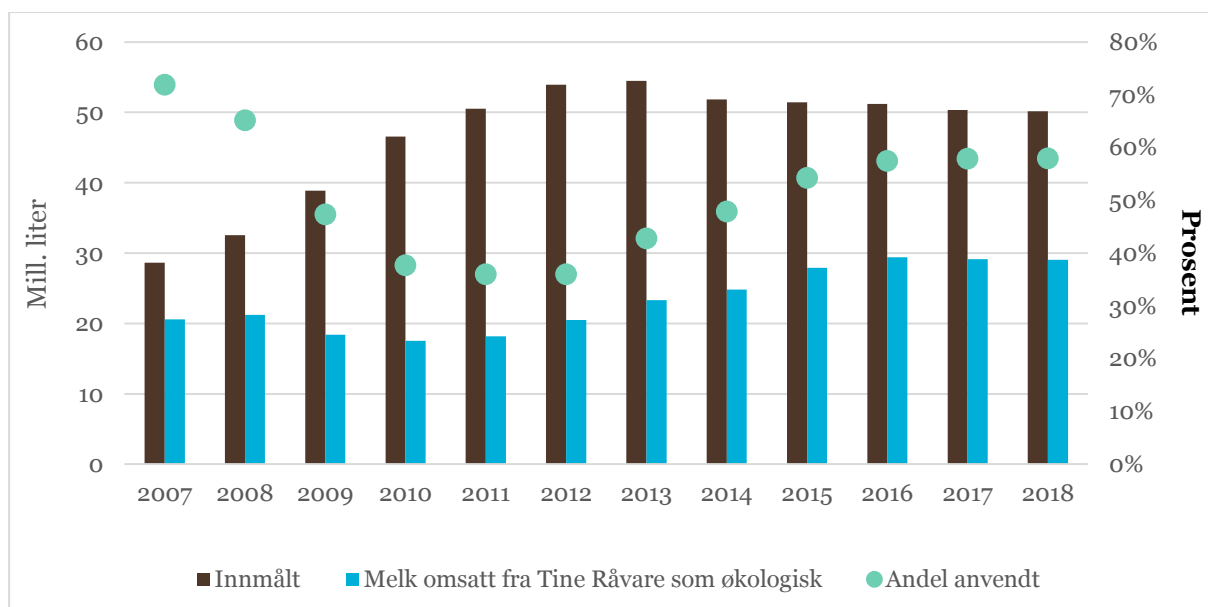
Det anvendte volumet økologisk melk har gått ned siden 2016, jf. Tabell 12. Totalt ble det solgt 29,1 mill. liter økologisk melk som råvare fra Tine råvare. Både innmålt mengde økologisk melk og videresolgt mengde økologisk melk gikk ned fra 2017 til 2018. Videresolgt mengde utgjorde 58 prosent av den økologisk produserte melka i 2018.

Tabell 12: Innmålt økologisk melk og omsatt økologisk melk fra Tine råvare, 2007 og 2014–2018. 1 000 liter

	2007	2014	2015	2016	2017	2018	Endring siste år
Innmålt som økologisk	28 643	51 841	51 441	51 220	50 329	50 138	-0,4 %
Solgt som økologisk	20 601	24 835	27 906	29 425	29 144	29 055	-0,3 %
Andel solgt som økologisk	72 %	48 %	54 %	57 %	58 %	58 %	

Kilde: Tine SA

Det er Tine og Rørosmeieriet som er de største foredlerne av økologisk melk. Rørosmeieriet sto for foredlingen av 25 prosent av den omsatte økologiske melka i 2015. I 2018 var andelen til Rørosmeieriet oppe i 44 prosent. Dette har ført til at den økologiske melka transporteres over større avstander og transportkostnadene har økt.

Figur 15: Innmålt økologisk kumelk, økologisk melk omsatt videre og anvendelsesgrad, 2007–2018

Kilde: Tine SA

3.6 Økologiske produkt og produsenter

Tine er fortsatt den største aktøren i markedet for økologiske meieriprodukter med 56 prosent av den omsatte mengden økologisk melk. Tine produserer økologiske søtmelksvarianter og surmelksvarianter, økologisk gulost, hvit- og blåmuggost. Tine har også økologisk yoghurt naturell, fløte, rømme og smør. De produserer også et betydelig antall produkter for storhusholdning.

Rørosmeieriet er den nest største aktøren på økologiske meieriprodukter i Norge. Rørosmeieriet produserte økologiske meieriprodukter av 44 prosent av den videresolgte økologiske melken fra Tine råvare i 2018. Rørosmeieriet produserer blant annet cottage cheese, skjørost, melk, fløte, rømme, smør, yoghurt og syrnet melk. I tillegg produserer de tjukkmjølkk basert på tettekultur fra Rørosområdet. Meieriet produserer også egne merkevarer for Coop.

Les mer om omsetning av økologiske meieriprodukter gjennom dagligvarehandelen under avsnitt 8.1.4.

4 Kjøtt

Firbeinte dyr

Den samlede økologiske produksjonen av storfe, småfe og svin gikk ned med 43 tonn, til 2 642 tonn, i 2018. Det tilsvarer en reduksjon på 1,6 prosent fra året før. Årsaken til dette er en nedgang i produksjonen av sau/lam på 10 prosent tilsvarende 71 tonn. Produksjonen av svinekjøtt økte med 2 prosent, mens produksjonen av storfekjøtt økte med 1,2 prosent. Andelen økologisk slakt av den totale mengden slakt av firbeinte dyr var 1,04 prosent.

Det samlede salget av økologisk kjøtt fra de tre kjøttbedriftene som er størst på økologisk kjøtt, økte med 17 prosent i 2018, mens mengden innveid økologisk slakt hos disse aktørene økte med 8,7 prosent. Med sterkere vekst i salget enn i produksjonen, gikk andelen av den totale mengden økologisk slakt som ble anvendt som økologisk vare opp med nesten 8 prosentpoeng fra 2017. Salget av økologisk storfekjøtt gjennom bearbeidingsindustrien økte sterkt i 2018.

Fjørfe

Produksjonen av økologisk kylling- og kalkunkjøtt har økt de siste årene, fra 165 tonn i 2015 til 459 tonn i 2018. Det vil si en gjennomsnittlig produksjonsøkning på over 40 prosent de siste tre årene. Andelen økologisk av total produksjon holder seg imidlertid lav, og var 0,48 prosent i 2018.

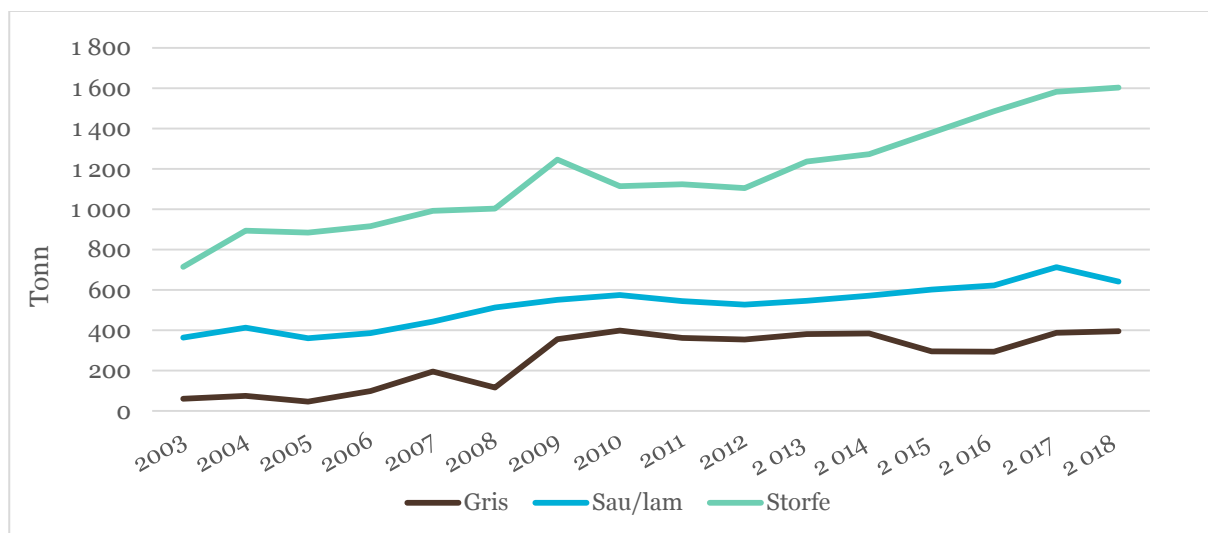
4.1 Storfe, småfe og svin

Statistikken som presenteres i dette kapitlet er basert på tallmateriale fra Animalia, dersom ikke annet er angitt. Animalias tall omfatter alle slakterier som er koblet opp mot et elektronisk innrapporteringsystem. Materialet er representativt for norsk produksjon, men det finnes noen mindre aktører som ikke er med i systemet.

4.1.1 Nedgang i total produksjon av økologisk kjøtt

I 2018 ble det levert 2 642 tonn økologisk kjøtt av storfe, svin og småfe til slakteri. Det var en reduksjon på om lag 43 tonn, tilsvarende 1,6 prosent, fra året før. Den samlede produksjonen av økologisk kjøtt fra firbeinte dyr økte litt hvert år fra 2012 til 2017, før den fikk en liten reduksjon i 2018. Figur 16 viser utviklingen i produksjonen av økologisk kjøtt fordelt på gris, sau/lam og storfe siden 2003.

Mens den totale kjøttproduksjonen økte med 1,3 prosent i 2018, gikk den samlede produksjonen av økologisk kjøtt ned. Som følge av dette gikk andelen økologisk av den totale kjøttproduksjonen ned fra 1,08 prosent i 2017 til 1,04 prosent i 2018. Tabell 13 viser utviklingen i den økologiske produksjonen av alle de firbeinte dyreslagene.

Figur 16: Norsk produksjon av økologisk storfe, lam/sau og gris i perioden 2003–2018. Tonn

Kilde: Animalia og Grøstadgris AS

Den økologiske produksjonen av kjøtt er mer enn doblet i perioden 2005–2018. For storfekjøtt har økningen i perioden vært på 81 prosent, mens produksjonen av saue- og lammekjøtt har gått opp med nærmere 80 prosent. Den økologiske produksjonen av svinekjøtt lå lenge på et lavt nivå, men er nå mer enn 7,5 ganger så stor som i 2005. Likevel utgjør produksjonen av svinekjøtt kun 0,29 prosent av den totale svinekjøttproduksjonen.

Tabell 13: Innveid økologisk storfe, småfe og svin per kategori i 2005, 2016–2018, samt endring siste året. Kg

	2005	2016	2017	2018	Endring siste år
Storfe	883 555	1 484 917	1 582 899	1 602 683	19 783
Sau/lam	359 320	621 955	712 388	641 328	-71 060
Gris	45 417	293 030	386 305	394 136	7 831
Geit	1 939	2 369	3 408	4 298	891
Totalt	1 290 231	2 402 271	2 685 000	2 642 445	-42 555

Kilde: Animalia

Østfold har størst andel økologisk storfekjøtt

Storfe er den største økologiske kjøttproduksjonen. I 2018 utgjorde storfeslakt om lag 35 prosent av total norsk produksjon (konvensjonell og økologisk) av kjøtt fra firbeinte dyr, mens andelen storfe av den økologiske produksjonen av kjøtt fra firbeinte dyr var ca. 60 prosent. Produksjonen av økologisk storfeslakt er nært knyttet til den økologiske melkeproduksjonen, noe som langt på vei forklarer den relativt sett høye andelen økologisk storfekjøtt.

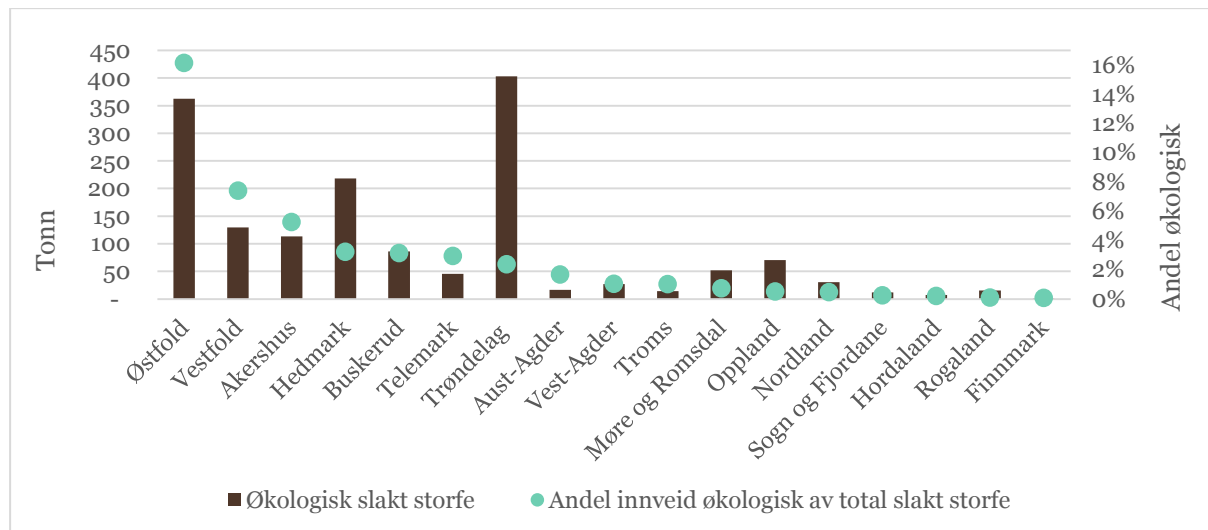
Som nevnt i kap. 1.2, viser Debios tall en økning i antall økologiske storfe ved telledato 1. oktober 2018. Totalt økte antallet storfe med 376, til 30 300 dyr. Det var i økning i antall storfe, spesielt ammekyr og andre storfe enn melkekyr.

Den økologiske storfekjøttproduksjonen økte for sjette år på rad, til det høyeste nivået noensinne, jf. Figur 17. Veksten var på 19 tonn, tilsvarende 1,25 prosent. Den økologiske storfekjøttproduksjonen økte mindre enn den totale norske produksjonen av storfekjøtt, som gikk opp med 5 prosent i 2018.

Etter sammenslåingen av de to trøndelagsfylkene, er det Trøndelag som har størst produksjon av økologisk storfekjøtt. Produksjonen i Trøndelag gikk imidlertid ned med 14 prosent sammenlignet med den samlede produksjonen i de to trøndelagsfylkene i 2017. Se Vedlegg 4. Østfold er det nest største fylket målt i antall kg, og produksjonen i fylket har økt fem år på rad. Østfold er det fylket som har høyest andel økologisk

storfeslakt, jf. figur 17. Andelen økologisk av den totale storfekjøttproduksjonen var på 16,1 prosent, en økning fra 14,8 prosent året før.

Produksjonen økte i ti av fylkene i 2018. Økningen var størst i Østfold med i overkant av 68 000 kg. Produksjonen i Trøndelag gikk mest ned med om lag 65 500 kg.

Figur 17: Økologisk slakt av storfe per fylke i 2018. Tonn og prosentandel av total slakt

Kilde: Animalia

Figur 17 viser totalt økologisk slakt av storfe i tonn per fylke (stolper) i 2018, samt den prosentvise andelen økologisk slakt av total slakt (punkter). Det er kun 5 fylker der den økologiske storfekjøttproduksjonen utgjør mer enn 3 prosent av den totale storfekjøttproduksjonen. I Trøndelag som har størst produksjon målt i antall kg, utgjør økologisk storfekjøtt 2,4 prosent.

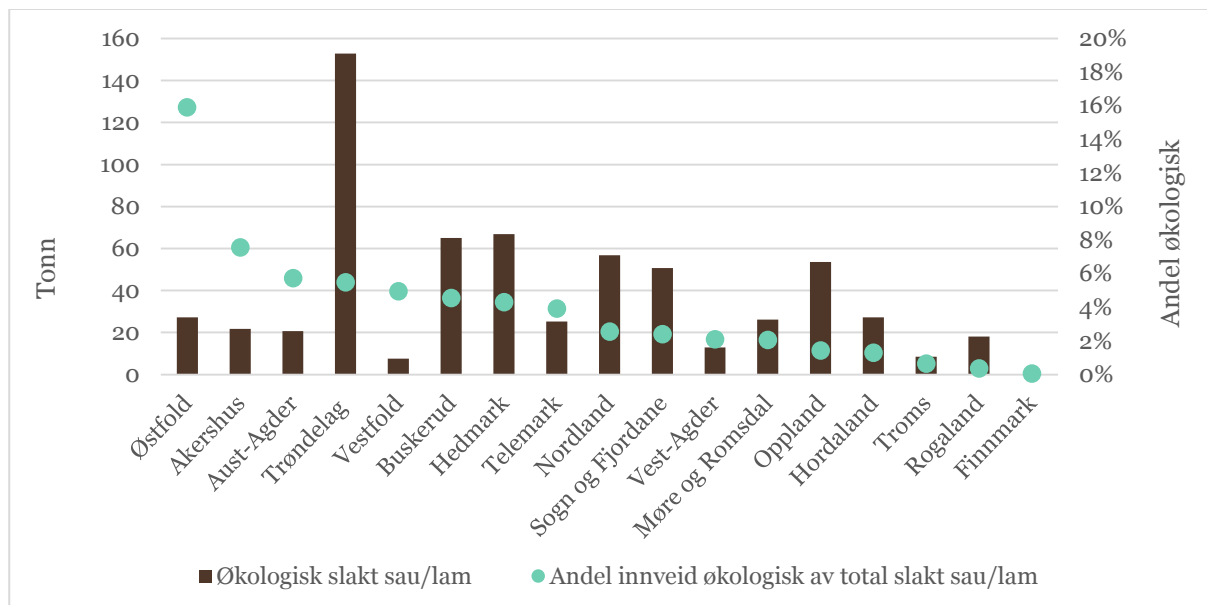
Redusert produksjon av økologisk sau og lam

Den økologiske produksjonen av saue- og lammekjøtt utgjorde 24 prosent av den økologiske produksjonen av kjøtt fra firbeinte dyr i 2018. Dette var en nedgang på 3 prosentpoeng fra 2017. Andelen saue- og lammekjøtt av den totale kjøttproduksjonen var på 10,6 prosent, dvs om lag samme nivå som i 2017.

Etter å ha økt fem år på rad, gikk produksjonen av økologisk saue- og lammekjøtt ned med 71 tonn i 2018. Dette var en nedgang på 10 prosent fra 2017. Det var større nedgang i den økologiske produksjonen enn i den totale produksjonen av saue- og lammekjøtt. Dette førte til at andelen økologiske saue- og lammekjøtt av total produksjon gikk ned fra 2,7 prosent til 2,4 prosent. Flere detaljer om andel økologisk av total produksjon er vist i avsnitt 1.3.

Som nevnt i kap. 1.3, viser Debios dyretall per 31. desember 2018 en nedgang i antallet sau og lam. Totalt har bestanden blitt redusert med 10 060 dyr i 2017 og 2018.

Etter sammenslåingen av de to trøndelagsfylkene, er det også for sau/lam Trøndelag som har den klart største produksjonen. Produksjonen i Trøndelag gikk imidlertid ned med 13,3 prosent sammenlignet med den samlede produksjonen i de to trøndelagsfylkene i 2017. Se Vedlegg 5. Hedmark er det nest største fylket målt i antall kg. Også for sau/lam er Østfold det fylket som har høyest andel økologisk slakt, jf. figur 17. Andel økologisk av den totale produksjonen av sau/lam i Østfold var på 15,9 prosent, som var en nedgang fra 18,4 prosent fra året før. Totalt sett er likevel produksjonen av økologisk sau/lam relativt liten i Østfold med en produksjon på 27 280 kg i 2018.

Figur 18: Økologisk slakt av sau/lam per fylke i 2018. Tonn og prosentandel av total slakt

Kilde: Animalia

Figur 18 viser total økologisk slakt av sau og lam i tonn per fylke (vist i stolper) for 2018, samt den prosentvise andelen økologisk slakt av total slakt (vist i punkter). Det er liten grad av samsvar mellom hvor mye økologisk kjøtt som blir produsert og hvor stor andel det økologiske slaktet utgjør av total slakt i et fylke. I ni fylker utgjorde økologisk lammeslakt mindre enn tre prosent av total lammeslakt, mot åtte fylker i 2016.

Sterk vekst for økologisk svinekjøtt i Vestfold

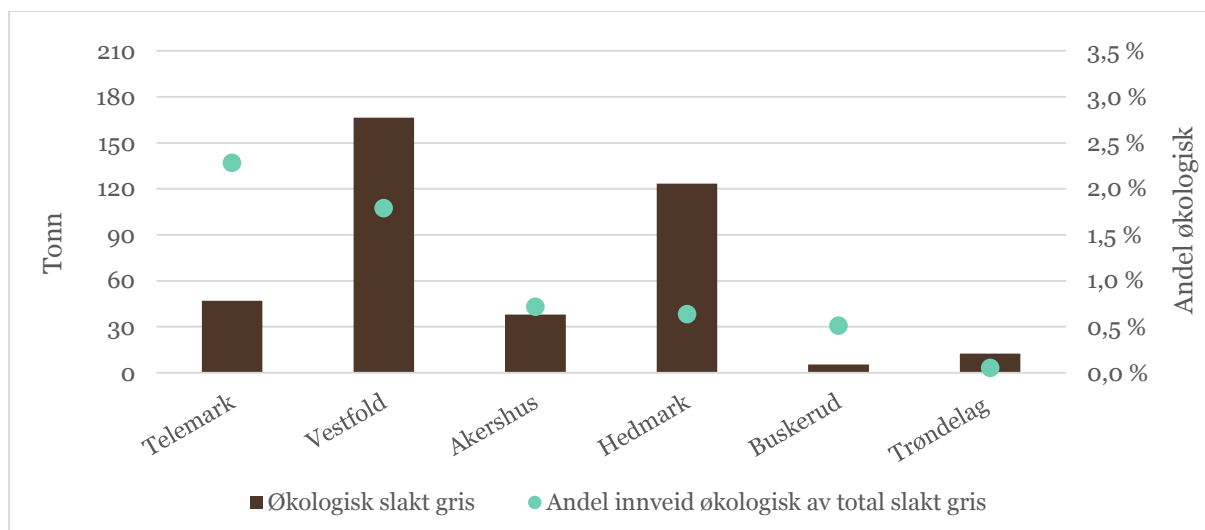
Gris er den største norske kjøttproduksjonen totalt sett. I 2018 utgjorde svinekjøtt 54 prosent av den totale norske produksjonen av storfe, gris, sau/lam og geit. Den økologiske produksjonen av svinekjøtt er imidlertid liten, og svinekjøtt utgjorde 14,9 prosent av den samlede økologiske produksjonen av storfe, gris og småfe.

Etter en sterk økning i den økologiske svinekjøttproduksjonen i 2017, flatet veksten ut og endte på 2 prosent økning i 2018, tilsvarende 7,8 tonn. Produksjonen nærmer seg dermed nivået i det foreløpige toppåret 2010, da produksjonen var på rett i underkant av 398 tonn.

Med mer en tredobling av produksjonen fra 2017 til 2018, hadde Vestfold størst produksjon av økologisk svinekjøtt i 2018. Se Vedlegg 3. Samtidig gikk produksjonen av økologisk svinekjøtt i Hedmark ned med nesten 40 prosent. Hedmark er likevel det fylket som har nest størst produksjon av økologisk svinekjøtt. Telemark er det fylket som har høyest andel økologisk slakt av svin, jf. figur 17. Andel økologisk av den totale storfekjøttproduksjonen i fylker var på 2,28 prosent, som er en nedgang fra i overkant av 3 prosent året før. Telemark har også den tredje største produksjonen av økologisk svin med 47 038 kg i 2018. Det er ti fylker som har produksjon av økologisk svinekjøtt, men fire av disse har produksjon på under 1 000 kg.

Figuren under viser total økologisk slakt av gris i tonn (vist i stolper) i de seks fylkene med høyest andel økologisk svinekjøttproduksjon i 2018, samt den prosentvise andelen økologisk slakt av total svineslakt (vist i punkter) for hvert av disse fylkene. Som vist i Figur 19 er det kun Telemark som har en økologisk andel på over 2 prosent av total produksjon av svinekjøtt. De andre fylkene varierer mellom 0,1 og 1,8 prosent

Figur 19: Økologisk slakt av gris i de seks største fylkene for økologisk griseproduksjon i 2018. Tonn og prosentandel av totalt slakt

Kilde: Animalia

Andelen økologisk slakt litt ned

Tabell 14 viser at andelen økologisk slakt av firbeinte dyr i 2018 gikk ned med 0,04 prosentpoeng. Samlet for alle de fire kjøttslagene var andelen økologisk 1 prosent.

Tabell 14: Innveid slakt av alle dyreslag, totalt og økologisk, samt andel økologisk av total slakt, 2005 og 2016–2018. Tonn

År	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk
2005	225 977	1 290	0,57 %
2016	245 045	2 402	0,98 %
2017	249 355	2 685	1,08 %
2018	253 300	2 642	1,04 %
Endring siste år	3 945	- 43	

Kilde: Animalia

De siste årenes utvikling i innveid mengde økologisk slakt for hvert av de firbeinte dyreslagene er vist i tabell 15 og tabell 16. Det er nokså stor variasjon i andelen økologisk for de ulike kjøttslagene. For storfe gikk andelen litt ned i 2018 etter å ha økt sju år på rad. I 2018 var andelen på 1,8 prosent. Andelen økologisk er fortsatt høyest for saue- og lammekjøtt, selv om andelen gikk ned til 2,4 prosent i 2018.

Tabell 15: Innveid slakt av storfe og sau/lam, totalt og økologisk, samt andel økologisk av total, 2006 og 2016–2018. Tonn

År	Storfe			Sau/lam		
	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk
2005	87 080	884	1,01 %	25 383	359	1,42 %
2016	81 495	1 485	1,82 %	25 354	622	2,45 %
2017	85 008	1 583	1,86 %	26 776	712	2,66 %
2018	89 378	1 603	1,79 %	26 324	641	2,44 %
Endring siste år	4 371	20		- 453	- 71	

Kilde: Animalia

For gris gikk andelen økologisk slakt marginalt opp, men er fortsatt under 0,3 prosent. Produksjonen av geitekjøtt er svært liten, men andelen økologisk geiteslakt fortsetter å øke, og endte på 1,4 prosent i 2018.

Tabell 16: Innveid slakt av gris og geit, totalt og økologisk, samt andel økologisk av total slakt, 2005 og 2016–2018. Tonn

År	Gris			Geit		
	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk
2005	112 865	45	0,04 %	250	2	0,78 %
2016	137 876	293	0,21 %	249	2	0,95 %
2017	137 213	386	0,28 %	295	3	1,15 %
2018	137 239	394	0,29 %	302	4	1,42 %
Endring siste år	26	8		6	1	

Kilde: Animalia

4.1.2 Økt salg av økologisk kjøtt

I tillegg til Animalia sine data for innveide mengder kjøtt, bruker Landbruksdirektoratet opplysninger om omsatte mengder økologisk kjøtt som er hentet inn fra aktører i slakteri- og foredlingsleddet. På bakgrunn av dette materialet vurderer vi hvor stor andel av det økologiske kjøttet som går til produkter merket som økologisk og hvor mye som går inn i konvensjonell varestrøm.

De tre aktørene som bidrar med opplysninger til dette kapitlet står for en vesentlig del av omsetningen av økologisk slakt. I 2018 utgjorde de innrapporterte mengdene slakt fra de tre aktørene til sammen 84 prosent av slaktemengden som fremkommer i slaktestatistikken fra Animalia. Tallmaterialet fra denne gruppen av aktører gir derfor et godt bilde av markedet for økologisk kjøtt.

Økt andel økologisk kjøtt solgt som økologisk

I dette avsnittet viser vi utviklingen i produksjon og videresalg som økologiske produkter for de største aktørene⁸ innenfor økologisk kjøttproduksjon i Norge. Mengdene økologisk slakt som fremgår i figurene avviker noe fra det som er vist i tabellene i avsnitt 4.1.1 som er basert på tallmateriale fra Animalia, og dermed omfatter opplysninger fra flere aktører.

Det samlede salget av økologisk kjøtt fra de tre aktørene gikk opp fra 2017 til 2018. Salgsøkningen var på 194 tonn, tilsvarende 17 prosent. Samtidig økte de innveide mengdene økologisk slakt hos de tre aktørene med 0,49 prosent fra året før. Med sterkere vekst i salget enn i produksjonen, gikk andelen av den totale mengden økologisk slakt hos de tre aktørene som gikk i retur til produsent eller videresolgt som økologisk vare, opp med 8 prosentpoeng fra året før.

Omsetningen av økologisk vare hos de tre aktørene utgjorde 61 prosent av slaktet mengde i 2018, jf. figur 20. Solgt mengde i 2018 omfatter noe vare fra tidligere års produksjon. Etter at den innveide mengden økologisk slakt hadde økt hos alle de tre aktørene de foregående 3 årene, var bildet mer sammensatt i 2018. Alle aktørene hadde

Retur til produsent og videresalg som økologisk vare

I kjøttsektoren er det vanlig at en del av den innveide slaktemengden blir levert i retur til produsenter. Dette kjøttet kan gå inn i både privat konsum og lokal foredling for videresalg ved gårdsutsalg, Bondens marked etc.

Totalt for de tre største slakteri- og foredlingsbedriftene gikk 7 prosent av den innveide økologiske slaktemengden i retur til produsenter i 2018. Det er imidlertid stor variasjon mellom kjøttslagene:

- Kalv: 58 prosent
- Gris: 11 prosent
- Sau/lam: 11 prosent
- Voksne storfe: 4 prosent

Når vi beregner hvor mye av det økologiske slaktet som blir anvendt som økologisk vare, inngår både videresalg som økologisk kjøtt og retur til produsenter i mengden som blir anvendt som økologisk.

⁸ Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris AS

imidlertid et samlet salg av økologisk vare minst på nivå med året før.

En av de tre aktørene tok økologiske svinekjøttprodukter ut av sin varestrøm i løpet av 2014, og har i stedet konsentrert sin satsning om økologisk storfe og sau/lam. Denne aktøren har økt omsetningen av økologisk kjøtt av storfe og sau/lam de fire siste årene.

Innveid slakt og anvendelsen av økologisk kjøtt av storfe, småfe og svin hos de utvalgte aktørene er vist i tabell 17. Samlet for alle kjøttslag ble om lag 7 prosent av den økologiske produksjonen i 2018 levert i retur til produsenter, jf. faktaboks.

Tabell 17: Innveide og anvendte mengder økologisk storfe, småfe og svin fra et utvalg markedsaktører, 2008 og 2016–2018. Tonn

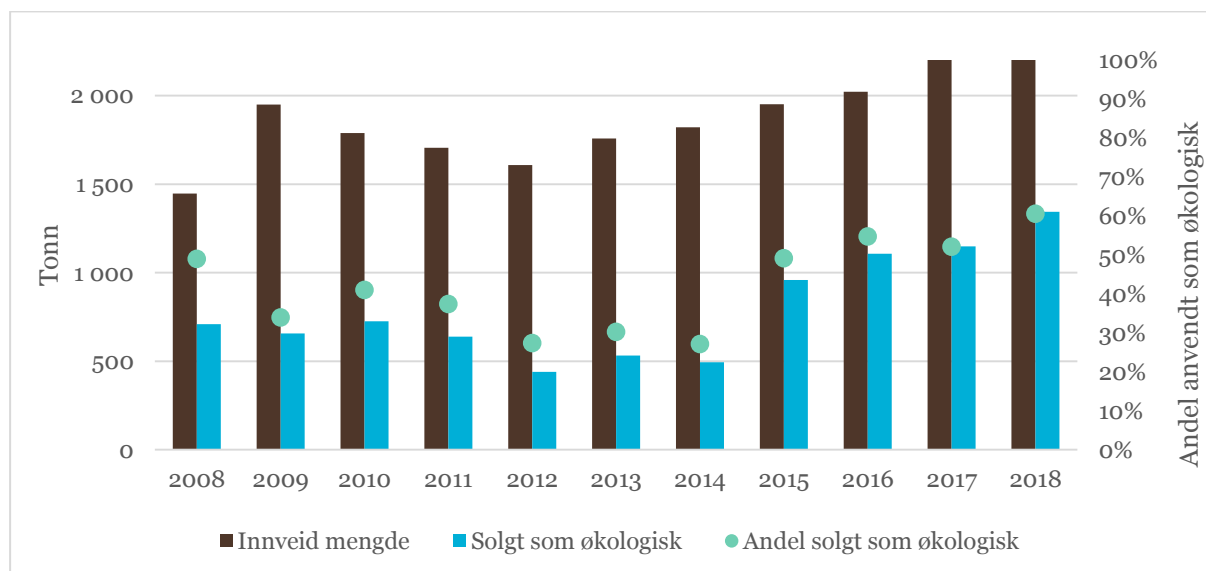
	2007	2016	2017	2018	Endring siste år
Innveid som økologisk	1 435	2 023	2 206	2 217	0,5 %
Retur/salg som økologisk	608	1 108	1 149	1 344	17 %
Andel anvendt som økologisk	42 %	55 %*	52 %	61%	

Alle mengder er presentert som hele/halv slakt. Retur til produsent inngår i mengden som anvendes som økologisk vare.

*Denne andelen er korrigert fra 52 prosent i rapporten for 2016. Salgsmengden i 2016 og 2018 omfatter noe salg fra tidligere års produksjon.

Kilde: Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris

Figur 20 viser de innveide og anvendte mengdene økologisk kjøtt hos de tre aktørene vist som hele/halve slakt. Mengdene anvendt kjøtt er regnet tilbake fra stykningsdeler/kjøttvarer til hele/halve slakt, og tallene inkluderer dermed de delene av slaktet som faller bort i prosessen med oppstykking/foredling. Dette for at mengden retur og salg skal være sammenlignbar med mengden innveid slakt.

Figur 20: Innveide og solgte mengder økologisk storfe, småfe og svin og andel solgt som økologisk fra et utvalg markedsaktører 2008–2018. Tonn

Alle mengder er presentert som hele/halve slakt. Salget omfatter også retur til produsent. Solgt mengde i 2016 omfatter også noe salg av tidligere års produksjon.

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapporteringer fra Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris AS

Økning i omsetningen for økologisk storfe og svin

Som vist i tabell 18 økte produksjonen av økologisk storfekjøtt hos de tre aktørene med 20 tonn, tilsvarende 1,5 prosent i 2018. Samtidig økte mengden økologisk storfekjøtt som blir anvendt som økologisk vare med 129 tonn, eller 19,2 prosent. Med sterkere vekst i bruken av det økologiske storfekjøttet enn i produksjonen, gikk andelen økologisk storfeslakt anvendt som økologisk vare opp til 58 prosent fra 49,3 prosent året før.

Siden 2014 er det skjedd en sterk utvikling i anvendelsen av økologisk storfeslakt som økologisk vare. Flere år med sterkt vekst i bruken av det økologiske storfekjøttet har ført til at anvendelsesgraden har økt fra 22 prosent i 2014 til 58 prosent i 2018. Økologisk storfekjøtt som går i retur til produsenter, gikk ned med 7 tonn i 2018. Omsetningen av økologisk storfekjøtt fra de tre aktørene til grossister, dagligvare og storkjøkken og ev. andre salgskanaler økte med 136 tonn, tilsvarende 23 prosent, fra 2017.

Tabell 18: Innveide og anvendte mengder økologisk storfekjøtt fra et utvalg markedsaktører, 2007 og 2016–2018. Tonn

	2007	2016	2017	2018	Endring siste år
Innveid som økologisk	866	1 263	1 356	1 376	1,5 %
Retur og salg som økologisk	301	613	669	798	19,3 %
Andel anvendt som økologisk	35 %	49 %	49 %	57 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapporteringer fra Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris

Retur til produsent inngår i mengden som anvendes som økologisk vare.

Mens produksjonen gikk ned, økte salget av økologisk saue- og lammekjøtt hos de tre aktørene i 2018. Som vist i tabell 19, førte dette til at andelen økologisk saue- og lammekjøtt som ble anvendt som økologisk vare gikk opp med 6 prosentpoeng til 42,2 prosent.

Både mengden økologisk saue- og lammekjøtt som gikk i retur til produsent, og videresalget av økologisk saue- og lammekjøtt til grossister, dagligvare og storkjøkken og ev. andre salgskanaler, økte. Som i 2017 var det veksten i mengden økologisk saue- og lammekjøtt som går i retur til produsent som var sterkest. Denne mengden gikk opp med i overkant av 5 tonn, eller 10,3 prosent fra året før. Videresalget av økologisk saue- og lammekjøtt gjennom ulike salgskanaler økte med i underkant av 3 tonn, eller 1,8 prosent. Til sammenligning gikk det totale norske engrossalget av saue- og lammekjøtt ned med i underkant av 3 prosent.

Tabell 19: Innveide og anvendte mengder økologisk saue-/lammekjøtt fra et utvalg markedsaktører, 2007 og 2016–2018. Tonn

	2007	2016	2017	2018	Endring siste år
Innveid som økologisk	399	522	582	522	-10,3 %
Retur og salg som økologisk	169	193	212	220	3,9 %
Andel anvendt som økologisk	42 %	37 %	36 %	42,0 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapporteringer fra Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris

Retur til produsent inngår i mengden som anvendes som økologisk vare.

Tabell 19 viser innveide og anvendte mengder økologisk svinekjøtt hos de tre aktørene i 2018. Både mengden økologisk svineslakt og retur og salg som økologisk vare økte. Mens innveid mengde økte med 18,9 prosent, til 319 tonn, økte mengden retur og salg som økologisk vare med 21,5 prosent. Det var en kraftig forskyvning mellom mengden retur og salg som økologisk sammenlignet med 2017. Mengden økologisk svinekjøtt som gikk i retur til produsenter ble mer enn halvert, mens videresalg til grossister, dagligvare og storkjøkken og ev. andre salgskanaler økte med 48 prosent.

Som det går frem av Tabell 20 blir alt økologisk svineslakt hos de tre aktørene omsatt som økologisk vare.

Tabell 20: Innveide og anvendte mengder økologisk svinekjøtt fra et utvalg markedsaktører, 2007 og 2016–2018. Tonn

	2007	2016	2017	2018	Endring siste år
Innveid som økologisk	169	238	268	319	18,9 %
Retur/salg som økologisk	138	302*	268	326*	21,5 %
Andel anvendt som økologisk	82 %	127 %	100 %*	102 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapporteringer fra Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris

Retur til produsent inngår i mengden som anvendes som økologisk vare.

*Salget i 2016 og 2018 omfatter også salg av produksjon fra tidligere år, og er dermed høyere enn innveid mengde svinekjøtt hos de tre aktørene i 2016

4.2 Sterk økning i produksjonen av fjørfekjøtt

Dette underkapitlet er basert på opplysninger fra de viktigste aktørene innen slakt og foredling av økologisk slaktekylling og kalkun i Norge, i tillegg til Landbruksdirektoratets leveranseregister for slakt.

Produksjonen av økologisk fjørfe i Norge er lav, og begrenser seg til noen få, små produsenter. Produksjonen av økologisk kylling- og kalkunkjøtt har økt de to siste årene, fra 165 tonn i 2015 til 459 tonn i 2018. Dette skyldes både økt produksjon hos eksisterende aktører, og at en ny aktør kom på markedet i 2017. Økningen fra 2017 til 2018 var på 40 prosent.

Økningen i produksjonen tilrettela for økt omsetning av økologisk fjørfekjøtt. Som omtalt i kap. 8.1.8, økte salget i dagligvarehandelen med ca. 18 prosent i 2018. Det kan være utfordrende å sikre jevn tilgjengelighet av fersk økologisk kylling i butikkene, da produksjonen fortsatt er på et relativt lavt nivå.

Anvendelsesgraden for fjørfekjøtt har vært høy de siste fem årene, men aktørene opplever markedet ulikt. Noen produserer på bestilling og klarer å avsette hele produksjonen som økologisk. Andre sliter med å finne et marked for hele produksjonen og er nødt til å selge deler av produksjonen som konvensjonell vare. Høye priser i butikken gjør at etterspørselen holder seg på et lavt nivå.

Tabell 21: Total og økologisk fjørfeslakt i kg, og prosent økologisk av totalt fjørfeslakt. 2008 og 2016–2018

	2008	2016	2017	2018	Endring siste år
Total slaktet	81 802 209	96 607 484	99 019 764	96 532 325	-2,5 %
Økologisk slakt	178 329	227 927	328 421	458 894	28%
Andel økologisk slakt	0,22 %	0,24 %	0,33 %	0,48%	

Kilde: Landbruksdirektoratets leveranseregister for slakt og opplysninger fra aktører i markedet.

Det produseres noe økologisk hønseskjøtt, men dette er ikke inkludert i tabellen.

Andelen økologisk av total fjørfekjøttproduksjon er lav men økende. Veksten i den økologiske produksjonen har vært sterkere enn for konvensjonell produksjon, slik at andelen økologisk har gått opp fra 0,18 prosent i 2015 til 0,48 prosent i 2018.

Mesteparten av det økologiske fjørfekjøttet selges gjennom dagligvarehandelen. Resten går til storhusholdninger og restauranter, og en liten mengde selges direkte fra gård. Produsentene melder om økt interesse for økologisk kyllingkjøtt i storhusholdningen.

Det kan være vanskelig å ta ut merpris på økologisk vare i markedet. Kostnadene ved produksjon av økologisk kylling er betydelig høyere enn for konvensjonell fjørfeproduksjon, bl.a. på grunn av kravet om karenstid som gjør at kylling som ikke er født økologisk må leve i minst 10 uker før de slaktes. Det kan imidlertid være vanskelig å kommunisere til forbruker hvorfor man skal betale så mye mer for den økologiske kyllingen. Også fordi det finnes stadig flere fjørfekjøttprodukter på markedet som skiller seg ut ved at det er brukt mer saktevoksende hybrider og annerledes førsammensetning enn det som brukes i størsteparten av kyllingkjøttproduksjonen.

5 Egg

Produksjonen av økologiske egg fortsetter å øke, og innrapporterte mengder viser at 4 670 tonn økologiske egg ble omsatt gjennom pakkeriene i 2018. Dette utgjorde 7,4 prosent av den totale produksjonen av egg, mot en andel på 6,6 prosent i 2017.

I dette kapitlet presenterer vi utvikling og status for produksjon og videresalg av økologiske egg fra eggpakkeriene. Informasjonen er hentet fra Landbruksdirektoratets leveransedatabase, samt besvarelser fra samtlige eggpakkerier med mottak av økologiske egg.

I 2018 er det totalt fem eggpakkerier i Norge, av disse er det fire som mottar, pakker og videreselger økologiske egg. To av aktørene har til sammen om lag 80 prosent av markedet for økologiske egg.

Produksjonen og omsetningen fra eggprodusenter som selger fra gården på lokale markeder, eller distribuerer selv til storhusholdning eller dagligvarehandel m.m., er ikke med i angitte statistikk.

5.1 Økning i produksjonen av økologiske egg i 2018

Produksjonen av økologiske egg hadde et oppsving i 2009 før det ble en liten reduksjon i markedet som følge av en overproduksjonssituasjon der etterspørselen økte mindre enn produksjonen. Fra 2013 og frem mot 2018 har det igjen vært en jevn stigning i produksjonen av økologiske egg.

I 2016 var økningen i produksjonen kun på 4,2 prosent sammenlignet med 2015, mens produksjonen igjen økte kraftig i 2017 med 26 prosent. Økningen fra 2017 til 2018 er på 13 prosent. Se Tabell 22 for oversikt.

Veksten i den totale produksjonen av egg økte ubetydelig i 2018. På grunn av for stor produksjon av egg totalt, har det i flere år blitt gjennomført markedsregulerende tiltak for å redusere produksjonen av egg i konvensjonell drift. For mer informasjon om eggmarkedet for konvensjonelt produserte egg, se Markedsrapporten 2018.

Som vist i Tabell 22 øker andelen økologiske egg fra år til år. Andelen økologiske egg var på 7,4 prosent av totalt innleverte mengder egg til pakkeri i 2018.

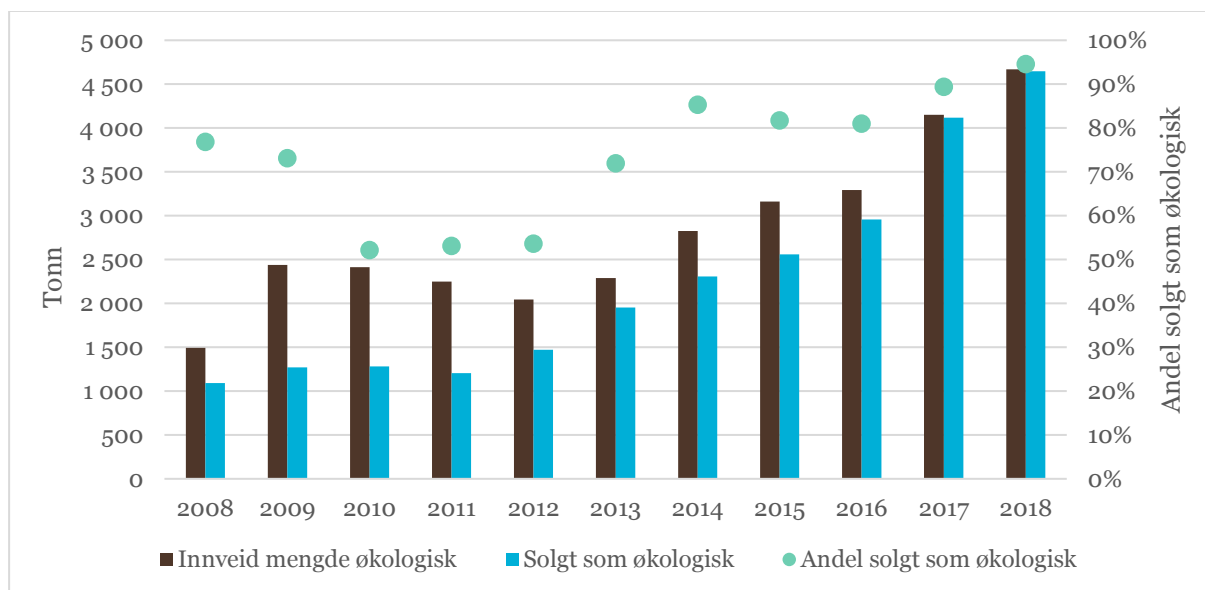
Tabell 22: Andel økologiske egg av totalt innveide egg til registrerte eggpakkerier, 2006 og 2016–2018, i tonn

Total egg	2006	2016	2017	2018	Endring siste år
Totalt innveid	46 520	61 242	62 736	63 328	0,9 %
Herav økologiske egg	570	3 294	4 149	4 670	12,5 %
Andel økologiske egg	1,2 %	5,4 %	6,6 %	7,4 %	

Kilde: Landbruksdirektoratets leveransedatabase over innveide egg fra pakkeriene

Eggpakkerienes omsetning av økologiske egg har også økt de siste årene, og andelen økologiske egg solgt som økologisk er 96 prosent i 2018. Se Figur 21 for oversikt over innveid mengde, salg og andel solgt av total innveid.

Eggpakkeriene opplever et lite overskudd av økologiske egg, men tilpasser produksjonen for å være leveringsdyktige og offensive. Et eggpakkeri opplyser at de har så pass god kontroll på produksjonen at de har muligheter for å kjøre kampanjer i butikkjedene.

Figur 21: Utvikling i totalt innveide økologiske egg og solgte mengder økologisk merkede egg, samt prosentandel solgt som økologisk, 2008–2018

Kilde: Landbruksdirektoratets informasjonsbase over innveide egg fra pakkeriene

5.2 Etterspørselen etter økologiske eggprodukter er stabil

To av eggpakkeriene produserer økologiske eggprodukter. Produksjonen og produktutviklingen hos begge var i oppstartfasen i 2017, men er nå i ordinær produksjon. Det har vært en stabil produksjon fra 2017 til 2018, men andel egg benyttet til eggprodukter har økt med 10 prosent.

Det ser ut til å være rom for økning av enkelte eggprodukter, og et av pakkeriene planlegger å starte med flere varianter.

5.3 Høyere pristillegg for økologiske egg i 2018

Både de økologiske og de konvensjonelle eggene har hatt en positiv prisutvikling de siste årene, og stiger fortsatt noe for hvert år. Tabell 23 viser at prisdifferansen mellom konvensjonelle og økologiske egg gikk ned fra 2016 til 2017, men økte igjen i 2018.

Tabell 23: Gjennomsnittspris til produsent for økologiske egg 2016–2018, kr per kg

Total egg	2016	2017	2018
Økologisk	25,61	25,94	26,02
Konvensjonell	15,77	16,46	16,48
Pristillegg for økologisk	9,85	9,47	9,54

Kilde: Rapporteringer fra eggpakkeriene

6 Poteter, grønnsaker og frukt

Omsetningen av økologiske poteter, grønnsaker og frukt gikk litt ned i 2018. Ifølge de største produsentforeningene har salgssvikt ført til lavere produksjonsplaner for økologiske grønnsaker for neste sesong.

Dette kapitlet presenterer markedet for kalenderåret 2018 for norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt på engros- og produsentnivå. Hoveddistribusjonen av økologisk frukt og grønt går gjennom tre grossister: Bama Gruppen AS, Coop Norge SA og Øko-kompaniet AS.

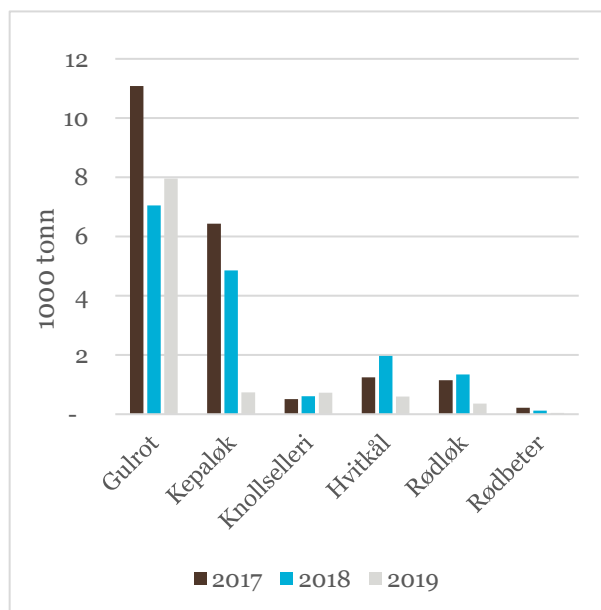
Sesongen 2017–2018 er beskrevet i tillegg til rapporten, «Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer. 1. halvår 2018. Tillegg til rapport nr. 9/2018», som Landbruksdirektoratet publiserte 17.9.2018.

6.1 Lavere omsetning av norske økologiske poteter, grønnsaker og frukt

Landbruksdirektoratet overvåker markedet for norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt, og registrerer ukentlige priser til produsent. I tillegg rapporterer grossistene omsatte mengder for de samme kulturene. Prisene blir presentert ukentlig på Landbruksdirektoratets hjemmesider. Gjennom sesongen blir det også innhentet informasjon om lagerbeholdninger av økologiske poteter og grønnsaker.

Sesongen 2017–2018 startet dårlig, med mye nedbør og kaldt vær, noe som bidro til en sen oppstart av høsting, og utfordringer for lagringsforholdene utover i sesongen. Likevel viser lagertallene for 2018 at det per 1. januar var mer hvitkål, gulrot, kepaløk og rødløk på lager enn tilsvarende tidspunkt året før. Lagertellingene per 1. mars 2018 viste fremdeles en økning for de fleste produkter sammenliknet med 2017. En årsak til at det var mer økologiske grønnsaker på lager vinteren 2018 enn året før, kan være at det ble plantet mye økologiske grønnsaker i 2017. En etterspørselssvikt i markedet førte til at salget gikk treigere enn forventet.

Tørken i fjor sommer ga sesongen 2018–2019 en utfordrende start. Noen grønnsaker klarte seg veldig godt med vanning, men som lagertallene per 1. januar 2019 antyder, gikk det hardt utover løkavlingene, jf. Figur 22. Gulrot, rødbete og knollselleri ble i mindre grad påvirket av tørken. Nedgangen i lagertallene for gulrot kommer hovedsakelig av en planlagt reduksjon i økologisk gulrotproduksjon.

Figur 22: Lagerbeholdning av økologiske grønnsaker per 1. januar 2017–2019. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet

Andelen økologisk av total omsetning varierer mye fra produkt til produkt.

De neste delkapitlene tar for seg norsk produksjon av økologiske grønnsaker i ulike produktgrupper.

For alle kulturer sett under ett var det en nedgang i omsetningsvolumet av økologisk produsert frukt og grønt på to prosent fra 2017 til 2018.

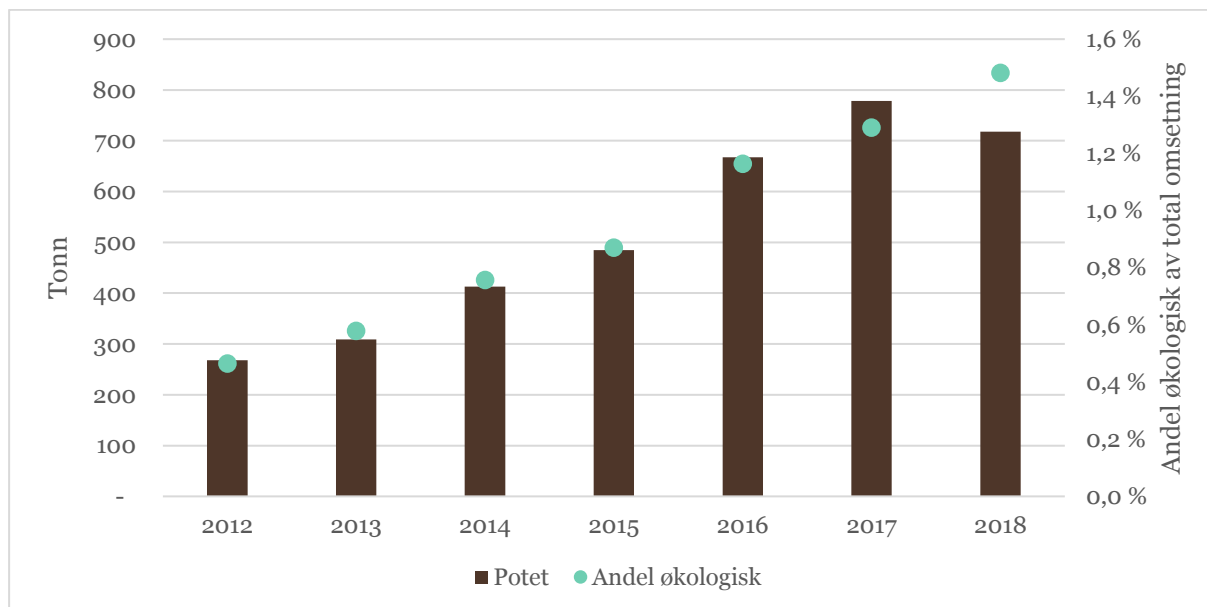
6.1.1 Andelen økologiske poteter lav, men økende

Omsetningen av norske økologiske poteter utgjorde om lag 1,4 prosent av det totale salget i 2018. I mengde gikk salget ned, men det samme gjorde salget av norske poteter totalt sett. Omsetningen for økologiske

poteter lå på 718 tonn i 2018. Det ble tomt for norske økologiske poteter andre uken i juni, og de første økologiske nypotetene kom en måned senere.

Tallene som presenteres under er omregnet til tonn og oppjustert med en faktor som uttrykker omsetning som ikke blir meldt inn til Landbruksdirektoratet⁹.

Figur 23: Utviklingen i omsatte mengder norskprodusert økologisk potet og andel av total omsetning av potet fra 2012 til 2018. Tonn og andel i prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet

6.1.2 Stabilt salg av økologiske frilandsgrønnsaker

Omsetningen av norskproduserte økologiske grønnsaker totalt sett har stabilisert seg det siste året. Utviklingen varierer ganske mye mellom ulike produkter. Mens omsetningen av de kulturene som har vært størst tidligere stort sett går ned, gikk omsetningen opp for flere mindre produkter, som vist i Figur 23.

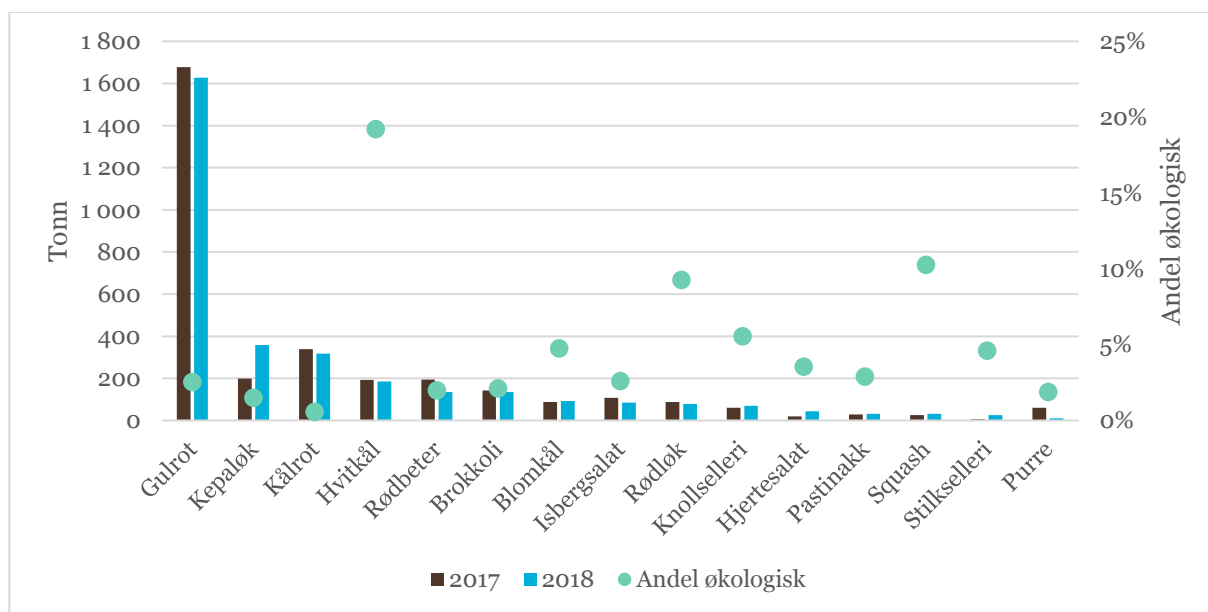
Ifølge de store grossistene skjedde det en endring mellom sesongen 2017–2018 og sesongen 2018–2019. I sesongen 2017–2018 ble det satset stort på økologisk produksjon, og avlingene økte. Mottaket av den avtalte produksjonen ble redusert for flere produkter, som følge av at en markedsaktør kansellerte bestillingen sin. Dette førte til at varer måtte omsettes på andre måter enn opprinnelig planlagt gjennom sesongen 2017–2018. De store avlingene høsten 2017 bidro til økt omsetning av økologiske grønnsaker våren 2018.

Gulrot er fremdeles den største norske økologiske grønnsakskulturen på friland med desidert størst økologisk omsetning målt i mengde. Som vist i Figur 24, lå omsetningen over 1600 tonn både i 2017 og i 2018. Andelen økologisk av total omsetning av gulrot økte til 5,6 prosent i 2018 fra 4,8 året før. Våren 2018 ble det tidlig tomt for både konvensjonell og økologisk gulrot fordi gulrøttene hadde for dårlig lagringskvalitet og fikk råtetupp. I midten av april var det tomt for norske økologiske gulrøtter på lager. Den nye sesongen startet opp i slutten av juli. Dermed var det over tre måneder uten tilgang på norske økologiske gulrøtter i markedet. Gulrøttene som ble høstet i 2018 har hittil holdt seg svært godt på lager, sammenlignet med året før.

⁹ Gjelder ikke lagerbeholdningen.

Gul **kepaløk** er den økologiske grønnsaken med nest størst omsetning. Omsetningen for økologisk kepaløk gikk opp til omtrent 350 tonn i 2018. Det var norsk økologisk kepaløk i markedet helt til slutten av juli, men ny vare kom ikke før slutten av august.

Noen av frilandsgreennsakene skiller seg ut med en høy andel økologisk av total omsetning. Dette gjelder **rødbeter**, **pastinakk** og **squash**, med henholdsvis 20, 10 og 9 prosentandel økologisk. Prisforskjellen mellom økologiske og konvensjonellproduserte rødbeter er på 14 prosent og er relativt liten sammenlignet med andre produkter. For pastinakk er forskjellen litt større, med 25 prosent høyere pris for økologisk vare enn for konvensjonell.

Figur 24: Omsetning av norskproduserte økologiske frilandsgreennsaker i 2018. Tonn og andel i prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet

6.1.3 Økologiske urter tar stadig større markedsandel

Omsetningen av **økologiske urter** fra norske veksthus økte med 64 tonn fra 2017 til 2018. Med det gikk markedsandelen for økologiske urter opp til 21 prosent av totalomsetningen av norske urter i 2018. I snitt for 2018 har økologiske urter vært 6 øre billigere enn konvensjonelle, noe som trolig har bidratt til økt salg.

For økologiske **agurker** gikk omsetningen litt ned, og det samme gjorde andelen økologisk av total omsetning. Det selges en del mindre norske økologiske **tomater** enn agurker, som vist i Tabell 24. Salget av økologiske tomater har vært stabilt de siste to årene, med en økologisk andel rett under 2 prosent.

Tabell 24: Omsetning til konsummarkedet av norskproduserte veksthusgreennsaker i kalenderårene 2017 og 2018. Tonn

Kulturer	2017			2018		
	Totalt	Økologisk	Andel økologisk	Totalt	Økologisk	Andel økologisk
Agurk	17 634	217	1,2 %	16 414	188	1,1 %
Urter	1 266	213	16,8 %	1 298	277	21,4 %
Tomat	6 331	111	1,8 %	5 740	108	1,9 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

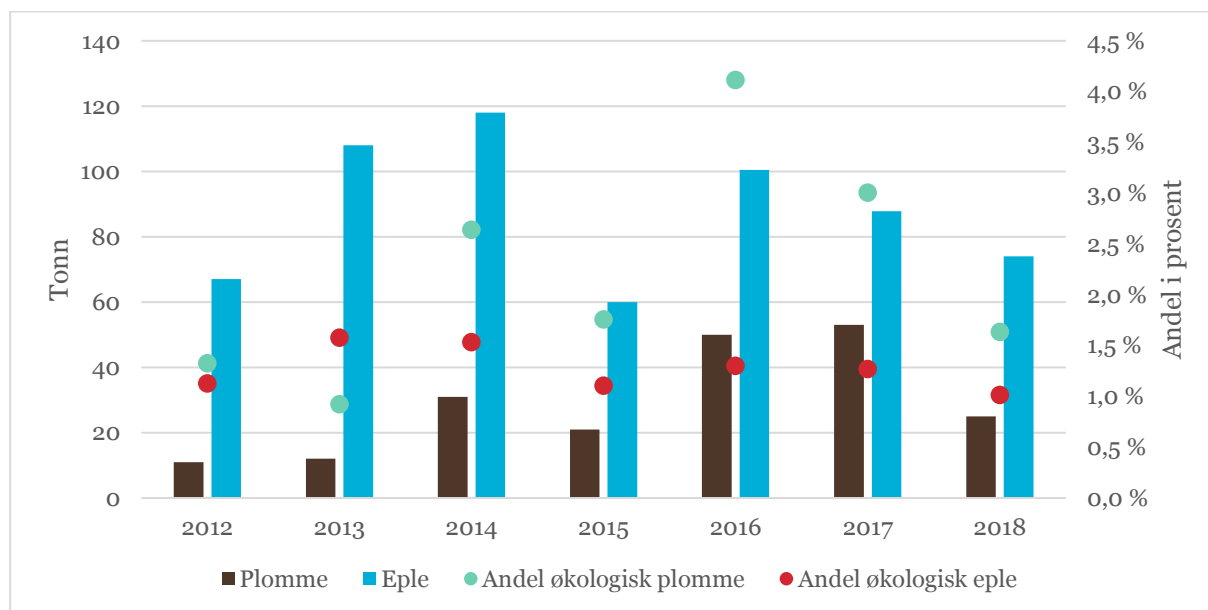
6.1.4 Sol og varme ga gode fruktavlinger

2018 var et godt år for fruktproduksjon, men det ble solgt færre økologiske epler og plommer.

Ifølge fruktlagerinspektøren ble kun en fjerdedel av de økologiske **plommene** solgt som økologiske, mens resten ble solgt som konvensjonelle plommer. En av grunnene til at de økologiske plommene solgte så lite i 2018 kan ha vært at de ble pakket i lukkede pappesker, noe som slo dårlig an blant kundene.

Omsetningen av økologiske **epler** i konsummarkedet gikk også ned i 2018, til tross for en god frukt sesong generelt sett. Ifølge enkelte aktører er det godt betalt å levere økologiske epler til pressing av jus, noe som kan ha bidratt til lavere salg i konsummarkedet.

Produksjonen av økologiske bær er liten og omsettes i all hovedsak direkte fra gård eller direkte til butikker og mindre grossister.

Figur 25: Utviklingen i omsatte mengder norskprodusert økologiske epler og plommer og andel av total omsetning av epler og plommer fra 2012 til 2018. Tonn og andel i prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet

7 Pris til produsent for økologiske produkter

Dette kapitlet gir en oppsummering av pristillegget til produsent for ulike økologiske produkter. Pristillegget varierer mellom produksjonene, ut fra merkostnad ved økologisk drift og evt. ønske fra mottaks-/foredlingsleddet om å stimulere til økologisk produksjon. Tabellen nedenfor viser en sammenfatning av priser på konvensjonelle og økologiske produkter innenfor ulike sektorer. Tabellen gir også en omtrentlig oversikt over merprisen innen ulike produksjoner.

Tabell 25: Gjennomsnittspriser til primærprodusent for ulike konvensjonelle og økologiske produkter og pristillegg for økologiske produksjoner i 2018, kr per kg eller liter

	Konvensjonell	Økologisk	Pristillegg økologisk
Mathvete¹	3,32	4,62	1,30
Bygg²	2,78	4,09	1,31
Havre²	2,52	3,73	1,21
Melk	5,73	6,48	0,75
Storfe, okse klasse O	47,74		0,50
Sau/lam, klasse O	34,04		1,00–3,00
Egg	16,48	26,02	9,54
Potet	5,19	9,75	4,56
Gulrot	9,35	16,89	7,54
Eple	16,52	21,95	5,43

¹ Inkluderer konvensjonelt korn av spesialkvaliteter

² Basert på innrapporteringer fra kornkjøperne til Landbruksdirektoratet per 8.3.2019.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

Hvordan produsentprisen settes for økologiske produkter, varierer fra sektor til sektor. Økologisk korn, melk, kjøtt og fjørfe får et tillegg på prisen for konvensjonell vare. Pristillegget er fast gjennom avtaleåret, og er også i flere tilfeller likt over flere år. Prisene på økologisk frukt og grønnsaker varierer derimot gjennom sesongen.

Sau/Lam

For økologisk ungsau/sau utbetales et pristillegg fra 1 til 3 kr/kg. Prisen avhenger av slakteri og kvalitet. Nortura utbetaler også et kvalitetstilskudd på 40 kr per lam for lam i klasse O+ og bedre.

Storfe

For økologisk storfe utbetaler slakteriene et gjennomsnittlig kvalitetstillegg på 0,50 kr per kg. Enkelte slakterier har også ulike tillegg. Eksempelvis utbetaler Nortura et økologisk kvalitetstillegg på 6,50 kr per kg for utvalgte vekter og kvaliteter. Fatland gir et ekstra pristillegg på 1,50 kr per kg ved levering av fire storfe eller mer.

Korn

Produsentprisen på økologisk korn er summen av den gjeldende ukentlige basisprisen ved kornmottaket og et årlig fastsatt pristillegg for økologisk vare. Registrert pris inkluderer også tillegg for avstand fra produsent til kornmottak. Gjennomsnittlig prisdifferanse mellom økologisk og konvensjonelt for hele landet vil derfor avhenge både av mengde korn, tidspunkt for innlevering og hvor kornet er levert inn.

Melk

Prisen til produsent for økologisk melk settes ut fra prisen på konvensjonell melk pluss et pristillegg som betales for økologisk melk fra produsenter med leveranseavtale. Prisen på konvensjonell melk er gjennomsnittlig pris betalt fra Tine til Tines leverandører.

Kjøtt

Produsentprisen på økologisk kjøtt settes ut fra et pristillegg på konvensjonell vare.

Egg

Produsentprisen for økologiske egg er en vektet gjennomsnittspris til produsent for frittgående høner str. M og L. Prisen er oppgitt fra de fire eggpakkeriene som omsetter økologiske egg. For konvensjonelle egg er produsentprisen et enkelt gjennomsnitt av egg fra frittgående høner str. M og L, fra de samme fire pakkeriene.

Frukt og grønnsaker

Produsentprisen på økologisk frukt og grønt settes av markedsaktørene. Enkelte priser er faste gjennom året, mens andre bestemmes ukentlig og kan derfor variere gjennom året. Prisene i tabellen over er gjennomsnitt av prisene gjennom året, notert av Landbruksdirektoratet. Prisen på økologisk gulrot er regnet om til kilopris for å kunne sammenlignes med konvensjonell vare.

8 Omsetning i forbrukermarkeder

Dagligvarehandelen

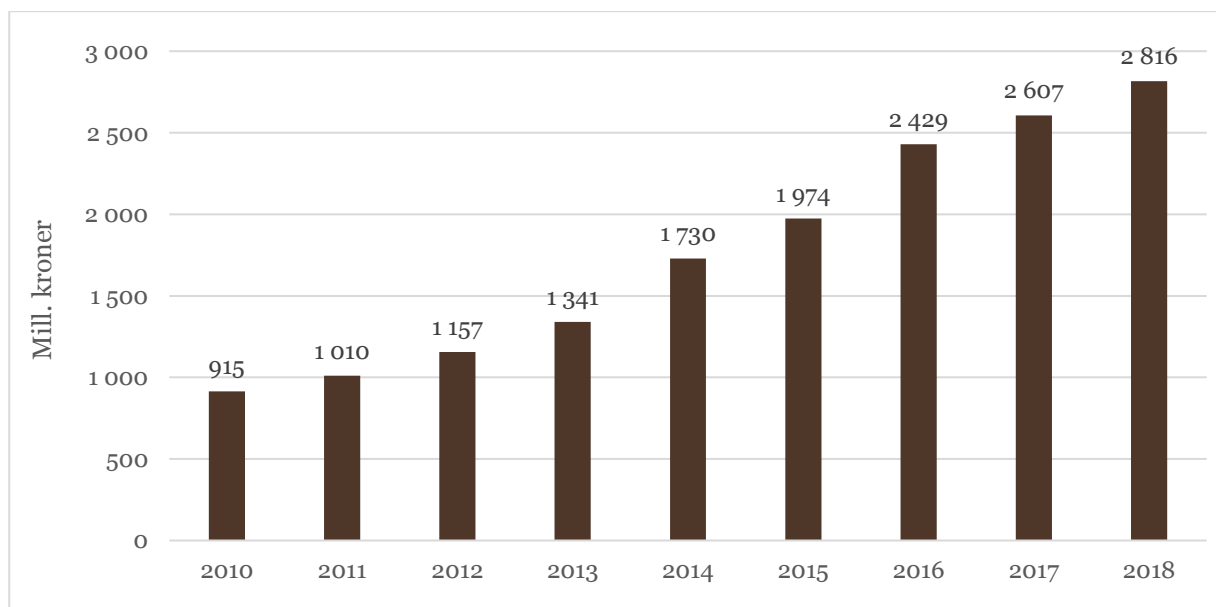
Omsetningen av økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen ble på 2,8 mrd. kroner i 2018, en økning på 8 prosent fra året før. Det var en stor økning i omsetningen av meieriprodukter, brød og bakervarer og barnemat, mens omsetningen av frukt, bær, nøtter og drikkevarer gikk ned. Grønnsaker var fortsatt varegruppen med størst omsetning målt i verdi. Lavprisbutikker tok en større andel av omsetningen av økologiske varer i 2018, og det var økt omsetning i alle fylker i Norge.

Andre kanaler

Salget av økologiske produkter utenom dagligvarebutikkene gikk opp men har flatet litt ut. Omsetningen til storhusholdning økte med 3 prosent, mens omsetningen gjennom spesialbutikker og Bondens marked gikk ned.

8.1 Omsetning gjennom dagligvarehandelen økte i 2018

Salget av økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen fortsetter å øke. I 2018 ble omsetningen på 2,8 mrd. kroner, en økning på 8 prosent fra 2017. Til sammenligning var veksten året før på 7,3 prosent. Ved å også inkludere varer som ikke er matvarer, ble omsetningen på 2,86 mrd. kroner.

Figur 26: Omsetning av økologiske matvarer i dagligvarehandelen, 2009–2018. Mill. kroner

Kilde: Nielsen

Statistikken over omsetning gjennom dagligvarehandelen er basert på data fra Nielsen. Dette er basert på registrering av kjøp gjennom dagligvarebutikker og informasjonen som ligger i strekkoden til produktene. Se for øvrig mer om tallgrunnlaget i kap. 11.5.

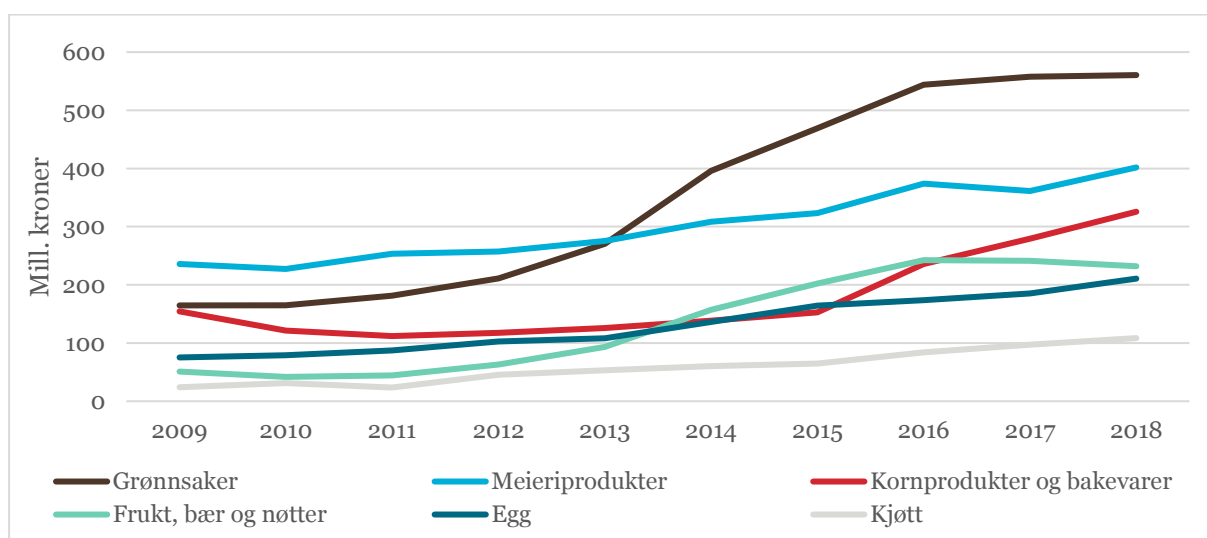
I Tabell 26 presenteres omsetningen av ulike varer i mill. kroner. Fortsatt er det grønnsaker som dominerer det norske dagligvaremarkedet for økologiske matvarer. I 2018 ble det omsatt økologiske grønnsaker for 560 mill. kroner, en liten nedgang fra året før. Dette utgjorde 4,2 prosent av det totale salget av grønnsaker i dagligvarehandelen.

Tabell 26: Omsetning av økologiske varer i dagligvarehandelen, prosentvis endring fra året før og andel økologisk omsetning av total omsetning per produktgruppe, 2016–2018. Rangert etter verdi siste år. Mill. kroner

	2016	2017	2018	Endring siste år	Andel økologisk
Grønnsaker	544	558	560	0,5 %	4,2 %
Meieriprodukter	374	361	402	11,2 %	2,1 %
Kornprodukter og bakervarer	236	279	326	16,5 %	2,1 %
Barnemat	304	276	306	10,6 %	37,4 %
Frukt, bær og nøtter	242	242	232	-3,9 %	2,2 %
Egg	174	185	211	13,6 %	9,5 %
Drikkevarer	73	144	141	-2,4 %	0,5 %
Kaffe og te	78	98	114	16,4 %	3,6 %
Kjøtt	84	97	109	11,8 %	0,5 %
Krydder og tilbehør	97	98	101	2,9 %	2,6 %
Snacks, godteri og desserter	56	70	87	24,3 %	0,7 %
Søte pålegg	52	58	71	22,3 %	4,0 %
Matfett og oljer	39	48	58	21,4 %	2,5 %
Soya- og rismelk	37	38	45	16,7 %	19,1 %
Fisk	19	30	29	-3,6 %	1,1 %
Middager	20	25	27	8,4 %	0,5 %
Sum økologiske matvarer	2 429	2 607	2 816	8,0 %	2,0 %
Hygiene	2,1	9,1	8,5	-6,9 %	0,4 %
Annet ikke-mat	3,3	21	39	88,8 %	0,5 %
Totalt økologiske varer	2 434	2 637	2 863	8,6 %	1,9 %

Kilde: Nielsen

I 2018 var 2 prosent av omsetningen i dagligvarehandelen økologisk. Andelen er generelt svært lav for de fleste matvaregrupper, med noen unntak. Omsetningen av økologisk barnemat er den kategorien med høyest andel økologisk av totalsalget. I 2018 var mer enn 37 prosent av all barnemat solgt i Norge økologisk. Også for egg er det en høy andel økologiske varer, med 9,5 prosent andel økologisk i 2018.

Figur 27: Utvikling i omsetningen av økologiske matvarer i perioden 2009–2018. Mill. kroner

Kilde: Nielsen

Figur 27 viser utviklingen i omsetningen for et utvalg økologiske varegrupper tilbake til 2009. Det har vært spesielt stor vekst i omsetningen av økologiske grønnsaker, som er den varegruppen det ble solgt mest av. Bare i 2018 ble det solgt dobbelt så mye økologiske grønnsaker som for fem år siden. Det siste året var imidlertid veksten avtatt, med en økning på kun 0,5 prosent fra året før.

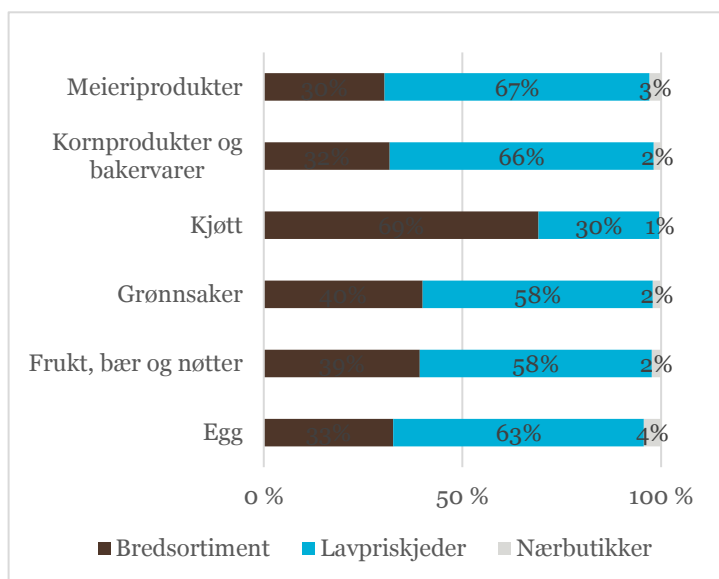
Målt i mengde var det en betydelig endring i salget av økologiske meieriprodukter og økologiske kornprodukter/bakervarer. For disse varegruppene økte omsetningen i 2018 med henholdsvis 16,5 og 11,2 prosent. Salget av økologisk frukt og bær fortsetter den nedadgående trenden, og når ned med rundt 9 prosent fra året før. Også hvor stor andel av totalomsetningen som er økologisk endrer seg for denne gruppen, fra 2,3 prosent i 2017 til 2,2 prosent i 2018.

8.1.1 Over halvparten selges i lavprisbutikker

Norske dagligvarebutikker kan deles inn i tre kategorier: lavprisbutikker, bredsortimentbutikker og nærbutikker. Lavprisbutikker er blant annet Rema 1000 og Kiwi, bredsortimentbutikker er blant annet Meny og Coop Mega, og nærbutikker er blant annet Joker og Nærbutikken.

Det meste av salget av økologiske varer går gjennom lavprisbutikker, og andelen som omsettes gjennom denne type butikker har økt jevnt de siste årene. Økningen kan blant annet forklares med den generelt økende etterspørselstrenden i markedet etter økologiske varer, noe som de senere år også har ført til økt tilbud av økologiske varer i lavprisbutikkene. Denne økningen har gått på bekostning av salget gjennom bredsortimentbutikker. I 2018 var andelen av omsetningen gjennom lavprisbutikker rett i overkant av 60 prosent, mot rundt 45 prosent i 2012. Kun 2 prosent av salget av økologiske varer skjedde i nærbutikker i 2018.

De fleste matvaregruppene har størst andel omsetning av økologisk vare i lavprissegmentet. Et unntak er kjøtt og kjøttvarer. I 2018 ble 69 prosent av salget av kjøtt og kjøttvarer omsatt gjennom bredsortimentbutikker. Dette kan ha sammenheng med at mange økologiske kjøttprodukter er nisje / spesialprodukter og at kjøtt er et av produktene hvor prisdifferansen mellom konvensjonelle produkter og økologiske produkter er relativt stor. Dermed kan det være produkter som i mindre grad passer inn i profilene til lavprisbutikkene. I tillegg er det ikke vanlig med ferskvaredisker som selger fersk kjøtt i lavprisbutikkene. Samtidig har denne andelen gått nedover de siste årene i takt med et økt tilbud av økologiske kjøtt og kjøttvarer også i lavprisbutikkene. I 2012 ble hele 86 prosent av økologisk kjøtt og kjøttvarer solgt i bredsortimentbutikker.

Figur 28: Omsetning av et utvalg økologiske matvarer fordelt på butikksegment. 2018

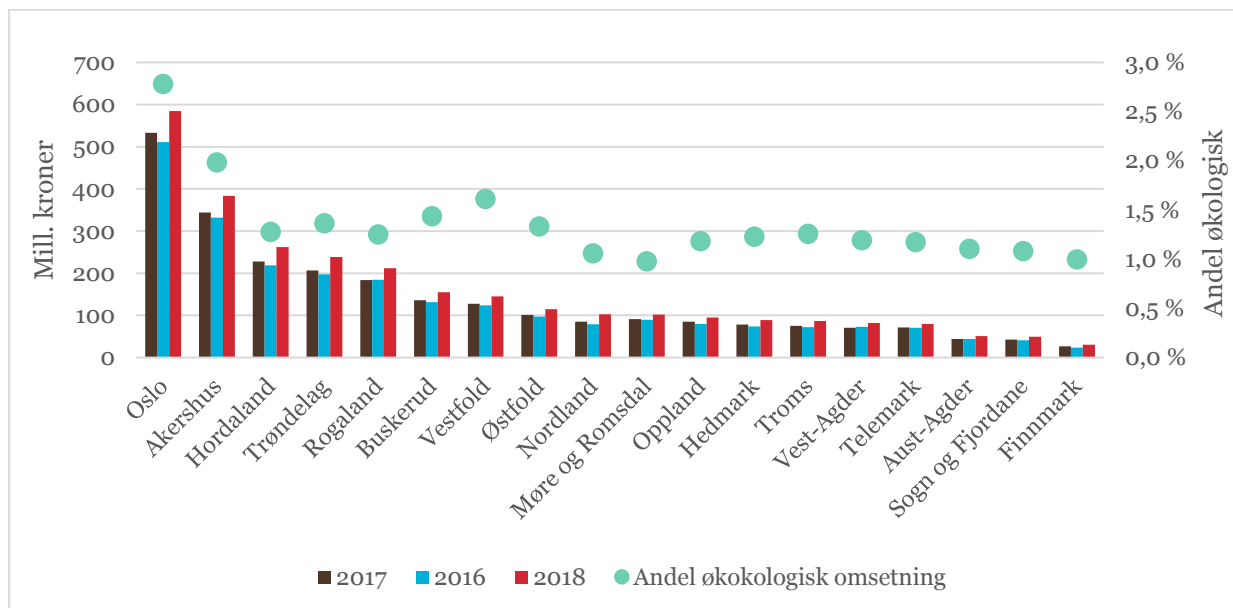
Kilde: Nielsen

Det meste av salget av meieriprodukter går gjennom lavprisbutikker. I 2018 økte salget av økologiske meieriprodukter, i alle de tre butikksegmentene.

De største endringene i 2018 er for varegruppen korn og bakervarer. Omsetningene av økologiske varer i denne gruppen økte med mer enn 16 prosent fra året før. Omsetningen økte spesielt i lavprisbutikkene, som i 2018 stod for 2 tredeler, eller 66 prosent, av all omsetning av økologiske korn og bakervarer, se Figur 28. Dette var en økning på 5 prosentpoeng fra året før, på bekostning av salget i bredsortimentsbutikkene.

8.1.2 Større salg i alle fylker

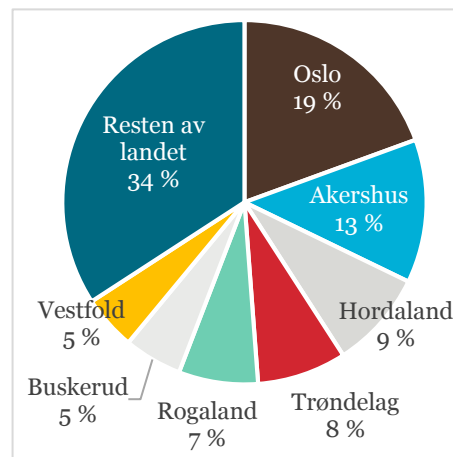
Figur 29: Omsetning av økologiske varer fordelt på fylker, 2016–2018, og andelen økologisk omsetning av total omsetning i 2018 («Trøndelag» tilsvarende summen av Sør- og Nord-Trøndelag for årene før 2018)

Kilde: Nielsen

Fra 2017 til 2018 var det økt salg av økologiske varer i dagligvarehandelen i alle landets fylker. Veksten i omsetningen av økologiske varer var også større enn for omsetningen av konvensjonelle varer i alle fylker. Størst endring målt i verdi fra året før var i Oslo, det er også her det omsettes aller mest økologiske varer. Omtrent 2,8 prosent av all omsetning i Oslo i dagligvare var økologisk, en andel som har vært jevnt stigende de siste årene.

Nordland var det fylket med størst prosentvis økning i økologisk omsetning det siste året. Det ble solgt rundt 20 prosent mer økologisk i Nordland i 2018 enn året før.

Som vist i Figur 29 står fire fylker for rett over halvparten av omsetningen av økologiske varer gjennom dagligvarehandelen i Norge. Det er Oslo, Akershus, Hordaland og Rogaland.

Figur 30: Fordeling av omsetningen av økologiske varer fordelt på fylker i 2018.

Kilde: Nielsen

8.1.3 Nedgang i salget av økologiske grønnsaker

Omsetningen av økologiske grønnsaker gikk ned 2,4 prosent fra året før og endte på 564,9 mill. kroner i 2018. Andelen økologisk av den totale omsetningen av grønnsaker gikk ned, fra 4,3 prosent i 2017 til 4,2 prosent i 2018. For de norske økologiske grønnsakene gitt utviklingen noe nedover, dette er omtalt i kap. 6.1.

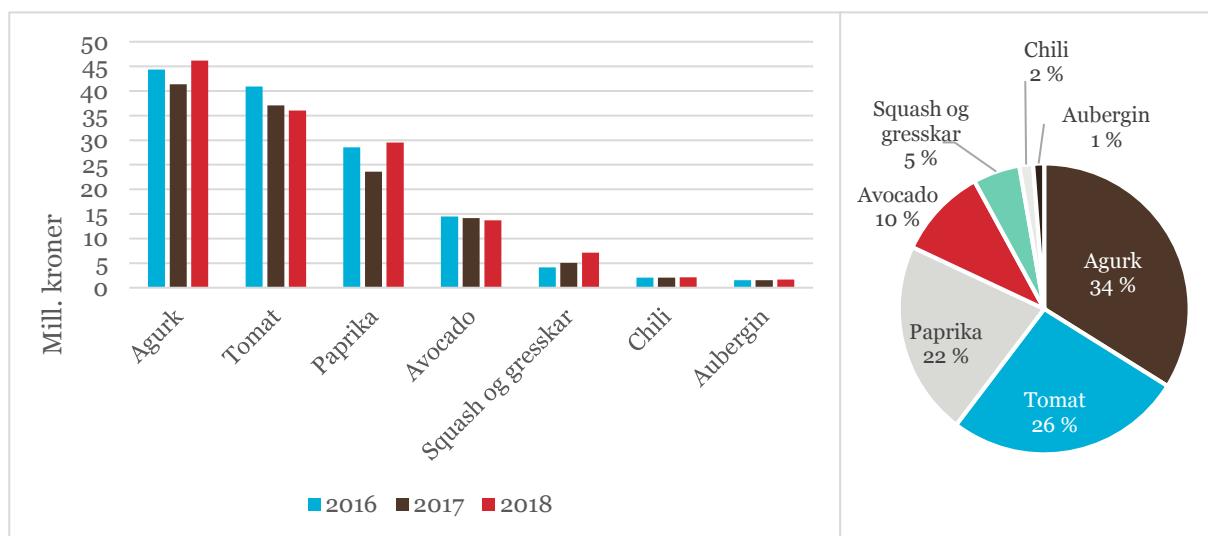
Tabell 27: Omsetning av økologiske grønnsaker i dagligvarehandelen, 2016–2018. Mill. kroner

	2016	2017	2018	Endring siste år	Andel økologisk
Agurk, tomat og andre grønnsaksfrukter*	136,0	124,8	136,3	9,2 %	3,1 %
Hermetiske grønnsaker	116,3	118,2	126,8	7,2 %	10,4 %
Gulrot og andre rotvekster	109,5	101,7	94,7	-6,9 %	8,0 %
Kålvekster	33,9	38,9	42,1	8,3 %	4,8 %
Salat- og bladgrønnsaker	45,6	38,9	37,8	-2,8 %	2,6 %
Urter friske	31,8	53,3	35,8	-32,9 %	15,8 %
Løk- og purrevekster	37,5	35,1	34,9	-0,6 %	3,6 %
Andre grønnsaker	14,1	21,1	28,3	33,8 %	5,3 %
Poteter	16,9	16,0	13,4	-16,0 %	0,9 %
Dypfrysede grønnsaker/poteter og kjøtterstatninger	1,1	8,4	10,0	18,6 %	0,8 %
Pate/postei	1,3	1,2	0,5	-56,6 %	4,2 %
Totalt	550,9	557,5	560,5	0,5 %	4,2 %

Kilde: Nielsen

*Andre grønnsaksfrukter består av paprika, avocado, squash, aubergine og chilipepper.

Grønnsaksfrukter er den største kategorien, hvor det største salget kommer fra agurker, tomater og paprika. Mens salget av økologisk agurk gikk noe ned i 2017, økte det i 2018 og endte på 46,2 mill. kroner. Dette var det høyeste salget av økologisk agurk noensinne. Også salget av økologisk paprika økte mye fra året før, og utgjorde 22 prosent av det samlede salget av økologiske grønnsaksfrukter.

Figur 31: Venstre: utvikling i omsetning av grønnsaksfrukter i perioden 2016–2018, mill. kroner
Høyre: fordeling av omsetningen i kategorien, prosent

Kilde: Nielsen

Det ble solgt økologiske hermetiserte grønnsaker for nesten 127 mill. kroner i 2018, 7 prosent mer enn året før. Økningen skyldtes både økt salg av hermetiske bønner og erter og oliven, mens salget av hermetiserte tomater gikk ned.

Av enkeltgrønnsaker er det fortsatt økologisk gulrot den det selges mest av, selv om salget har vært nedadgående de siste årene. I 2018 ble det solgt økologiske gulrøtter i dagligvarehandelen for 72,4 millioner kroner. Dette var ned 4,6 prosent fra 2017. Statistikken viser ikke hvor stor andel av omsetningen som er av norsk vare, men mengdene omsatt fra grossist (se kap. 6.1.2) viser også en nedgang, på 3 prosent fra året før.

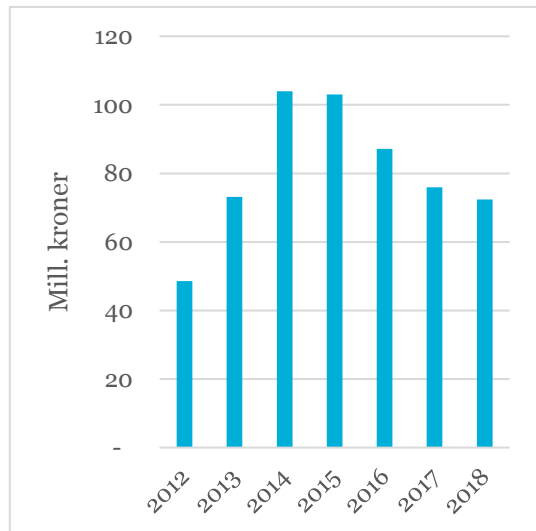
I tillegg til salget av økologisk gulrot, gikk salget av flere andre økologiske rotgrønnsaker også ned. Blant annet gikk salget av økologisk pastinakk og persillerot ned med til sammen 1,8 mill. kroner, tilsvarende 38 prosent. Derimot økte salget av økologisk sellerirot, med 37 prosent, til 3,2 mill. kroner i 2018. Samlet gikk salget av økologiske rotvekster ned med 7 prosent i 2018. Til sammenligning var salget av ikke-økologiske rotvekster tilnærmet uendret fra året før.

Dypfrysede grønnsaker/poteter og kjøtterstatninger var den varegruppen med høyest prosentvis vekst i 2018. Salget økte med 19 prosent, eller nesten 1,6 mill. kroner. Likevel er andelen økologisk fremdeles under 1 prosent av total omsetning av frosne grønnsaker, poteter og kjøtterstatninger.

Mens salget av økologiske friske urter økte kraftig året før, falt salget i 2018 med hele 33 prosent, tilsvarende 18 mill. kroner. Nedgangen skyldtes at en satsning på salg av økologiske urter ble satt i gang i 2017, men på slutten av samme år ble satsningen avsluttet. Samtidig er fortsatt dette den varen med desidert størst andel økologisk av den totale omsetningen, nesten 16 prosent av alle urter som ble solgt i 2018 var økologiske. Til sammenligning var denne andelen 24 prosent i 2017. Friske urter er en veksthusvare som egner seg godt for økologisk produksjon. Det er enklere å kontrollere skadedyr og sykdommer uten sprøytemidler i veksthus enn ute i en åker. I tillegg vokser urtene raskere enn andre veksthusvarer som tomater eller agurker, noe som også minsker sjansen for sykdommer og skadedyr.

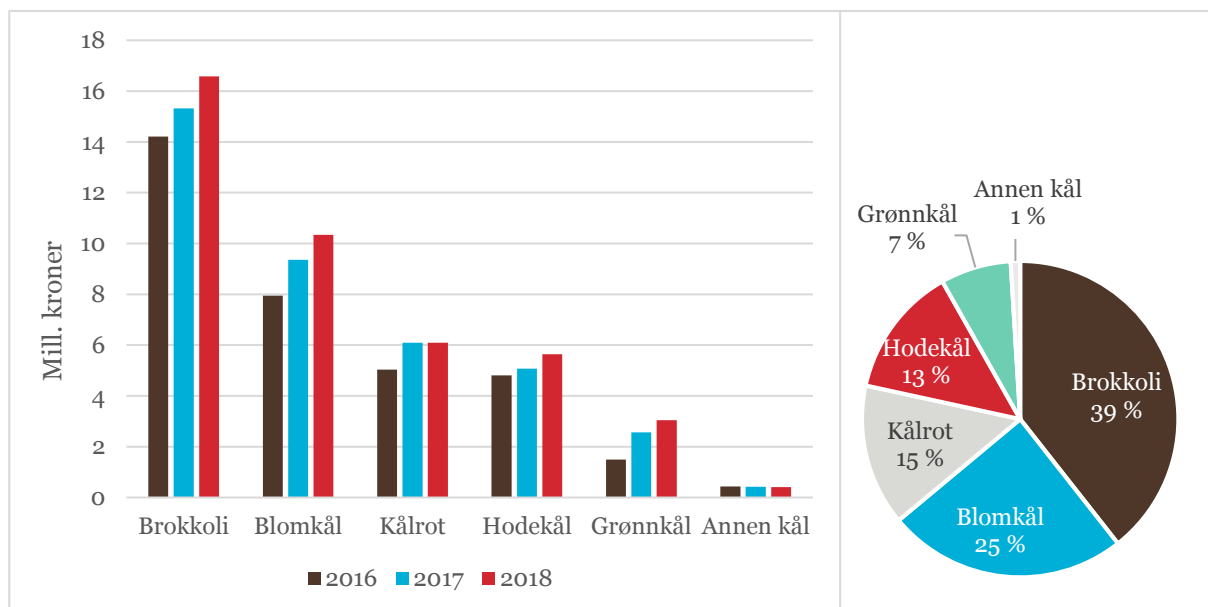
Salget av grønnsaker innenfor varegruppen «andre grønnsaker» gikk opp med 34 prosent i 2018. Varegruppen består blant annet av økologisk stangselleri, som hadde en omsetning på nesten 10,6 mill. kroner i 2018. Dette tilsvarte en økning på 10,4 prosent sammenlignet med 2017. I tillegg omfatter denne varegruppen også ulike typer spirer, reddik, fennikel og sukkererter. Rundt 5 prosent av det samlede salget i Norge av «andre grønnsaker» var økologisk i 2018.

Løk- og purrevekster og kålvekster er varer som det produseres mye av i Norge og som egner seg godt for lagring utover vinteren. Omsetningen av økologiske løk- og purrevekster har over flere år vært stigende, men gikk ned med 25 prosent i 2018. Salget av kålvekster økte derimot med 8 prosent i 2018, til 42,1 mill. kroner.

Figur 32: Utvikling i omsetning av økologiske gulrøtter, 2012–2018. Mill. kroner

Kilde: Nielsen

Figur 33: Venstre: utvikling i omsetning av kålvekster i perioden 2016–2018, mill. kroner
Høyre: fordeling av omsetningen i kategorien, prosent

Kilde: Nielsen

8.1.4 Økning i omsetningen av økologisk melk

Salget av økologiske meieriprodukter i Norge økte med 11 prosent i 2018. Mens salget av økologisk rømme og fløte gikk ned, økte salget for de øvrige meieriproduktene.

Salget av økologisk melk, både søtmeik og syrnet melk, økte med til sammen 14 prosent i 2018. Spesielt økte salget av økologisk søtmeik, som ble på 167,7 mill. kroner i 2018. Dette utgjorde omkring 42 prosent av den samlede økologiske omsetningen av meieriprodukter. Syrnet melk var den meierivaren med høyest andel økologisk salg. Mer enn 14 prosent av omsetningen av syrnet melk i 2018 var økologisk. Grunnen til at syrnet melk har så høy andel økologisk, er at noen varianter kun produseres av økologisk melk.

Tabell 28: Omsetningen av økologiske meierivarer* i dagligvarehandelen, 2016–2018. Mill. kroner

	2016	2017	2018	Endring siste år	Andel økologisk
Melk	255,6	249,8	284,0	13,7 %	4,4 %
Søtmeik	148,1	146,3	167,7	14,6 %	2,9 %
Syrnet melk	107,5	103,5	116,4	12,4 %	14,2 %
Ost	53,5	54,9	60,8	10,6 %	0,7 %
Rømme	35,2	28,2	24,0	-14,9 %	3,3 %
Smør	17,0	16,7	18,0	7,8 %	3,0 %
Yoghurt	7,9	7,1	12,2	70,5 %	0,7 %
Fløte	4,8	4,4	2,8	-35,9 %	0,3 %
Totalt	374,1	361,2	401,8	11,2 %	2,1 %

Kilde: Nielsen

* Soya- og rismelkprodukter er ikke inkludert

Omsetningen av økologisk ost øker, men fortsatt er den økologiske andelen svært liten. Kun 0,7 prosent av osten som ble solgt i 2018 var økologisk. Også omsetningen av økologisk yoghurt øker, opp hele 70 prosent

i 2018. Samtidig er salget av økologisk yoghurt relativt lite, med en omsetning på 12,2 mill. kroner i 2018. Også for denne varen var den økologiske andelen på 0,7 prosent.

8.1.5 Økt salg av havregryn, frø og kjerner

Salget av økologiske frø og kjerner økte med 34 prosent i 2018. En endring i salget av frø og kjerner gjennom dagligvarehandelen gjorde at salget av ikke-økologiske frø og kjerner gikk ned med nesten 30 mill. kroner, samtidig som salget av økologiske frø og kjerner gikk tilsvarende opp. Dette bidro til at andelen økologisk gikk fra 48 prosent i 2017 til 66 prosent i 2018.

Etter en nedgang i salget av havregryn i 2017, økte salget med over 20 prosent i 2018. Det ble solgt havregryn for 35 mill. kroner. Økologisk havregryn utgjorde 20 prosent av det totale salget av havregryn gjennom dagligvarehandelen. I tabell 29 vises totalt salg av gryn, inklusive annet gryn enn havregryn.

Tabell 29: Omsetning av økologiske kornprodukter og bakervarer i dagligvarehandelen, 2016–2018. Mill. kroner

	2016	2017	2018	Endring siste år	Andel økologisk
Andre kornprodukter	65,1	73,3	98,5	34,3 %	66,5 %
Brød (ferskt, tørt, frosset)	42,0	60,5	52,1	-13,9 %	0,7 %
Mel	28,8	33,5	49,1	46,5 %	5,4 %
Pasta og middagstilbehør	18,2	30,1	39,0	29,4 %	2,1 %
Gryn	32,3	29,5	35,9	21,4 %	15,1 %
Andre tørre brød	13,0	19,1	19,9	4,4 %	1,9 %
Ris og risprodukter	9,2	10,5	11,4	9,2 %	3,4 %
Frokostblandinger	11,1	8,9	11,1	25,3 %	1,2 %
Kjeks og kaker	16,2	14,1	8,7	-38,4 %	0,3 %
Totalt	236,0	279,6	325,6	16,5 %	1,9 %

Kilde: Nielsen

Salget av brød økte i 2017, men gikk ned igjen i 2018. Salget av frosne brødprodukter har hatt god vekst de siste årene, mens salget av ferske brød har svingt. Verdien av salget av ferske brød har siden 2012 svingt mellom 10 mill. kroner til 30 mill. kroner, og var i 2018 på 22 mill. kroner.

I 2018 ble det solgt mel for nesten 50 mill. kroner dette var en økning på rundt 15 mill. kroner. Den store økningen i salget skyldes økning i salg av speltmel. Hvis man ser bort fra salget av speltmel har salget av mel vært omtrent uendret fra 2017 til 2018. Speltmel utgjør omtrent 40 prosent av salget av økologisk mel.

8.1.6 Kjøper mye frukt vi ikke kan produsere i Norge

Salget av frukt, bær og nøtter gikk ned med 4 prosent fra 2017 til 2018. Den største nedgangen var i salget av steinfrukter, og skyldes at det fra 2. halvår 2017 nesten ble slutt på salg av økologisk mango gjennom dagligvarehandelen.

Bananer er fremdeles den økologiske frukten det selges mest av, og i 2018 ble det solgt bananer for nesten 90 mill. kroner. Det var mer enn i 2017, men litt mindre enn i 2016.

Gruppen frukt vi kjøpte nest mest av i 2017 var epler og pærer. I 2018 var det sitrusfrukter det ble solgt nest mest av. Det skyldtes at salget av sitrusfrukter økte, mens salget av epler og pærer gikk ned. Salget av appelsiner gikk ned, men salget av sitron og lime gikk opp.

Tabell 30: Omsetning av økologiske frukt, bær og nøtter i dagligvarehandelen, 2015–2018. Mill. kroner

	2016	2017	2018	Endring siste år	Andel økologisk
Banener og andre bløtfrukter	98,9	98,3	97,4	-0,9 %	3,2 %
Sitrusfrukter	40,4	40,4	42,6	5,6 %	3,0 %
Epler og andre kjernefrukter	48,1	41,8	39,2	-6,2 %	2,8 %
Tørket frukt	16,5	18,4	21,2	15,2 %	7,1 %
Bær	2,0	10,5	20,8	97,4 %	1,1 %
Nøtter	7,5	8,4	9,5	13,3 %	0,5 %
Steinfrukter	29,0	23,6	1,1	-95,1 %	0,1 %
Andre frukter	0,04	0,1	0,3	101,4 %	0,2 %
Totalt	242,5	241,5	232,1	-3,9 %	2,2 %

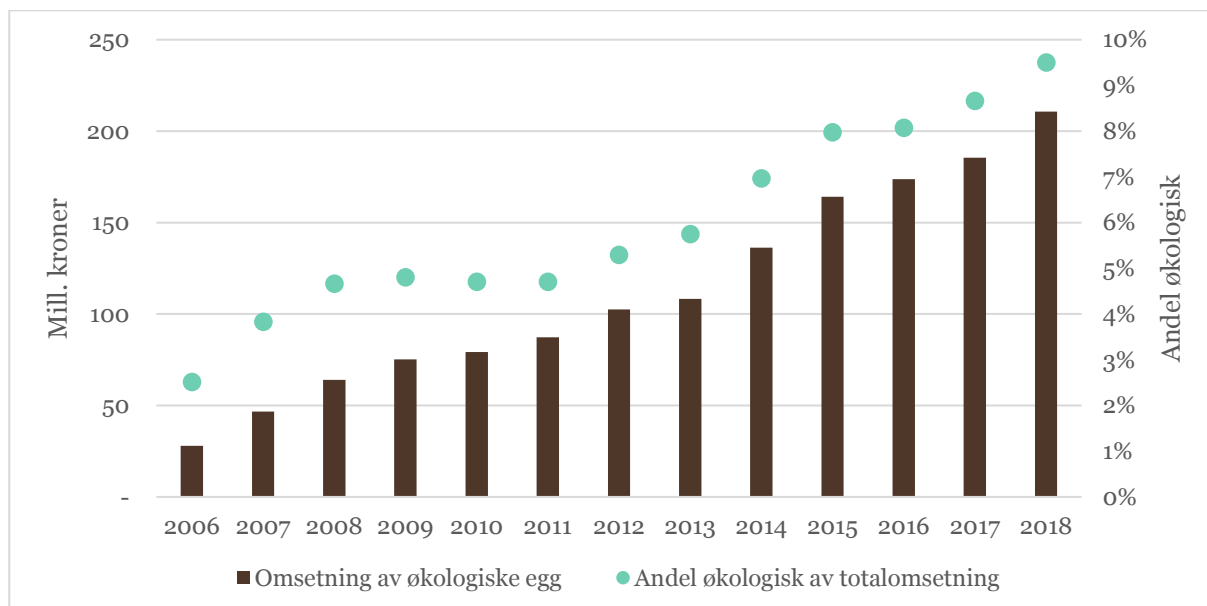
Kilde: Nielsen

En stor andel av frukt, bær og nøtter som selges gjennom dagligvarehandelen er produkter som ikke kan produseres i Norge, for eksempel tropiske frukter som bananer og sitrusfrukter. I 2018 utgjorde produkter som ikke kan produseres i Norge, 76 prosent av salget av frukt, bær og nøtter.

8.1.7 Fortsatt økning i salget av egg

I 2018 ble det solgt økologiske egg for 210 mill. kroner, 14 prosent mer enn i 2017. Salget har økt hvert år siden 2006, og på ti år har salget mer enn tredoblet seg. Prisdifferansen mellom konvensjonelle og økologiske egg er ofte liten, og i noen tilfeller er økologiske egg billigere enn konvensjonelle. I 2018 var nesten 10 prosent av alle egg som ble solgt i Norge økologiske.

Andelen av salget som går gjennom nærbutikker har holdt seg stabil på rundt 4 prosent av omsetningen siden 2012. Fordelingen mellom salg gjennom bredsortimentsbutikker og lavprisbutikker har imidlertid endret seg. I 2012 ble 43 prosent av eggene som ble omsatt solgt gjennom bredsortimentsbutikker, og 53 prosent gjennom lavprisbutikker. En større andel har gradvis blitt solgt gjennom lavprisbutikker, og i 2018 ble nesten to tredjedeler av de økologiske eggene solgt gjennom lavprisbutikker.

Figur 34: Utvikling i omsetningen for økologiske egg og andelen i totalomsetningen

Kilde: Nielsen

8.1.8 Nedgang i salget av storfe-, lamme- og svinekjøtt

Mens salget av kjøttdeig, lammekjøtt, storfekjøtt og svinekjøtt har gått ned de siste årene, har det vært en vekst i salget av kylling og pølser. Fra 2012–2015 ble det i gjennomsnitt solgt kyllingkjøtt for 5 mill. kroner i året. De siste tre årene har det vært stor økning i salget, og i 2018 ble det solgt kyllingkjøtt for nesten 27 mill. kroner. Det har også vært en jevn vekst i salget av kalkunkjøtt, men veksten har ikke vært like stor som for kyllingkjøtt.

Salget av storfe-, lamme- og svinekjøtt har hatt en jevn nedgang de siste årene, men samtidig har det vært vekst i salget av pølser, som hovedsaklig produseres av svinekjøtt. Fra 2013 til 2017 har salget av pølser hatt en jevn vekst, med en årlig økning i salget på 1–4 mill. kroner.

Selv om salget av økologisk kjøtt øker jevnt, utgjør salg av økologisk kjøtt fortsatt en veldig liten andel av det totale salget av kjøtt og kjøttprodukter i Norge. Andelen har økt jevnt, men har alltid vært lav. I 2012 var andelen 0,3 prosent, mens andelen i 2018 var 0,5 prosent.

Tabell 31: Omsetning av økologiske kjøttslag i dagligvarehandelen, 2016–2018. Mill. kroner

	2016	2017	2018	Endring siste år	Andel økologisk
Fjørfekjøtt	16,3	29,8	34,6	15,9 %	1,2 %
Karbonader, kjøttboller og pølser	23,1	25,9	33,7	30,1 %	0,8 %
Storfekjøtt	13,7	12,5	11,5	-8,3 %	0,7 %
Kjøttdeiger og farsar	14,1	12,6	10,6	-16,0 %	0,4 %
Svinekjøtt	9,1	8,3	6,5	-21,8 %	0,2 %
Spekemat	3,2	2,8	4,4	58,4 %	0,2 %
Pålegg	1,6	2,1	4,3	110,5 %	0,2 %
Saue- og lammekjøtt	3,2	3,1	2,9	-5,5 %	0,2 %
Totalt	84,2	97,1	108,5	11,8 %	0,5 %

Kilde: Nielsen

8.2 Salgskanaler utenom dagligvare

I de følgende avsnittene presenteres omsetningen av økologiske produkter som Landbruksdirektoratet har registrert gjennom salgskanaler utenom dagligvare. Dette er omsetningstall fra storhusholdning, Bondens marked, bakeri, spesialbutikker og andelslandbruk.

Tall presentert i dette kapitlet gir ikke et fullstendig bilde av all omsetning utenom dagligvare. Det er flere aktører og salgskanaler Landbruksdirektoratet ikke har registreringer for, slik som gårdssalg, mathaller, netthandel, REKO-ringer¹⁰ med flere.

Landbruksdirektoratet har samlet inn tall for abonnementsordninger for økologisk mat siden 2006. I 2006 var det fem aktører som tilbød abonnementsalg av økologisk mat. Det var kun to aktører igjen som tilbød denne tjenesten i 2018. Dette er for få aktører til å kunne anonymisere tallene og ha et tilfredsstillende statistisk grunnlag¹¹.

Landbruksdirektoratet har i 2018 ikke fått tilfredsstillende opplysninger fra de tre helsekostkjedene til å kunne publisere tall¹¹.

Totalsalget av økologiske varer utenom dagligvarehandelen var på 498 mill. kroner i 2018. Det var en svak økning på 1 prosent fra 2017. De to største salgskanalene, dvs. storhusholdning og bakerier, gikk opp med henholdsvis 7,5 og 2 mill. kroner. Omsetningen av økologiske varer i spesialbutikker, som er

¹⁰ Se kap. 9 for mer informasjon om REKO-ringer

¹¹ For mer informasjon og historikk for denne salgskanalen se rapporten *Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer 2017*

helsekostbutikker med stort utvalg av økologisk mat og drikke, gikk ned med 3,9 mill. kroner tilsvarende 9,3 prosent. Det var også nedgang i omsetning gjennom Bondens marked, men omsetningen av konvensjonell vare gikk relativt sett mer ned enn det økologiske.

Tabell 32: Omsetning i salgskanaler utenom dagligvare 2016–2018 mill. kroner

Salgskanal	2016	2017	2018	Endring siste år, mill. kr.	Endring siste år
Storhusholdning, grossistledd	229,8	253,7	261,2	7,5	3,0 %
Bakerier	173,0	187,0	189,0	2,0	1,1 %
Spesialbutikker	45,5	42,1	38,2	-3,9	-9,3 %
Bondens marked	10,1	9,7	9,4	-0,3	-3,1 %
Sum salgskanaler utenom dagligvare	458,4	492,5	497,8	5,3	1,1 %

Kilde: Opplysninger fra aktørene. De historiske tallene er justert etter nye opplysninger, og avviker derfor noe fra fjorårets rapport

Årsaken til utflating av veksten for omsetning av økologiske produkter gjennom salgskanaler utenom dagligvare er sammensatt. Det ser ut til at dagligvarekjedene gjennom bredere utvalg og lavere priser over tid har tatt markedsandeler fra særlig spesialbutikker, helsekostkjeder og abonnement.

Deler av detaljhandelen bærer preg av konkurser fordi forbrukere går over til å handle varer over nettet. Denne trenden kunne vært til fordel for abonnementsordninger og annen satsing på netthandel av økologisk mat, men det har vist seg å være svært krevende å etablere salg av økologisk og annen fersk og lokal mat på nett. To av aktørene som solgte en stor andel økologiske varer, 123.levert¹² og Marked.no¹³, har lagt ned i henholdsvis 2017 og 2018, selv etter omfattende satsing og godt rykte. utfordringene til dagligvarebutikkene på nett kan forklares med høye arbeids- og transaksjonskostnader, nordmenns handlevaner og stor konkurranse i dagligvaremarkedet generelt¹⁴.

8.2.1 Storhusholdning

Storhusholdningsmarkedet for økologiske produkter er en relativt stor salgskanal med stabil vekst over tid. Det totale storhusholdningsmarkedet i Norge hadde ifølge Flesland Markedsinformasjoner AS en total innkjøpsverdi på 25,1 mrd. kroner i 2015.

Landbruksdirektoratet har samlet inn opplysninger om grossistsalg av økologisk mat til storhusholdningsmarkedet siden 2009. Det er hentet inn opplysninger fra storhusholdningsgrossister som også leverer økologiske varer. I tillegg har Landbruksdirektoratet siden 2010 samlet opplysninger fra større aktører som Tine og Bama, for et mer dekkende bilde av omsetningen av økologiske produkter til storhusholdning.

¹² <https://e24.no/naeringsliv/netthandel/nettmatbutikken-123levert-no-har-gaatt-konkurs/24193166>

¹³ [Marked.no](https://www.marked.no) i DN 10.januar 2018

¹⁴ <https://www.bigbluecompany.no/tre-grunner-marked-no-gikk-konkurs-dagligvarer-pa-nett/>

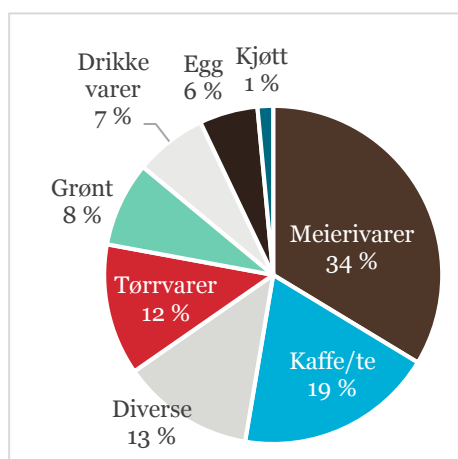

Tabell 33: Verdi av økologiske produkter solgt til storhusholdning fra grossister og leverandører i 2017 og 2018, mill. kroner

Varegruppe	2017	2018	Endring siste år, mill. kr.	Endring siste år, prosent
Meierivarer	87,0	87,9	0,9	1,0 %
Kaffe/te	46,3	49,6	3,3	7,1 %
Tørrvarer	28,2	32,8	4,6	16,3 %
Drikkevarer	18,5	18,0	-0,5	-2,7 %
Grønt	24,2	21,2	-3,0	-12,4 %
Egg	14,5	14,6	0,1	0,7 %
Kjøtt	6,5	3,9	-2,6	-40,0 %
Diverse	28,4	33,1	4,7	16,5 %
Sum	253,7	261,2	7,5	3,0 %

Kilder: ASKO, Servicegrossistene, TINE, Norganic, Eugen og Bama

Tall for 2017 avviker fra tidligere publiserte tall fordi tallgrunnlaget ble oppdatert med nyere tall fra aktørene.

Figur 35: Fordeling av omsetning i storhusmarkedet

Kilde: Rapportering fra aktørene

Debios valørmerker

Debio har utviklet og forvalter en egen merkeordning for storhusholdningsaktører. En virksomhet kan synliggjøre og markedsføre sin satsing på økologisk mat ved hjelp av Debios «valørmerker» som kan oppnås i de tre valørene bronse, sølv og gull, gradert etter prosentandel av økologisk mat. For å få bronsemerket må minst 15 prosent av maten være økologisk, mens andelen for sølvmerket og gullmerket er henholdsvis 50 og 90 prosent. Et kjøkken kan også tildeles et Ø-merke hvor man ikke binder seg til en viss andel, men har tilbud om definerte retter som er heløkologiske. Debio publiserer en egen oversikt over omfanget av tilslutning til denne ordningen på sine hjemmesider¹⁵. Valørmerkene kan også tildeles for arrangementer.

Gull for Øyafestivalen

Øyafestivalen tilfredsstilte i 2018 kravene for serveringsmerke i gull. 95 prosent av alle råvarene som ble brukt i serveringen på denne festivalen i 2018 var økologiske. Det ble også servert økologisk kaffe, øl og vin.

¹⁵ [Debio statistikk](#)

8.2.2 Bakerverer utenom dagligvare

Omsetningen av økologiske bakerverer var på 189 mill. kroner i 2018, 2,5 mill. kroner mer enn året før. Omsetningen er hovedsakelig i egne kaféutsalg, men også til helsekostforretninger, bedriftskantiner og andre kaféer.

Tabell 34: Omsetning fra bakeriutsalg og bakerverer utenom dagligvare 2013–2018, mill. kroner

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Endring siste år, mill. kr	Endring siste år, prosent
Sum	106	118	159	173	187	189	2,5	1,4

Kilde: Opplysninger fra *Godt Brød*, *Den gode baker* og *Kolonihagen*

Det har også de senere år vært vekst i antall «håndverksbakerier» som blant annet selger surdeigsbrød, ofte med økologisk mel i brødet. De fleste av disse håndverksbakeriene har likevel ikke søkt om Debio-godkjenning og kan da ikke merke brødet sitt som økologisk.

8.2.3 Direktesalg gjennom andelslandbruk og REKOringer øker

En del produsenter har en allsidig produksjon, men for små volumer til at de kan få avtaler med større grossister. For disse produsentene kan gårdssalg, abonnementsalg, salg på markeder, direktesalg til butikker og restauranter, andelslandbruk og salg gjennom REKOringer være viktige alternative omsetningskanaler. Bonden kan gjennom direktesalg oppnå god kontakt med kunden, formidle historien og merverdien til produktene og oppnå høyere priser. Forbrukertrender knyttet til ren, ekte og lokal mat, økt bruk av sosiale medier og apper som forenkler kommunikasjon, distribusjon og administrasjon, har i sum gitt et større mulighetsrom for bønder som ønsker å stå for mer av salget selv.

REKOringer har hurtig vekst

Et nytt konsept som har økt i omfang i 2017 og 2018 er REKOringer. REKO betyr RETTferdig KONsum og er et handelsfenomen som ble grunnlagt av Thomas Snellman i Finland i 2013. REKOring går ut på at bønder i en region går sammen og presenterer sine produkter på sosiale medier og gjør seg relevante for potensielle kunder ved å finne et felles leverings- og hentested¹⁶. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har deltatt i etablering av REKOringer i Norge etter inspirasjon fra Finland og Sverige. De opplyser at det i 2018 er 37 REKOringer spredt over hele landet, og i alt er det ca. 400 produsenter som leverer produkter. Norges Bonde- og Småbrukarlag opplyser om at det er bra etterspørsel etter økologisk produkter gjennom REKOringene.

Andelslandbruk har etablert seg

De siste årene har det vært en økende interesse for å dyrke mat selv. Dette har gitt grunnlag for den sterke veksten i antall «andelslandbruk».

Andelslandbruk er sterkt voksende over store deler av verden, og har blant annet sine røtter fra Japan på 60-tallet. Andelslandbruk ble populær i USA og Europa på 80-tallet. I Norden er det Norge som de siste årene har ført an i utviklingen av andelslandbruk.

Andelslandbruk er definert som «et langsiktig samarbeid mellom forbrukere og de som produserer mat og andre landbruksprodukter.» Ansvar, risiko og avling blir delt mellom partene etter avtale for ett år om gangen. Andelslandbruk finnes i ulike former og omfang, men som regel karakteriseres det av at forbrukere kjøper andeler av gårdens produksjon for en avgrenset periode og får sin andel av grønnsaker, frukt og bær utover i sesongen. I Norge har andelslandbruk bl.a. blitt praktisert på Øverland gård, eid av Norges Vel, siden 2006. Den tidlige utviklingen er beskrevet av Norges Vel og Sifo som har gjennomført prosjekter og studier på området. Et prosjektresultat er nettsiden andelslandbruk.no, som nå driftes av Økologisk Norge

¹⁶ [REKOringer](#)

som også har laget en håndbok for å starte andelslandbruk med mange eksempler fra driften til andelslandbrukene i Norge.

Tabell 35: Utvikling i antall andelslandbruk i perioden 2014–2018, samt antall hele andeler og dekar som er sertifisert økologisk eller i karens i 2018

	Antall Debio-kontrollerte andelslandbruk					Hele andeler 2018	Dekar* 2018	Omsetning totalt mill. kr 2018
	2014	2015	2016	2017	2018			
Telemark, Vestfold, Buskerud, Akershus, Oslo, Østfold	7	15	17	20	22	2 359	493	7,7
Trøndelag og Møre og Romsdal	1	6	10	9	10	371	44	1
Hedmark og Oppland	1	4	5	6	5	247	38	0,6
Agder og Rogaland		1	4	4	5	341	36	0,9
Sogn og fjordane og Hordaland)				1	1	71	3	0,3
Sum andelslandbruk økologisk eller i karens	9	26	36	40	43	3 390	613	10,5

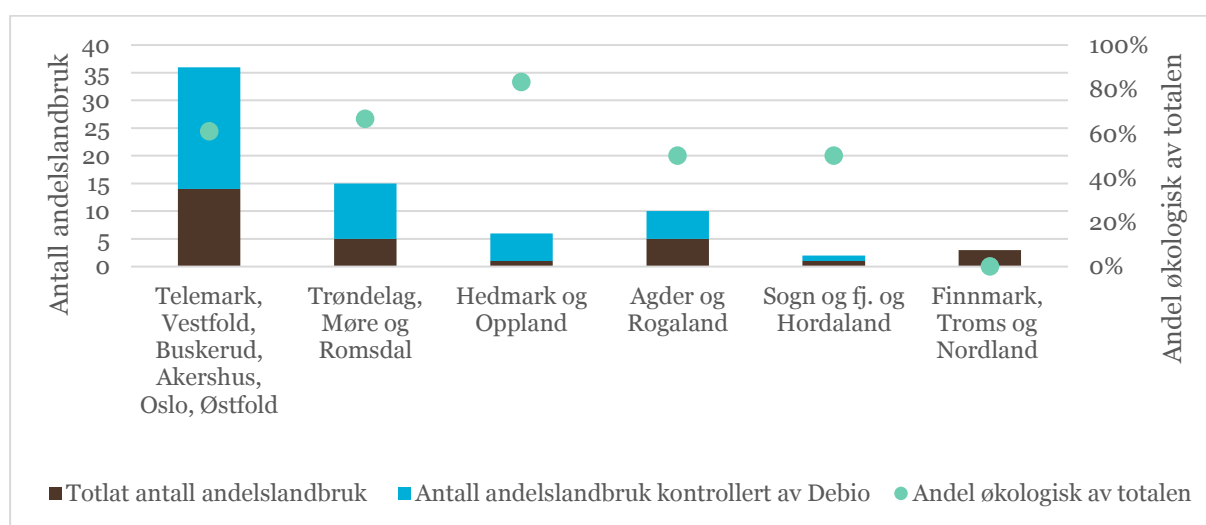
Kilde: Opplysninger fra prosjektet «Andelslandbruk», Økologisk Norge 6.2.2019

*eks. areal til grønningsjødsling

Antall organiserte andelslandbruk gikk opp fra 14 stk. i 2014 til 72 stk. i 2018. Av disse 72 ble 43 andelslandbruk kontrollert av Debio. Det betyr at 60 prosent av alle andelslandbruk er økologiske eller i karens.

Andelslandbruk finnes i alle fylker, men ca. 80 prosent av det Debio-kontrollerte arealet og over 70 prosent av andelene ligger på Østlandet. 60 prosent av andelslandbrukene i landet er Debio-kontrollert, men tilnærmet alle drives etter økologiske prinsipper, uten bruk av syntetiske sprøytemidler og kunstgjødsel.

Det var ett andelslandbruk i hvert av de tre fylkene i Nord-Norge, Finnmark, Troms og Nordland, i 2018, men de er ikke representert i Tabell 35 fordi de ikke ble kontrollert av Debio. Alle tre produserte etter økologiske prinsipper, men ingen var med i Debios kontrollordning og faller dermed utenfor statistikkinnsamlingen til denne rapporten. De tre andelslandbrukene hadde samlet 150 andeler og produserte grønnsaker, poteter, urter og bær fordelt på 11 dekar.

Figur 36: Antall andelslandbruk fordelt på landbruk som ble kontrollert av Debio og de som ikke ble kontrollert. Andel i total andelslandbruk.

Kilde: Opplysninger fra prosjektet «Andelslandbruk», Økologisk Norge 6.2.2019

Stort grønnsaksareal

Debiokontrollert areal, utenom grønnkjøtsel, utgjorde 613 dekar, en vekst på 17 prosent fra 2017. Av de 613 dekar var 240 dekar grønnsaks-, potet- eller bær/ frukt areal. Seks av brukene har noe engareal til storfe, småfe og gris og dette arealet utgjør ca. 60 prosent av det totale Debiokontrollerte arealet.

Omsetningsverdien fra andelslandbruk som er kontrollert av Debio i 2018

Økologisk Norge har gjort en grundig kartlegging av antall hele andeler og pris for en hel andel hos hvert andelsbruk. Andelsbrukene som også er kontrollert av Debio, har omsatt hele andeler for ca. 10,5 mill. kroner i 2018, en vekst på ca. 17 prosent, eller 1,8 mill. kroner fra 2017. Dette gir i snitt en omsetning på:

- kr 245 000 per andelslandbruk, en økning på kr 28 000 per andelslandbruk
- på kr 3 100 per andel, en økning på kr 300 per andel
- kr 17 189 per dekar

Bondens marked

Bondens marked omsatte i 2018 for 66,6 mill. kroner, en nedgang på ca. 6 prosent fra 2017. Av dette ble det omsatt økologiske produkter for ca. 9,4 mill. kroner, 0,3 mill. kroner mindre enn i 2017.

Ifølge Bondens marked er en viktig årsak til nedgang i salget at Trondheim Torg bygges om, og Trondheim Torg er markedet med høyest omsetning i landet. Over 80 prosent av omsetningen av økologiske produkter kommer fra markeder i de tre største byene i Norge.

Markeder i Sør-Trøndelag og julemarkeder i Trøndelag hadde i sum en omsetning på ca. 5 mill. kroner i 2018 som utgjorde over halvparten av all omsetning av økologiske produkter fra Bondens marked i Norge.

Tabell 36: Omsetning på Bondens marked (BM) totalt og økologisk 2016–2018, mill. kroner

	2016		2017		2018		Endring økologisk siste år	Andel økologisk i 2018
	Totalt BM	Herav øko	Totalt BM	Herav øko	Totalt BM	Herav øko		
Trondheim, Bergen og Oslo	49,2	8,2	48,8	7,8	47,9	7,9	+2,3 %	16,6 %
Øvrige markeder inkl. Matstreif	19,3	1,5	23,9	1,9	18,7	1,5	-19,3 %	7,9 %
Sum Bondens marked	68,5	10,1	72,7	9,7	66,6	9,4	-1,9 %	14,1 %

Kilde: Opplysninger fra Bondens markeds sekretariat (27.02.2019) basert på markedsledere lokalt.

Omsetningen gjennom Bondens marked totalt sett gikk ned i 2018, men omsetningen av konvensjonell vare gikk kraftigere ned enn det økologiske. Derfor gikk salgsandelen av økologiske produkter opp til 14,1 prosent i 2018, fra 13,3 prosent i 2017.

Spesialbutikker

I dette avsnittet beskriver vi omsetningen fra noen spesialbutikker med et relativt stort utvalg av økologisk mat.

De siste årene har det vært en tilvekst av frittstående spesialbutikker, som legger stor vekt på bærekraftskvaliteter som at det skal være kortreist, lokalt produsert, grasfødte dyr, og at varene helst ikke er emballert i plast.

Landbruksdirektoratet har hentet informasjon om omsetning fra seks spesialbutikker i Stavanger, Bergen og Oslo. Disse seks butikkene rapporterte en samlet omsetning av økologisk mat i 2018 på 38,2 mill. kroner, en nedgang på 9 prosent fra 2017. Dette tilsvarte en gjennomsnittlig omsetning per butikk på 6,4 mill. kroner i 2018. En viktig årsak til nedgangen i omsetningen i spesialbutikkene er økt konkurranse fra dagligvare som over tid i større grad tilbyr tilsvarende varer som man finner i spesialbutikkene, men til lavere priser.

Tabell 37: Omsetning fra 6 spesialbutikker i Stavanger, Bergen og Oslo, 2013–2018, mill. kroner

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Gjennomsnittlig omsetning per butikk 2018	Endring siste år, mill. kr	Endring siste år, prosent
Omsetning	40,4	46,7	47,6	45,5	42,1	38,2	6,4	-3,8	-9,1%

Kilde: Økologisk Dagligvare (2 butikker i Stavanger), Røtter (3 butikker i Oslo m/omegn) Reindyrka (Bergen)

9 Internasjonal utvikling

Det økologiske arealet øker fortsatt i alle verdensdeler, og samlet økologisk jordbruksareal økte med 20,0 prosent til 69,8 mill. hektar i 2017. Mer enn halvparten av dette arealet befinner seg i Oseania, mens arealet i Europa og Nord-Amerika til sammen utgjør en fjerdedel.

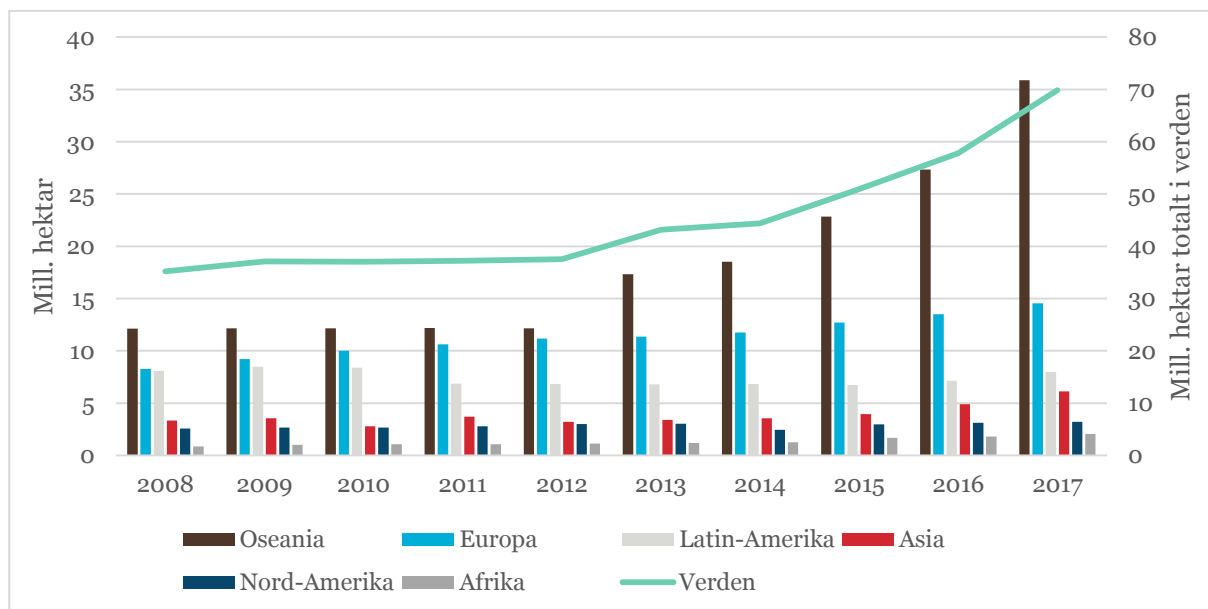
Omsetningen av økologiske mat- og drikkevarer på verdensbasis øker jevnt og nådde USD 97 mrd. i 2017. Det er fortsatt Europa og Nord-Amerika som har det høyeste forbruket per innbygger av økologiske matvarer, og 90 prosent av omsetningen målt i verdi foregår i Europa og USA.

Danmark var i 2017 det første landet i verden til å passere 10 prosent markedsandel for økologiske næringsmidler.

Dette kapitlet presenterer utviklingen i økologisk landbruksareal og omsetningen av økologiske landbruksvarer internasjonalt. Dataene er hentet fra rapporten «The World of Organic Agriculture - Statistics and Emerging Trends 2019» fra FiBL-IFOAM, når ikke annen kilde er oppgitt. De nyeste tallene for arealutviklingen er fra 2017, og dataene baserer seg på rapporteringer fra 181 land.

9.1 Rekordstor økning i økologisk jordbruksareal i 2017

Det samlede økologiske landbruksarealet ble anslått til rundt 69,8 mill. hektar i 2017, noe som var en økning på 20 prosent (11,7 mill. hektar) fra 2016. Det økologiske arealet utgjorde dermed 1,4 prosent av totalt jordbruksareal. Antall produsenter ble anslått til 2,9 mill. Til sammenligning var tilsvarende anslag for 1999 rundt 11 mill. hektar og 200 000 produsenter. Gress/beiteareal hadde den største økningen i areal i 2017, og denne arealbruken utgjør to tredjedeler av det totale økologiske arealet i verden. Åkerland utgjorde 17 prosent av arealet, mens permanente vekster, som kaffe, oliven, nøtter og frukter, utgjorde 7 prosent av det totale arealet.

Figur 37: Utvikling av økologiske jordbruksareal (inkl. karens) totalt for verden og fordelt på regioner, 2008–2017, mill. hektar

Det økologiske arealet fortsetter å øke i alle verdensdeler. Oseania hadde den største økningen både i areal og prosentvis, hovedsakelig som følge av at Australia rapporterte nye 8,5 mill. hektar som økologisk areal i 2017. Asia hadde den nest største veksten i areal og prosentvis, med en økning på 1,2 mill. hektar tilsvarende 25 prosent fra 2016. Kina har nesten halvparten av det økologiske arealet i Asia og stod for 60 prosent av økningen fra året før.

Tabell 38: Økologiske jordbruksareal (inkl. karens) fordelt på verdensdeler, 2016 og 2017, mill. hektar

	Økologisk areal		Endring i økologisk areal	Fordeling totalt økologisk areal i verden, 2017
	2016	2017	Fra 2016 til 2017	
Oseania	27,3	35,9	31,1 %	51,4 %
Europa	13,5	14,6	7,8 %	20,8 %
Latin-Amerika	7,1	8,0	12,1 %	11,5 %
Asia	4,9	6,1	24,9 %	8,8 %
Nord-Amerika	3,1	3,2	3,0 %	4,6 %
Afrika	1,8	2,1	14,1 %	2,9 %
Verden	57,8	69,8	20,8 %	100,0 %

Oseania har nå mer enn halvparten av verdens totale økologiske landbruksareal, og mer enn 99 prosent av dette lå i Australia. Det aller meste av arealene i Australia brukes til ekstensive beiteområder. Om lag 21 prosent av verdens økologiske landbruksareal lå i Europa, noe som er nedgang fra året før da arealet i Europa utgjorde i overkant av 23 prosent av verdens økologiske landbruksareal. Av de europeiske landene var det Spania, Italia, Frankrike og Tyskland som hadde størst areal.

Tabell 39 viser de ti landene med størst økologisk jordbruksareal i 2017. Nesten 80 prosent av verdens økologiske areal lå i disse ti landene. Etter Australia er det Argentina og Kina med henholdsvis 3,4 mill. hektar og 3,0 mill. hektar som er størst. Med unntak av USA økte det økologiske arealet i alle disse landene fra 2016 til 2017, mest i Kina med hele 33 prosent økning. Også i Australia økte det økologiske arealet med mer enn 30 prosent. Tallene for USA er ikke oppdatert fra forrige rapport, og det er derfor ikke mulig å si noe om utviklingen der. Til tross for at Australia står for halvparten av det økologiske landbruksarealet i verden, utgjør dette bare i underkant av 9 prosent av landets totale landbruksareal. 10 av de 14 landene som har en andel på minst 10 prosent økologisk landbruksareal ligger i Europa.

Tabell 39: De ti landene med størst økologisk jordbruksareal (inkl. karens) i 2017, hektar

	Økologisk areal	Andel av totalt jordbruksareal i landet	Andel økologisk areal av totalt økologisk areal i verden
Australia	35 645 038	8,8 %	51 %
Argentina	3 385 827	2,3 %	4,8 %
Kina	3 023 000	0,6 %	4,3 %
Spania	2 082 173	8,9 %	3,0 %
USA*	2 031 318	0,6 %	2,9 %
Italia	1 908 653	15,4 %	2,7 %
Uruguay	1 882 178	13,0 %	2,7 %
India	1 780 000	1,0 %	2,5 %
Frankrike	1 744 420	6,3 %	2,5 %
Tyskland	1 373 157	8,2 %	2,0 %

* Tall for USA er fra 2016, jf. tabell 86 i *The World of Organic Agriculture - Statistics and Emerging Trends 2019* fra FiBL-IFOAM

9.1.1 19 prosent økologisk jordbruksareal i Sverige

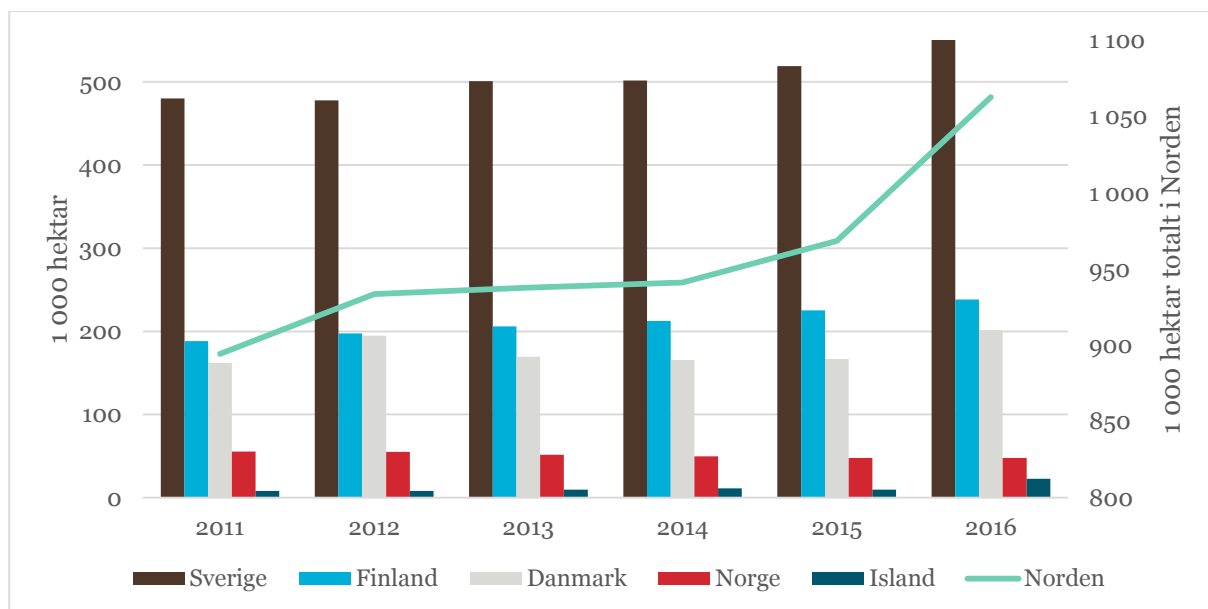
Sverige holder stand som det nordiske landet med størst økologisk jordbruksareal. Med en vekst på 24 000 hektar fra året før, var det økologiske jordbruksarealet på nærmere 577 000 hektar i 2017. Blant de nordiske landene hadde Danmark størst vekst i både areal og prosent. Med en vekst på nærmere 25 000 hektar (12 prosent), har Danmark et økologisk landbruksareal på 227 000 hektar. Både Norge og Island hadde nedgang i det økologiske arealet fra året før. Nedgangen i areal i Island var på 11 prosent etter at arealet ble mer en doblet fra 2015 til 2016.

Tabell 40: Økologisk jordbruksareal (inkl. karens) i Norden, 2016 og 2017, hektar

	Økologisk areal		Endring i økologisk areal fra 2016 til 2017	Andel økologisk av totalt jordbruksareal i landet, 2017
	2016	2017		
Sverige	552 695	578 845	4,4 %	18,8 %
Finland	238 240	259 451	8,9 %	11,4 %
Danmark	201 476	226 307	12,3 %	8,6 %
Norge*	47 621	47 042	-1,2 %	4,7 %
Island	22 710	20 177	-11,2 %	1,1 %

*Tallene for Norge avviker noe fra det som presenteres i kapittel 1 ettersom grunnlaget kan avvike.

I Sverige brukes nesten 19 prosent av jordbruksarealet til økologisk produksjon. Det er bare Liechtenstein (38 prosent), Samoa (38 prosent), Østerrike (24 prosent) og Estland (20,5 prosent) som har større andeler økologisk jordbruksareal i verden. Med i overkant av 11 prosent økologisk areal var også Finland blant de 15 landene med størst andel økologisk areal i verden i 2017. Produksjon av økologisk grovfôr til husdyr utgjør en stor andel av det økologiske arealet i de nordiske landene.

Figur 38: Utvikling i økologisk areal (inkl. karens) i de nordiske landene, 2012–2017, hektar

9.2 90 prosent av den globale omsetningen foregår i Nord-Amerika og Europa

Dette delkapitlet bygger også på deler av rapporten "The Global Market for Organic Food & Drink" av Amarjit Sahota (leder av firmaet Organic Monitor) som er gjengitt i FiBL-IFOAM-rapporten The World of Organic Agriculture, Statistics and Emerging Trends 2019.

Omsetningen av økologiske mat- og drikkevarer økte med 8 prosent til USD 97 mrd. (om lag EUR 90 mrd.) i 2017. Dette er en litt svakere vekst enn året før, da forbruket økte med 10 prosent.

Samtidig som det dyrkes økologiske vekster i nesten alle land, er forbruket fortsatt konsentrert. Nord-Amerika og Europa har til sammen bare en fjerdedel av det økologiske arealet, men står for nesten 90 prosent av den globale omsetningen. Selv om de nasjonale markedene er i utvikling i Asia, Afrika og Latin-Amerika, er en stor del av de økologiske avlingene ment for eksportmarkedene. Rapporten trekker dette fram som en av flere vedvarende utfordringer for omsetningen av økologiske varer globalt. Det pekes på at om det økologiske markedet virkelig skal bli internasjonalt, kan ikke økologiske varer betraktes som

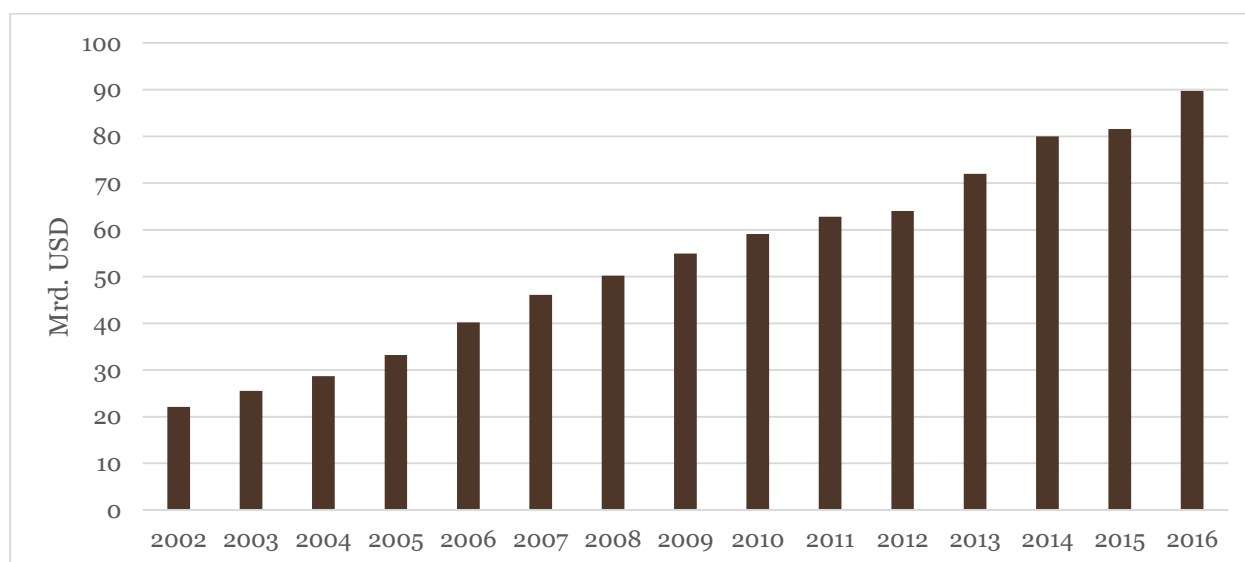

«luksusgoder» for den vestlige verden. Det er behov for å utvikle interne markeder i Latin-Amerika, Asia og Afrika.

En annen utfordring rapporten peker på, er at det økologiske landarealet ikke øker i takt med forbruksøkningen, og at dette kan gi grunn til bekymring for at tilbudet ikke klarer å dekke etterspørselen.

Videre peker rapporten på utfordringer som følge av det stadig økende antallet standarder. Det er over 80 nasjonale standarder og enda flere private eller frivillige standarder for økologisk landbruk. Selv om det riktig nok er felles standarder for store handelsblokker som EU og USA, må de som opererer utenfor disse regionene forholde seg til mangfoldige sertifiseringer.

Det største markedet for økologiske varer er USA med USD¹⁷ 45,2 mrd. (EUR¹⁸ 40 mrd.), og andelen økologisk mat utgjør nå 5,5 prosent av markedet. Canadisk jordbruk registrerer fortsatt god økning i økologisk sektor til tross for at totalt antall gårder er på vei nedover. Det totale markedet for økologiske varer (mat og annet) her på CAD¹⁹ 5,4 mrd. I Europa utgjorde salg av økologiske varer i detaljhandelen EUR 37,3 mrd., herav EUR 34,3 mrd. i EU). Det største markedet i Europa er fortsatt Tyskland med en omsetning på EUR 10 mrd. (tilsvarende USD 11,3 mrd.).

Figur 39: Utvikling i omsetning av økologiske mat- og drikkevarer på verdensbasis, 2003–2017, mrd. US dollar

Kilde: "The Global Market for Organic Food & Drink", Organic Monitor. Utgitt i FiBL-IFOAM-rapporten *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2019*, samt tidligere årsrapporter fra samme utgiver

I likhet med de foregående årene er det fortsatt forbrukere i Europa og Nord-Amerika som har det høyeste forbruket målt både i omsatt mengde og per innbygger av økologiske matvarer. Omsetningen i Nord-Amerika utgjorde halvparten av den totale omsetningen i verden, mens Europa stod for 40 prosent. Sveits, fulgt av Danmark og Sverige, topper fortsatt statistikken over omsetning per innbygger (Figur 40). Forbruket øker fortsatt i flere av disse landene, og Danmark og Sverige hadde den sterkeste økningen med henholdsvis 22 prosent og 20 prosent. I Canada og Liechtenstein var forbruket uendret fra året før, mens det økte med 1 prosent i USA. I følge rapporten var forbruket på EUR 80 per person i Norge.

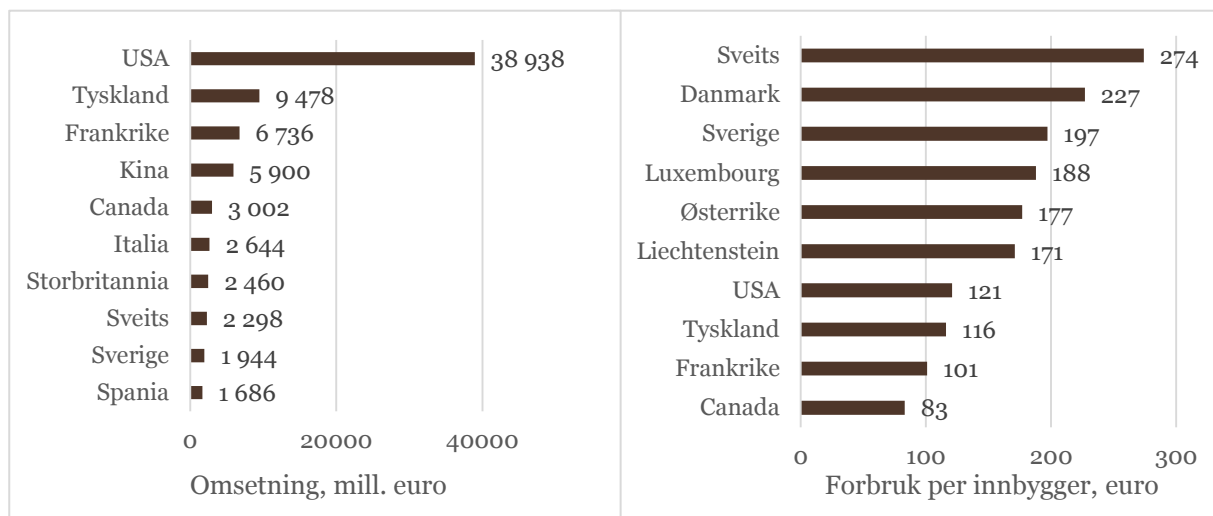
Danmark er fortsatt det landet der omsetningen av økologiske matvarer utgjorde størst andel av den totale matvareomsetningen i landet. Der var andelen på 13,3 prosent i 2017, opp fra 9,7 i 2016. Deretter følger Sverige med 9,1 prosent, Sveits med 9,0 prosent, Østerrike med 8,6 prosent og Luxembourg med

¹⁷ USD – US dollar

¹⁸ EUR - euro

¹⁹ CAD – canadiske dollar

7,3 prosent. I store markeder som USA og Tyskland har markedsandelen for økologiske matvarer passert 5 prosent, mens andelen fortsatt er under 1 prosent i de aller fleste land utenfor Europa og Nord-Amerika.

Figur 40: De ti landene med høyest forbruk per innbygger, og de ti landene med størst omsetning av økologiske matvarer gjennom dagligvarehandel, 2017, euro

Grafene baserer seg på data fra myndigheter, privat sektor og markedsundersøkelser i 56 land. Tallene er ikke justert for kjøpekraftsparitet.

9.2.1 Det danske markedet var det første til å passere 10 prosent

Som første i verden passerte det danske markedet 10 prosent markedsandel for økologiske næringsmidler i 2017. I følge Ecoweb fortsatte veksten i 2018, da markedsandelen for økologiske varer nærmet seg 15 prosent. I Sverige hadde økologiske varer i overkant av 9 prosent markedsandel i 2017, mens andelen i Norge var på 2 prosent.

Over flere år har lønnsomheten i konvensjonelt landbruk vært dårlig, samtidig som prisene for økologiske råvarer har vist en positiv trend. Dette har ført til at mange produsenter har gått over til økologisk produksjon i 2017 og 2018, noe som har gitt sterkere vekst i råvareproduksjonen enn i markedet. Dette har resultert i overskudd av økologiske varer og synkende priser for produsenter og i butikkene.

Annenhver dansk forbruker kjøper økologisk hver uke, og det totale salget økte mer enn prognosen på 10 prosent i 2017. Danske markedsanalytikere snakker om en «akselererende økologisk spiral», der forbrukeren stadig utvider sortimentet sitt. Dette muliggjør et bredere utvalg varer. Prognosen tilsier en omsetning på om lag DKK²⁰ 20 mrd. i 2020.

I Danmark satses det på økologisk produksjon gjennom planer og støtteordninger for økologisk jordbruk. Den politiske planen «Vækstplan for dansk økologi» ble lansert i 2018, og inneholder fem sentrale innsatsområder som skal gjøre det lettere for bønder som velger å satse økologisk. Samtidig er det fokus på å utvikle økomarkedet og sikre framtidig økt avsetning.

I Sverige økte omsetningen av økologiske næringsmidler inkludert alkoholholdige drikker i alle salgskanaler med NOK²¹ 2 mrd. fra 2016 til 2017. Detaljhandelen stod for i underkant av 60 prosent (SEK²² 16,4 mrd.) av den totale omsetningen av økologiske næringsmidler i Sverige. Til sammenligning utgjorde omsetningen gjennom detaljhandelen 73 prosent for 5 år siden. Systembolaget²³ står for 19 prosent

²⁰ DKK - Danske kroner

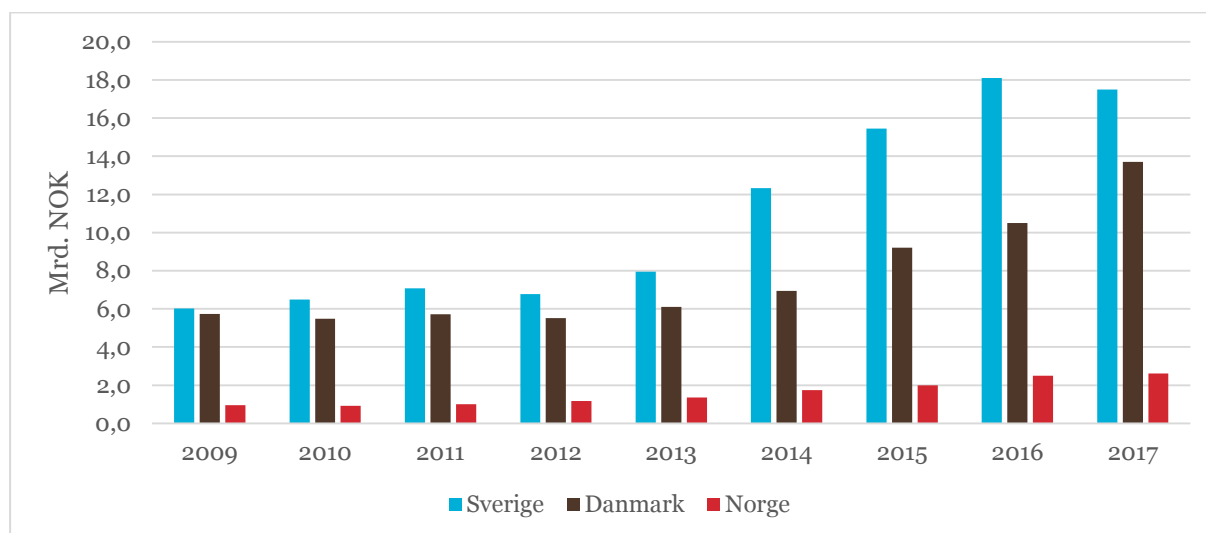
²¹ NOK - norsk kroner

²² SEK - svenske kroner

²³ Tilsvarende det norske vinmonopolet

av omsetningen av næringsmidler i Sverige, storhusholdningsmarkedet²⁴ står for 18 prosent. Innenfor sistnevnte gruppe har det offentlige markedet en økoandel på 35 prosent, mens den private delen har en økoandel på om lag 10 prosent.

Om vi kun ser på omsetningen av matvarer og alkoholfrie drikkevarer i handelen er bildet sammensatt når det gjelder utvikling i omsetningen av økologiske varer. For varegruppen samlet gikk omsetningen ned fra NOK 18,1 mrd. i 2016 til NOK 17,5 mrd. i 2017. Størst nedgang var det for omsetning av fisk med hele 24 prosent. Videre gikk omsetningen av kjøtt og brød ned med henholdsvis 8 og 6 prosent. Omsetningen av mineralvann og leskedrikker økte med 11 prosent, mens omsetningen av oljer og fett økte med 8 prosent. Frukt og grønnsaker står for den største andelen av den totale omsetningen av økologiske matvarer med 38 prosent.

Figur 41: Omsetning av økologiske matvarer gjennom detaljhandel, 2009–2017, mrd. norske kroner

Omfanget i statistikken varierer fra land til land, og er dermed ikke direkte sammenlignbart. Statistikken for omsetning i Norge omfatter omsetning gjennom dagligvarebutikker. Den svenske statistikken omfatter alle foretak innen detaljhandelen som rapporterer tolv prosent merverdiavgift. Den danske statistikken omfatter en rekke dagligvarekjeder, varehus og frittstående kjøpmenn. Verdiene er omregnet til NOK ved bruk av årlige, gjennomsnittlige valutakurser fra Norges Bank.

Kilder: Statistiska centralbyrån (2018). Försäljning (inkl. moms) av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker inom handeln efter varugrupp (enligt COICOP).

Danmarks statistik (2018). OEKO3: Detailomsætningen af økologiske fødevarer efter vare og enhed.

Norge: Nielsen (2017).

I 2017 valgte detaljhandelen i Sverige å løfte fram lokalprodusert, svensk, helse, klimasmart, vegetarisk, bærekraftig og økologisk i stedet for bare økologisk, slik man tidligere har gjort. Dette har flyttet fokus fra økologisk og medført at en del kunder som potensielt kunne valgt økologisk, i stedet har valgt svenske konvensjonelle alternativer. I praksis har dette medført dårligere hylleplassering for økologiske produkter enn i 2016, og dermed dårligere salg. En annen årsak til svakere vekst, var svikt i tilførselene av økologisk frukt og grønnsaker på grunn av sviktende avlinger i utlandet. Videre fortsetter økningen i andelen egne merkevarer (EMV) også i det økologiske segmentet, noe som presser prisene ned. For animalske produkter (egg, kylling, kjøtt, melk og meierivarer) er alt som selges i butikk svenskprodusert og KRAV-merket²⁵.

²⁴ På svensk omtalt som *foodservice*. Omfatter hotell og restaurant, storhusholdning, som er den private delen av dette markedet, samt offentlig marked.

²⁵ KRAV er en svensk søsterorganisasjon til det norske Debio. Reglene kommer i tillegg til de ordinære reglene som EU har. KRAV sine regler kommer derfor også i tillegg til de reglene som gjelder i Norge. Kilde: matmerk.no

10 Tilskudd til økologisk jordbruk

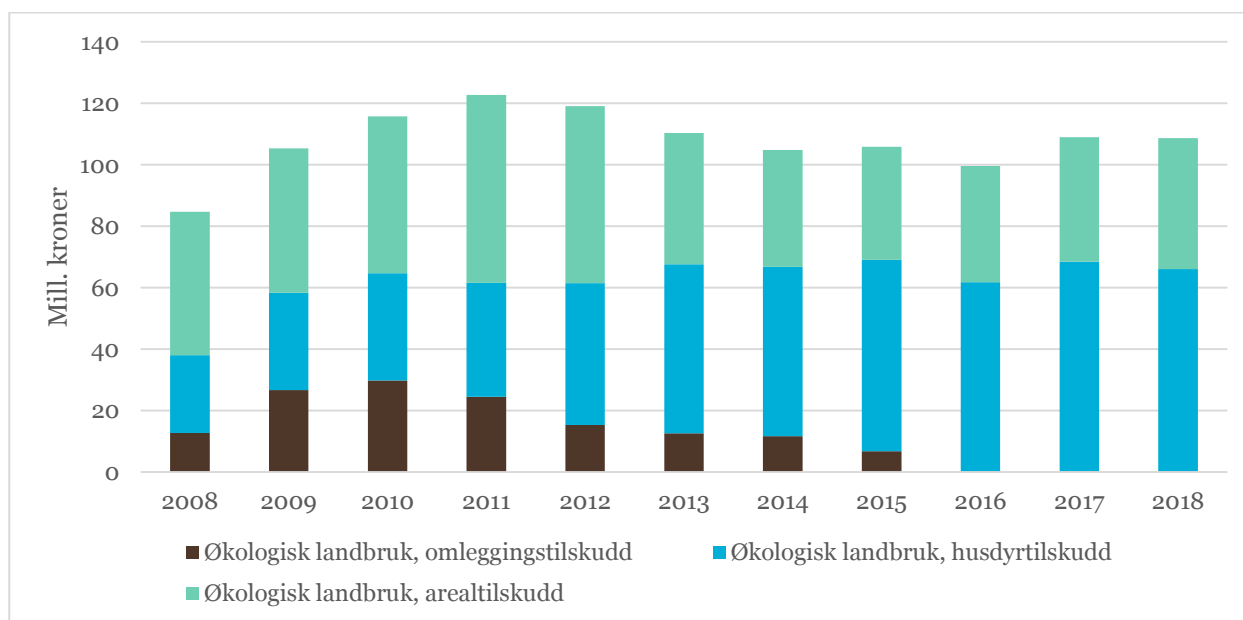
I 2018 ble det utbetalt 108,6 mill. kroner i direkte tilskudd til økologisk primærproduksjon. Dette var en liten nedgang på rundt 0,4 mill. kroner fra året før.

31 mill. kroner ble avsatt over jordbruksoppjøret innen økologisk landbruk.

Dette kapitlet handler om midler som utelukkende går til økologisk jordbruk i Norge, og presenterer utvikling og status innenfor direkte tilskudd og utviklingstiltak for økologisk jordbruk. I tillegg er satser vedrørende pristilskudd omtalt. Tallmaterialet er hentet fra Landbruksdirektoratet.

10.1 Lite endringer i sum utbetalt produksjonstilskudd siste året

Produsenter som driver økologisk kan få ekstra tilskudd for den økologiske produksjonen. De ekstra produksjonstilskuddene man kan få for økologisk produksjon er arealtilskudd for økologiske arealer og tilskudd til økologisk husdyrproduksjon. Det er ulike satser for ulike husdyr og arealer. Formålet med tilskuddene er å stimulere til at en større del av jordbruksproduksjonen skjer i form av økologisk produksjon.

Figur 42: Utbetalinger for de ulike ordningene i jordbruksavtalen i perioden 2008–2018 i mill. kroner.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Utbetalingene for hvert år fram til 2017 gjelder søknadsomganger i august året før og januar gjeldende år. Utbetalingen i 2018 gjelder for søknadsåret 2017

Figur 42 viser at utbetalingen av de økologiske produksjonstilskuddene økte frem til 2011, men at det med unntak for 2015 var nedgang fra 2012 til 2016. For 2017 var det igjen en økning på 9,4 mill. kroner. Utbetalingene for økologisk areal og areal i andre års karens gikk opp med 2,1 mill. kroner fra 2017 til 2018. Utbetalingene for økologiske husdyr gikk ned med 2,4 mill. kroner. Omleggingstilskuddet er avvirket med virkning for areal som startet omlegging i 2014 og senere.

Fra 2017 (avtaleår 2016–2017) til 2018 (avtaleår 2017–2018) økte tilskuddssatsene for økologisk areal med korn, frukt, bær og grønnsaker, mens satsene for øvrig økologisk areal ikke ble endret, se Tabell 41.

Tabell 41: Satser for arealtilskudd for økologiske arealer samt arealer i 2. eller 3. års karens. Kroner per dekar

	Avtaleår 2016–2017	Avtaleår 2017–2018
Frukt og bær m.m.	1 425	1 500
Grønnsaker	1 425	1 500
Poteter	600	600
Korn til modning og krossing	300	325
Grønngjødsling	500	500
Innmarksbeite	25	25
Grovfôr	25	25

Kilde: Landbruksdirektoratet

For husdyr var det ingen endringer i satser, med unntak av tilskudd til sau og melkesau som ble redusert fra 500 kroner per dyr til 397 kroner per dyr, se Tabell 42. Reduksjonen i sats skyldes ny definisjon av sau som også inkluderer sau født foregående år.

Tabell 42: Satser for tilskudd til økologisk husdyrproduksjon. Kroner per dyr

	Avtaleår 2016–2017	Avtaleår 2017–2018
Melkeku	3 000	3 000
Ammeku	2 200	2 200
Øvrige storfe	700	700
Sau og melkesau	500	397
Melkegeiter og ammegeiter	250	250
Avlsgris	502	502
Slaktegris	300	300

Kilde: Landbruksdirektoratet

Innretningen av tilskuddene har endret seg med tiden. I 2011 ble tilskuddssatsen for eng og beitearealer (annet areal som dyrkes økologisk) justert ned og de ledige midlene ble omdisponert til høyere tilskudd til husdyr. I 2012 ble tilskuddet for eng og beitearealer ytterligere nedjustert, og satsene for husdyr økt videre. Denne dreiningen av tilskudd fra areal til dyr skulle bidra til at flere la om til økologisk husdyrhold, med mulighet for mer økologisk kjøtt i markedet. I 2013 ble det i jordbruksoppgjøret bestemt at omleggingstilskuddet skulle avvikles for foretak som startet omlegging i 2014. Disse foretakene får i stedet økologisk arealtilskudd fra 2. karensår. I 2014 ble tilskuddssatsene for økologisk husdyrhold forenklet slik at satsene ikke lenger var avhengig av hvor i landet produksjonen befant seg. Dette ble gjort i sammenheng med mål om å forenkle støttestrukturen i landbruket.

For avtaleåret 2018–2019 er satsen for økologisk areal med korn økt fra 325 til 375 kroner per dekar, mens satsene for økologisk areal med potet, frukt-, bær- og grønnsaksproduksjon er økt med 100 kroner per dekar. For å stimulere til økt økologisk produksjon er det innført et eget tilskudd for arealer i 1. års karens som gis til alle vekstgrupper med en sats på 150 kroner per dekar. For husdyrtilskuddene er satsene like som forrige avtaleår, med unntak av tilskudd til melkeku som er økt fra 3 000 kroner per dyr til 3 200 kroner per dyr. Utbetaling av tilskudd for dette avtaleåret skjer i 2019.

10.2 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk

Landbruksdirektoratet forvalter tilskuddsordningen "Utviklingstiltak innen økologisk landbruk", som har eksistert siden tidlig på 2000-tallet. Tilskuddsmidlene går til å gjennomføre prosjekter som bidrar til økologisk produksjon og salg av mat som er etterspurt i markedet. Dette kan være prosjekter som er knyttet til kunnskapsutvikling og prosjekter med mål om å redusere barrierer knyttet til verdikjeden for økologisk produksjon og omsetning.

For 2018 ble det avsatt 31 mill. kroner over jordbruksoppgjøret til ordningen. Av dette skulle ca. en million kroner brukes til frukt- og grøntprosjekter (se prosjektomtale i faktaboken nedenfor).

Seks foregangsfylker (se punkt 10.2.1) har siden 2014 hatt en samlet tildeling på mellom 13 og 15 mill. kroner per år.

Landbruksdirektoratet gir, etter utlysning²⁶, blant annet støtte til informasjonstiltak rettet mot forbrukere, som har vært et prioritert område de siste årene. I 2018 har blant annet følgende prosjekter fått støtte:

- «Åpen økologisk gård». I nesten alle landets fylker åpner økologiske bønder sine gårder for at folk skal få oppleve en økologisk eller biodynamisk gård for en dag. Årlige kuslipparrangementer på økologiske melkebruk trekker mange tusen tilskuere.
- «Økouka». I 2018 var det «Økouke» i 14 byer/regioner, med ca. 250 arrangementer. Nytt av året var Økouke i Vestfold og Troms.
- «Økodemø i butikk». Dette er et markedsprosjekt som demonstrerer varer fra utvalgte mellomstore norske aktører, og samtidig informerer kunder og butikkansatte om økologisk landbruk.

Selv om mange av prosjektene er rettet mot forbruker, har det også siden 2016 vært en større satsing gjennom prosjektet Landbrukets ØKOLØFT, for å rekruttere flere bønder til å legge om til økologisk produksjon

Prosjekter som er støttet med utviklingsmidler innen økologisk landbruk er omtalt på Landbruksdirektoratets nettside²⁷.

Regenerativ fruktdyrking

Dette prosjektet er et av de som spesielt skal dekke frukt- og grøntområdet. Formålet med prosjektet er å prøve ut klimavennlige driftsmåter i økologiske forsøksfelt. Tiltakene skal styrke kunnskapsgrunnlaget om en mer klimavennlig økologisk fruktproduksjon med økt karbonbinding, og formidle dette til fruktneringa. Prosjekteier er Njøs Næringsutvikling.

Det legges aktivt til rette for å lagre CO₂ som karbon i molda. Dette kan vise seg å være et effektivt klimatilskudd, samt at det gir liv og fruktbarhet i molda. Flerårige kulturer som frukt kan yte viktige økosystemtjenester både i form av karbonfangst når frukttrærne bygger opp biomasse, og karbonlagring når veksten stopper og treet lagrer karbon i biomasse og jorda. Samtidig med dette blir karbonlageret i jorda opprettholdt ved tilførsel av biomasse både fra over og under bakken.

10.2.1 Foregangsfylker har bidratt med utvikling innenfor seks ulike temaområder

2018 var det siste av ni prosjektår for satsingen med foregangsfylker²⁸. I 2018 avsluttes satsingen innen områdene korn, frukt og bær, grønnsaker, melk/kjøtt og storhusholdning i regi av utvalgte fylkesmannsembeter, mens området jord vil bli videreført et år til gjennom fylkesmannsambetet Viken. De

²⁶ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/okologisk-landbruk/tilskudd-til-utviklingstiltak?newscount=8>

²⁷ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/okologisk-landbruk/okologiske-prosjekter>

²⁸ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/okologisk-landbruk/foregangsfylker-2>

seks prosjektene har hatt et nasjonalt ansvar knyttet til utvikling av økologisk produksjon og marked, og for å formidle kunnskap og erfaringer fra hvert sitt temaområde.

Fra 2019 skal oppgavene fra foregangsfylkessatsingen overføres til Norsk landbruksrådgiving (NLR), som nærmere omtalt i kap. 10.2.2 under.

10.2.2 Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk (2018–2030)

Nasjonalt strategi for økologisk jordbruk (2018 – 2030)²⁹ ble godkjent av Stortinget i juni. Regjeringens mål er å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet.

Landbruksdirektoratet begynte høsten 2018 å arbeide med ulike oppgaver som følger av den nye strategien, blant annet utarbeiding av et forslag til økologiprogram som er et sentralt hovedgrep i strategien. Programmet skal bidra til en målrettet og effektiv bruk av virkemidlene over jordbruksavtalen som er relevante for økologisk jordbruk. Programmet skal også gi retning for langsiktig prioritering av de ulike virkemidlene, og se dem i sammenheng.

Landbruksdirektoratet fikk også i oppgave å følge opp nødvendig kunnskaps- og kompetanseoverføring fra foregangsfylkesprosjektet, samt formidling og koordinering av fremtidige aktiviteter. NLR har fått en sentral rolle i oppfølging av satsingen med foregangsfylker innen temaområdene frukt og bær, grønnsaker, veksthus og potet, melk og kjøtt, korn og jord. De skal utvide sin oppgave innen økologisk landbruk til å omfatte utvikling og koordinering av faglige nettverk. NLR påbegynte, i samarbeid med Landbruksdirektoratet, utarbeiding av en langsiktig plan for sitt arbeid med å utvide sine oppgaver innen økologisk jordbruk.

Videre fikk Landbruksdirektoratet ansvar for å evaluere Nofimas produktutviklingsprosjekt Økomat. Evalueringen har vurdert i hvilken grad prosjektet har bidratt til måloppnåelse, og om satsingen er effektiv og har en god innretning. Prosjektet er evaluert i lys av matnavenes aktiviteter og tilbud, med en vurdering av behovet for å videreføre tiltakene. Evalueringen er også sett i lys av den øvrige satsingen innen økologisk mat i storhusholdning. Konklusjonen er at Økomat fungerer godt på et overordnet nivå, og prosjektet anbefales videreført og videreutviklet.

---

²⁹ https://www.regjeringen.no/contentassets/0036969bc3a547deb46aa7f5653155da/lmd_0020_nasjonalt-strategi-for-okologisk-jordbruk_interaktiv.pdf

11 Bakgrunnsinformasjon

11.1 Hva er økologisk landbruk? – idébakgrunn

Økologisk produksjon bygger på et helhetssyn som omfatter de økologiske, økonomiske og sosiale sidene ved produksjonen, både i lokalt og globalt perspektiv. Dette innebærer at:

- bonden betrakter naturen som en helhet og tilstreber et selv bærende og vedvarende agro-økosystem som er i god balanse, og som er basert mest mulig på lokale og fornybare ressurser
- jordens fruktbarhet hovedsakelig opprettholdes ved å resirkulere organisk materiale, og uten bruk av lett løselig mineralgjødsel
- dyrkingssystemet utformes med mest mulig forebyggende tiltak mot skadegjørere og ugress, og uten bruk av kjemisk-syntetiske bekjempningsmidler
- bonden tilstreber en balanse mellom dyretall og areal slik at gården er mest mulig selvforsynt med fôr til husdyrene, og at tilførsel av gjødsel til jorden skjer med minst mulig risiko for forurensing av omgivelsene

11.2 Forvaltning av økologisk landbruk

Mattilsynet har tilsynsansvar for økologisk produksjon, foredling og salg av økologisk mat, men har delegert den utøvende kontroll av gårdsbruk og bedrifter til **Debio**. Begrepet "økologisk" innen landbruket og akvakultur er beskyttet, og Debios Ø-merke er det norske godkjenningsmerket for økologisk produksjon.

Landbruksdirektoratet har en sentral rolle i utviklingsarbeidet innenfor økologisk produksjon og omsetning. Landbruksdirektoratet har ansvar for:

- markedsovervåkning av økologisk produkter, og utarbeiding av oversikt over areal, produksjon, foredling og omsetning
- forvaltning av importvernet for landbruksvarer, herunder også økologiske landbruksvarer
- rådgivning overfor LMD i spørsmål knyttet til økologisk landbruk
- sekretariatet for Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen
- forvaltning av tilskuddsordningen «Utviklingstiltak innen økologisk landbruk»
- produksjonstilskudd for økologisk landbruk, herunder tilskudd til arealer i 1. karens, arealtilskudd og tilskudd til økologisk husdyrproduksjon (som omtalt i kap. 10.1).

11.3 Regelverk for økologisk produksjon

Norges regelverk for produksjon og merking av økologiske landbruksvarer skal sikre at landbruksprodukter som er sertifisert som økologisk, tilfredsstiller lovbestemmelsene om økologisk produksjon. Regelverket er en del av EØS-avtalen, og er gjennomført i Norge gjennom Økologiforskriften³⁰. Regelverket er fastsatt som forordninger, og har flere unntaksmuligheter og overgangsordninger. Utover fleksibiliteten som er nedfelt i regelverket er det ikke rom for nasjonale tilpasninger.

Oppdatert EU-regelverk ble gjeldende i Norge fra 18. mars 2017. Dette regelverket hadde vært gjeldende i EU-landene siden 1. januar 2009. I det oppdaterte regelverket var det bl.a. endringer i krav til fast dekke i sauefjøs, innstramming i krav til parallellproduksjon ved dyrking av flerårige vekster og innstramming i krav til bruk av lokalprodusert fôr.

Det er også kommet utkast til et nytt regelverk som er foreslått å være gjeldende i EU fra 1. juli 2020.

11.4 Import av økologiske landbruksvarer

For å gi grunnlag for norsk produksjon av landbruksvarer, levende kulturlandskap og legge grunnlag for bosetting i hele landet, har Norge et tollbasert importvern for landbruksvarer. Importvernet er en

---

³⁰ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-03-18-355>

forutsetning for at det kan produseres melk, korn, kjøtt, egg, poteter, frukt og grønt i Norge. Det gir også muligheter for å opprettholde en næringsmiddelindustri i Norge basert på avsetning av norske råvarer.

Importvernet skiller i utgangspunktet ikke mellom økologisk og konvensjonelt dyrkede produkter, noe som gjør det vanskelig å få statistikk over importmengden av økologiske landbruksvarer. Økologiske varer klassifiseres på samme varenummer i tolltariffen som konvensjonelle, og har de samme tollsatsene. Den enkelte importør kan dermed velge om han vil ta inn økologiske eller ordinære importvarer. Dette gjelder både for import til ordinær toll (tolltariffens satser) og import innenfor de ordningene hvor Landbruksdirektoratet administrerer tollsatsene ytterligere ned; generelle tollnedsettelse, individuelle tollnedsettelse, tollkvoter og tollfri import fra utviklingsland. Økologiske produkter har altså den samme tollbeskyttelsen som konvensjonelle varer med noen unntak.

Forskrift 22. desember 2005 nr. 1723 om administrative tollnedsettelse for landbruksvarer (FAT) åpner for tollnedsettelse for utvalgte økologiske produkter i § 14. Det kan gis tollnedsettelse for ferdig bearbejdede økologiske safter, økologisk konserverte varer av frukt, bær og grønnsaker og økologisk barnemat. Vilåorene for at det kan gis tollnedsettelse for disse produktene er at det ikke finnes tilstrekkelig norsk produksjon av tilsvarende varer, og at disse varene etter næringspolitiske vurderinger ikke konkurrerer med norske landbruksvarer. I tillegg skal disse varene tilfredsstillende gjeldende regelverk og merking av økologiske landbruksvarer.

Formålet med ordningen for økologiske produkter er å gi mulighet for import av varer som det ikke er tilstrekkelig dekning av i Norge, både fordi det produseres for lite økologiske råvarer i Norge og fordi de norske produksjonsbedriftene ikke kan trekke stordriftsfordeler av denne type produksjon.

De individuelle tollnedsettelsene gis for en bestemt periode for et bestemt produkt til en gitt tollsats. Tollsatsen vurderes i forhold til tilsvarende eller lignende konvensjonelle varer.

11.5 Om omsetningsdata fra Nielsen

I kapittel 8.1 presenteres omsetningen av økologiske varer i dagligvarehandelen. Statistikken er basert på data fra Nielsen, som også har kvalitetssjekket og vasket dataene. Det ble gjort et skifte i datasett fra 1. halvår 2009. For å vise salgsutviklingen over tid, har Landbruksdirektoratet valgt å legge til det gamle datasettet frem til og med 2008. Det gamle datasettet er ikke offisielle tall fra Nielsen. Data fra og med 2012 er bearbejdet etter en ny metode, og kan derfor avvike litt fra dataene ved bruk av tidligere metode.

Salgsstatistikken fra Nielsen omfatter alle varer som er eksplisitt registrert eller merket som økologisk i dagligvarehandelens systemer for koding av produkter. Det vil kunne forekomme at noen mindre leverandører ikke markerer sine produkter fullstendig i disse databasene, men fremdeles selger produktene sine i dagligvarehandelen. Det er dermed en viss underrapportering av økologiske varer i omsetningsstatistikken for dagligvarehandelen. Omsetningsstatistikken fra dagligvarehandelen kan dessverre ikke skille på opprinnelse for land, grunnet mangelfullt datagrunnlag som har sin årsak i svakheter i strekkodesystemene.

Merk at tallene for omsetning i dagligvarehandelen kun inkluderer varegrupper med et økologisk alternativ. Ved beregning av økologiske varers andel av totalsalget blir økologiske varer sammenliknet med tilsvarende produktgrupper for det totale salget. Da de økologiske andelene kun viser forholdstallet mellom størrelsen på omsetning av økologiske varer og totalen innen varegruppene, vil prosentandel økologiske varer innen en varegruppe kunne synke, til tross for reell vekst, hvis totalen for varegruppen vokser enda sterkere.

Ordliste

Anvendelsesgrad

Hvor stor andel av total produksjon av en økologisk vare som blir videresolgt som økologisk.

Avtaleår

Jordbruksavtalen gjelder for ett år av gangen, vanligvis fra 1. juli til og med 30. juni påfølgende år.

Foregangsfylke

Et foregangsfylke har et særskilt ansvar for utviklingen innen sitt innsatsområde, og å formidle kunnskap og erfaringer til andre. Innsatsområdene er jord, frukt og bær, grønnsaker, korn, melk og forbruk i storhusholdning.

Innmålt melk

Volumet melk som er målt inn på meieriets tankbil ved henting på gården.

Karensareal

Jordbruksareal påbegynt omlagt, men ennå ikke godkjent som økologisk drevet jordbruksareal. I omleggingstiden kalles arealet for karensareal.

Kornår

Perioden fra 1. juli til 30. juni påfølgende år.

Kvotear

Kvotear for import av matkorn og karbohydratråvarer til kraftfôr går fra 1. september til 31. august påfølgende år. Kvoteadministreres av Landbruksdirektoratet.

Sesong

Perioden fra de første norske produktene høstes og er tilgjengelig for salg om våren, til det er tomt på lageret, som kan være påfølgende år. Hver grønnsak, frukt eller bær har en egen sesongkalender.

Økologisk areal

Areal med godkjent økologisk produksjon.

Økologiske produkter

Produkter som har blitt produsert ved økologisk godkjent produksjon og som har godkjent økologisk merking. Mer informasjon om økologisk produksjon finner du under kap. 11.

Vedlegg

Vedlegg 1: Økologiske areal fordelt på enkeltkulturer i 2017 og 2018. Dekar og prosent av totalt landbruksareal i drift

Kultur	2017	2018	Endring siste år	Andel Ø av total areal
Fulldyrket eng	251 144	241 441	-3,9 %	5,0 %
Innmarksbeite	74 053	70 846	-4,3 %	4,4 %
Grønn gjødsling	5 278	5 308	0,6 %	77,4 %
Erter til fôr	1 471	4 652	216,2 %	
Annen eng og grovfôrvekster	21 797	21 648	-0,7 %	7,1 %
Sum eng-, beite- og fôr	353 743	343 895	-2,8 %	5,1 %
Hvete	15 941	15 659	-1,8 %	2,7 %
Bygg	18 948	18 193	-4,0 %	1,2 %
Havre	23 784	19 622	-17,5 %	2,8 %
Annet korn og oljevekster	7 958	5 165	-35,1 %	7,2 %
Sum korn og oljevekster	66 630	58 639	-12,0 %	2,1 %
Engfrø og annet frø	3 436	2 301	-33,0 %	3,6 %
Poteter	1 470	1 167	-20,6 %	1,0 %
Gulrot	882	885	0,3 %	
Kålrot	163	149	-8,7 %	
Andre frilandsgrønnsaker	2 412	2 650	9,9 %	5,0 %
Diverse veksthuskulturer	139	148	6,4 %	9,8 %
Sum grønnsaker	3 595	3 831	6,6 %	5,1 %
Epler	1 198	1 306	9,1 %	9,0 %
Annen frukt	450	495	10,2 %	7,2 %
Jordbær	67	70	5,4 %	0,5 %
Andre bær	795	852	7,2 %	11,4 %
Sum frukt og bær	2 510	2 725	8,6 %	6,3 %
Andre planter og areal*	5 419	5 419	0,0 %	18,9 %
Totalt areal i drift	436 804	417 977	-4,3 %	4,2 %
Karensareal	33 611	46 907	39,6 %	
Økologisk areal ute av drift	2 656	1 970	-25,8 %	

Kilde: Debio, tall for 2018 per 31.12.2018. Totalt jordbruksareal i drift fra SSB (foreløpige tall for 2018)

*I "Andre planter og areal" inngår erter og bønner til konserves, brakk, annet frø til modning, planteskole og blomster på friland.

Vedlegg 2: Antall økologiske husdyr per husdyrslag i 2017 og 2018, og prosent økologiske dyr av totalt antall dyr

Husdyrslag	2017	2018	Endring siste år, antall	Andel økologisk av totalen
Ammekyr	4 141	4 316	175	4,7 %
Melkekyr	8 340	8 353	13	3,8 %
Andre storfe	17 450	17 638	188	3,1 %
Sum storfe	29 931	30 307	376	3,5 %
Avlssvin	512	504	-8	0,6 %
Slaktegriser	1 670	1 612	-58	0,1 %
Smågriser under 8 uker/ 20 kg	1292	808	-484	0,3 %
Sum gris	3 474	2 924	-550	0,1 %
Vinterfôra og andre sauer/lam	43 944	40 842	-3 102	
Utegangersauer/-lam	5 293	5 981	688	
Sum sau	49 237	46 823	-2 414	3,8 %
Geit	1 544	1 691	147	2,4 %
Verpehøns over 20 uker	264 146	277 342	13 196	6,4 %
Livkyllinger	121 914	153 040	31 126	7,2 %
Slaktekyllinger	98 646	131 800	33 154	0,2 %
Sum høns	484 706	562 182	77 476	0,8 %
Ender, gjess og kalkuner inkl. avlsdyr	11 149	13 085	1 936	1,0 %
Bier (ant. kuber)	1 553	1 721	168	10,1 %
Hest	38	35	-3	0,2 %

Kilde: Debio, tall for 2018 per 31.12.2018, telledato 1.1.2018. Totalt antall konvensjonelle dyr fra SSB, telledato 1.1.2018

Vedlegg 3: Økologisk slakt av gris per fylke 2005 og 2016–2018. Kg, og prosent endring siste år

	2005	2016	2017	2018	Endring siste år
Vestfold	172	39 849	53 077	166 494	213,7 %
Hedmark	23 167	126 806	201 834	123 385	-39,0 %
Telemark	136	58 902	61 645	47 038	-23,7 %
Akershus		25 076	42 356	37 965	-10,4 %
Trøndelag	1 043	21 483	9 284	12 463	34,2 %
Buskerud		789	17 283	5 482	-68,3 %
Rogaland	963	905	209	613	192,8 %
Østfold	16 564	3 992	337	573	69,7 %
Oppland	84	1 266	85	90	-93,3 %
Hordaland	887		193	33	-82,8 %
Aust-Agder	263	326			-
Møre og Romsdal	1 633	1 749			-
Nordland		10 585			
Sogn og Fjordane		90			-
Troms	118	1 214			-
Vest-Agder	377				

Kilde: Animalia

Vedlegg 4: Økologisk slakt av storfe per fylke i 2005 og 2016–2018. Kg, og prosent endring siste år

	2005	2016	2017	2018	Endring siste år
Trøndelag	253 947	460 018	468 256	402 754	-14,0 %
Østfold	63 666	284 335	294 205	362 542	23,3 %
Hedmark	108 434	202 740	220 989	218 006	-1,3 %
Vestfold	45 853	118 587	126 482	129 457	2,4 %
Akershus	71 958	93 399	98 641	113 291	14,9 %
Buskerud	60 984	74 976	87 732	86 039	-1,9 %
Oppland	61 473	56 948	63 980	70 642	10,4 %
Møre og Romsdal	53 081	47 389	53 266	51 680	-3,0 %
Telemark	25 010	25 469	45 807	45 376	-0,9 %
Nordland	32 273	38 749	44 026	30 260	-31,3 %
Vest-Agder	31 909	32 054	26 398	26 781	1,5 %
Aust-Agder	4 993	8 291	7 419	16 276	119,4 %
Rogaland	26 233	10 700	14 457	15 567	7,7 %
Troms	5 782	12 266	10 269	14 184	38,1 %
Sogn og Fjordane	17 439	10 396	11 349	12 069	6,3 %
Hordaland	20 522	8 599	9 064	7150	-21,1 %
Finmark	-	-	560	611	9,0 %

Kilde: Animalia

Vedlegg 5: Økologisk slakt av sau/lam per fylke i 2005 og 2016–2018. Kg, og prosentvis endring siste år

	2005	2016	2017	2018	Endring siste år
Trøndelag ³¹	80 940	143 157	176 287	152 839	-13,3 %
Hedmark	37 541	60 628	65 473	66 826	2,1 %
Buskerud	24 815	67 829	72 755	65 056	-10,6 %
Nordland	12 899	44 536	61 346	56 832	-7,4 %
Oppland	36 395	58 867	55 911	53 565	-4,2 %
Sogn og Fjordane	49 705	70 971	66 071	50 660	-23,3 %
Østfold	7 185	24 494	31 384	27 280	-13,1 %
Hordaland	22 160	22 974	26 499	27 256	2,9 %
Møre og Romsdal	16 295	23 816	29 450	26 182	-11,1 %
Telemark	27 531	20 857	26 181	25 242	-3,6 %
Akershus	11 788	17 780	19 340	21 796	12,7 %
Aust-Agder	5 150	18 015	21 520	20 660	-4,0 %
Rogaland	8 109	15 713	20 576	18 142	-11,8 %
Vest-Agder	7 799	6 380	16 629	12 945	-22,2 %
Troms	6 208	12 947	13 401	8 413	-37,2 %
Vestfold	4 731	9 395	8 668	7 503	-13,4 %
Finnmark	53	3 596	899	132	-85,3 %

Kilde: Animalia.

³¹ Har lagt sammen mengdene for hhv Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag for 2005, 2016 og 2017

Vedlegg 6: Gjennomsnittspris til produsent for norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt i kalenderårene 2017 og 2018. Øre per kg, eller stk. der dette er presisert.

Produkt	Gjennomsnittspris		Endring 2017–2018
	2017	2018	Prosent
Potet	993	975	-1,8 %
Veksthusgrønnsaker			
Agurk, stk.	1 237	1 189	-3,9 %
Urter, veksthus	1 088	1 046	-3,9 %
Tomat, cherry	1 228	1 253	2,1 %
Rapidsalat, stk.	757		-
Annen salat, veksthus		1 246	-
Frilandsgrønnsaker			
Kepaløk	1 540	1 537	-0,2 %
Rødløk	1 693	1 819	7,4 %
Purre	3 021	2 990	-1,0 %
Rødbeter	1 233	1 656	34,4 %
Spinat	1 196	2 790	133,3 %
Hvitkål	1 401	1 388	-0,9 %
Blomkål, stk.	1 695	2 039	20,3 %
Brokkoli, stk.	1 601	1 581	-1,2 %
Kålrot	1 427	1 421	-0,4 %
Squash	1 573	2 092	32,9 %
Gulrot, 750 g	1 261	1 267	0,5 %
Knollselleri	2 138	2 257	5,6 %
Stilkselleri, stk.	1 490	1 507	1,2 %
Pastinakk	2 185	2 396	9,7 %
Hjertesalat	1 340	1 385	3,4 %
Isbergssalat	1 258	1 295	2,9 %
Frukt			
Epler	2 171	2 195	1,1 %
Plommer	4 335	4 335	0,0 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

Vedlegg 7: Omsetning til direkte konsum av norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt i kalenderårene 2017 og 2018. Tonn

Kulturer	2017			2018			2017–2018
	Totalt	Økologisk	Andel økologisk	Totalt	Økologisk	Andel økologisk	Endring andel økologisk
Potet	60 307	778	1,30 %	48 405	718	1,48 %	0,18 %
Veksthusgrønnsaker							
Agurk	17 634	217	1,20 %	16 414	188	1,14 %	-0,1 %
Urter	1 266	213	16,80 %	1 298	277	21,36 %	4,6 %
Tomat	6 331	111	1,80 %	5 740	108	1,88 %	0,1 %
Frilandsgrønnsaker							
Kepaløk	15 349	199	1,30 %	14 217	358	2,52 %	1,2 %
Rødløk	5 321	88	1,70 %	5 254	78	1,49 %	-0,2 %
Purre	1 791	61	3,40 %	1 780	10	0,56 %	-2,8 %
Rødbeter	1 070	194	18,10 %	700	134	19,20 %	1,1 %
Hvitkål	10 130	192	1,90 %	9 315	185	1,98 %	0,1 %
Blomkål	5 896	87	1,50 %	4 366	92	2,10 %	0,6 %
Brokkoli	3 599	142	3,90 %	2 837	134	4,74 %	0,8 %
Kålrot	12 047	338	2,80 %	12 213	317	2,59 %	-0,2 %
Squash	300	25	8,30 %	343	32	9,26 %	1,0 %
Gulrot	35 304	1 678	4,80 %	29 331	1 627	5,55 %	0,7 %
Knollselleri	2 086	61	2,90 %	1 981	70	3,54 %	0,6 %
Stilkselleri	730	5	0,70 %	862	25	2,90 %	2,2 %
Pastinakk	419	28	6,80 %	312	32	10,25 %	3,4 %
Hjertesalat	974	19	2,00 %	937	43	4,59 %	2,6 %
Isbergsalat	4 857	108	2,20 %	4 553	85	1,87 %	-0,3 %
Frukt							
Epler*	6 909	88	1,30 %	7 301	74	1,01 %	-0,3 %
Plommer*	1 763	53	3,00 %	1 528	25	1,64 %	-1,4 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

*Tall justert med informasjon fra fruktlagerinspektøren.

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:
Postboks 1450 Vika, 0116 Oslo

BESØKSADRESSE:
Stortingsgt. 28, 0161 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:
Løkkeveien 111, 9510 Alta

www.landbruksdirektoratet.no